

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

28 iunie – 4 iulie 2000
(Anul XXXIII)

25

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Un episod uitat cu HENRIETTE YVONNE STAHL

(pag. 12-13)

Colocviul de la Neptun

PRIORITĂȚI ȘI STRATEGII

(pag. 22-23)

François MAURIAC și totalitarismele secolului XX

(pag. 20)

Descoperind

Americi cu
ANDREI
ȘERBAN

(pag. 16)

O campanie încheiată fără șampanie

(pag. 10)

*Cine uită, nu
merită dar...
capătă!*

(pag. 3)

Ce fel de patriotism cultivă școala

ÎNTR-UN număr recent al *Dilemei* consacrat patriotismului (16-22 iunie), dl Cezar Paul Bădescu a apelat la elevii unei școli generale bucureștene ca să obțină o "definiție" a sentimentului patriotic. Copii au scris (cu multe greșeli de ortografie și de exprimare) ceea ce au învățat. Problema care mi-a atras atenția este aceea pedagogică: așa cum observă și autorul anchetei, există indicii serioase că spiritul în care școala românească educă patriotismul nu este un sentiment autentic, ci o manipulare ideologică.

Primul lucru evident în mai toate textele este natura "religioasă", irațională, misterioasă a dragostei de țară. Aproape nici un element civic nu limpezește acest sentiment care pare să depășească persoana concretă și prezentă, înfigându-și rădăcinile într-un humus colectiv ancestral. Tradiționalismul de toate nuanțele a cultivat acest fel de sentimentalism național. Îți iubești țara fiindcă în ea au trăit strămoșii tăi. Nici o responsabilitate actuală nu pare să decurgă de aici. Orizontul viitorului pare, și el, blocat. Nimic precis nu pare să alimenteze dragostea de țară, înecată în concepte abstract-nebulose, vag romantice și chiar retrograde, în măsura în care se întretes într-o istorie ce merge ca racul, decăzută dintr-un paradis național eroic. Acest tip de educație mi se pare extrem de periculos, pentru că dă naștere demagogiei celei mai găunoase și pentru că lipsește sentimentul patriotic de dimensiunea cetățenească și responsabilă.

Al doilea lucru este contextul aproape exclusiv belicos și internațional al ideii patriotice: țara e iubită doar când se cuvine apărută de dușmani din afară. Niciodată în timpuri pașnice sau când dușmanul este conaționalul nostru. Patriotismul din vreme de război este un clișeu la fel de vechi și de rezistent ca și patriotismul tradiționalist. Literatura e plină de larma lui precum câmpul de bătălie din *Scrisoarea a III-a* de băutul ritmic în scările de lemn al călăreților lui Mircea. În locul acestei teme a luptei, sacrificiului și jertfei, ar fi timpul ca școala s-o așeze pe aceea a managementului și ecologiei moderne. A fi patriot trebuie să însemne a administra corect bunurile publice, a apăra habitatul de poluare, a conserva natura.

Țara noastră e cea mai frumoasă din lume, spun unii elevi. Superlativ suspect, care vine din cea de a treia idee falsă despre patriotism și anume aceea că românii n-au pereche, sînt cei mai viteji și mai cinstiți, n-au cucerit niciodată pe alții și s-au zbatut singuri în bătaia tuturor vînturilor istoriei. Eroarea educativă nu constă atît în emfază (oarecare emfază, mai ales la cei mici, e necesară), cît în absolutizare. Lumea modernă este relativă și pluralistă. Acest patriotism bazat pe excludere și pe unicități este incompatibil cu dorința de integrare europeană și de cooperare cu vecinii. El provine din aceeași abordare mistică și tradiționalistă a temei, în care iubirea de țară este mai degrabă o chestiune de consangvinitate decît una de civism, mai mult una de specific local decît una de participare la o istorie comună.

Ar mai fi de făcut o remarcă. Nici unul dintre elevii chestionați nu aduce în discuție respectul față de limba națională. Între valorile ce s-ar cuveni cinstite (am văzut ce valori par să merite acest tratament, în viziunea educatorilor de la care copiii au învățat lecția), nu se numără acelea legate de limbă. Un singur răspuns atinge în treacăt frumusețea limbii. Și aici e vorba de o mică, dar nu inocentă manipulare: corectitudinea s-ar cuveni să fie valoarea cu pricina, nu frumusețea, care ține de aceeași ordine absolută și irațională ca și sîngele sau unicitatea peisajului național. Problemă practică de comunicare și nu de filosofare, în spiritul atît de contestabil al unui Noica! De altfel, copiii scriu rău. Este evident că grija pentru o exprimare corectă nu există decît în prea mică măsură. Și ce ar fi mai natural, mai simplu și mai eficient cînd vrei să trezești sentimentul patriotic la copii din clasele primare decît să te folosești de limba textelor pe care ei încep să le descifreze?

CONTRAFORTde *Mircea Mihailescu*

Rița-verița reporterița

FERICE de jurnalistul român, feric de țara în care cuvintele nu au nici o valoare! Poți scrie, ca ziarist, absolut orice, pentru că oricum nu te aude nimeni! Poți acuza, demasca, injuria cu deplin calm, pentru că nu te crede nimeni. Iar dacă te crede, uită până mâine, când o vei lua de la început cu grosolăniile, insinuările, potlogăriile, dezvăluirile care nu dezvăluie nimic - decât, eventual, trupul de cadână excitată al cutărei starlete care flanchează, color, negrul-cenușiu al articolelor tale. Multă vreme, am crezut că ziariștii coboară în mod deliberat ștacheta limbajului, simplificând informația pentru a fi înțeleasă de Neica Nimeni-cititorul. Așa s-o fi întâmplând în primii ani post-comuniști. Atunci, ziariști experimentați și nu neapărat inculți încercau să se adapteze noii lumi, mimând cu convingere idiotenia, prostia, grobianismul și vulgaritatea. Astăzi, lucrurile stau, au intrat în matcă. Astăzi, marea majoritate a "reporterilor" sunt la fel de idioți ca și cititorul căruia i se adresează. Astăzi, pentru a deveni ziarist nu te mai întreabă nimeni dacă știi citi și scrie. Astăzi, e suficient s-o concurezi la dimensiuni pe Claudia Schiffer și să pășești spre interlocutor cu aerul de vampă intelectuală al lui Cindy Crawford.

Din acest motiv, conferințele de presă au ceva din aerul buimac-sexual al unor prezentări de modă. Domnișoare cu priviri tulburi, de drogare tocmai ieșite din piscină, par a vorbi cu picioarele superbe și a gândi cu tocurile "hiper" ale pantofilor. Bărbații, mai onești în a-și recunoaște incultura, s-au retras îndărătul camerelor de luat vederi de unde, muște, le dirijează pe nefericitele reporterițe cât să nu scape peste interlocutor microfonul. Presa română arată așa cum o știm: adică, imbecilă, iresponsabilă, agramată și amorală pentru că așa sunt cei/cele care o fac. Patronii, mulți dintre ei jurnaliști talentați, își închipuie că dacă scriu editoriale corecte și-au salvat sufletul, măcar cât să li se ierte afacerismele la scară largă în care sunt, destui dintre ei, implicați.

E normal ca pentru această caracudă sinistru eveniment să fie răgăitura cutărui ministru-adjunct și fâsurile involuntare ale nu-știu-cărui șefuleț de partid, și nu vernisajul expoziției unui mare pictor. Eveniment e un prim-plan cu decolteul nevastei îmbogățitului ce-a tras o țepă babană fabricii pe care, până mai ieri, nu voia s-o privatizeze, și nu elevatul simpozion al unor intelectuali famelici ce se dau de ceașul morții să dovedească Europei că nu suntem, cum ni s-a dus buhul, doar barbarii înarmați cu cionge și lămpașe. Eveniment e circuit aviatic organizat cu precizie de cronometru, și nu prăbușirea în serie a avioanelor militare, despre care știm că dispar dar nu știm din cauza cui și cum.

Eveniment e starea de permanent viol în care trăiește românul (potențată, între altele, de expunerea maniacală, pe pagina întâi, a feselor bronzate, ținute împreună de șnurul de la mono-kini), dar nu și performanțele (tot mai puține, e drept) ale elevilor români la concursurile internaționale. Eveniment e panseul politicianului agramat, dar gros în obraz, și nu frazele inteligente ale intelectualului superdotat. Ca să transcenzi surzenia ce se întinde dincolo de cele două sute cincizeci de cuvinte pe care le înțelege cetățeanul de rând trebuie să ai fie geniul comunicării absolute, "en gros" și "en detail", ca Mircea Dinescu, fie simpatica subtilitate bășcălioasă a lui Andrei Pleșu, fie olimpianismul cordial al lui Nicolae Manolescu, fie robustețea gravă a lui Gabriel Liiceanu, fie eticismul de granit al lui Octavian Paler. Altminteri, mai bine să taci.

Din păcate, după zece ani de presă liberă, nici măcar evenimentele barbare nu mai iscă în român vreun interes. 13-15-le iunie a trecut pe lângă urechile noastre ca un susur de frunze moarte. Demonstrațiile-farsă ale unor sindicaliști de la regiile autonome au ocupat paginile întâi ale gazetelor, lăsând în părăsire dezvăluirile de-o gravitate excepțională privitoare la crimele de-acum zece ani. (În paranteză fie spus, trecând în 14 iunie prin Piața Revoluției din București și văzând mizeria indescriptibilă rămasă în urma demonstrațiilor care ceruseră, cu câteva ore înainte, să nu li se limiteze salariile de bugetari privilegiați, n-aș fi avut nici o ezitare să-i trimit să se civilizeze mai întâi, și abia poi să vină și să ceară drepturi!)

Republicarea "Cuvântării prin care Ion Iliescu i-a instigat pe mineri la crime" (citez titlul din ziarul "Ziua") n-a impresionat pe nimeni, deși Prim-minerul cu studii la Moscova a spus textual: "Dragi mineri, mă adresez dumneavoastră de astă dată, mulțumindu-vă pentru răspunsul de solidaritate muncitorească pe care și acum l-ați dat la chemarea noastră. [...] Delegația de mineri, în frunte cu domnul Cozma, se va deplasa spre Piața Universității, pe care vrem s-o reocupați dumneavoastră". S-a repezit vreunul din organele statului de drept, așa cum ar fi fost normal, să-l aresteze imediat pe cel vinovat de asasinat și imensele pagube materiale provocate de armata sa personală de criminali mascați în oameni ai subteranei? Nici vorbă! Întâmplarea n-a avut alt efect decât ieșirea lui Iliescu din amorțeală și pomirea la contra-atac, făcând spume la gură împotriva actualei puteri! Ună din unelele sale favorite, Alexandru Mironov ("este de notorietate colaborarea sa cu Departamentul Securității Statului pe vremea lui Ceaușescu", scrie "Ziua" din 17 iunie) n-a ezitat să se comporte el însuși ca un brav miner, amenințând ca la ușa cortului și pătrunzând ilegal pe postul național de televiziune!

Astfel de aberații sunt posibile pentru că România e, pe zi ce trece, țara disprețului față de bun-simț, față de educație, față de cultură. Aceiași politrucci reformați gândesc și acum viitorul țării, aceleași priorități bolnăvicioase grevează un buget intrat de mult în colaps. Paginile culturale ale ziarelor dispar mai repede decât banii din conturile SAFI ori FNI, emisiunile de televiziune care ar putea deschide mintea cetățeanului turmentat de politic sunt exilate fie la ora somnoroasă a prânzului, fie în târziuul neclar al nopții. Până și fondurile din străinătate (gen PHARE) pentru reviste culturale sunt reduse la mai nimic, iar cozile de topor naționale își dovedesc bravura tăind cu nădejde acolo unde europenii — nici ei mari iubitori de cultură — au lăsat să li se scurgă printre degete câțiva galbeni.

Evenimentul cultural cel mai spectaculos din ultima jumătate de secol — publicarea, într-o splendidă ediție la editura "Polirom", a corespondenței Mihai Eminescu-Veronica Micle — n-a trezit în zia-rele de-a doua zi după lansarea de la "Uniunea Scriitorilor" nici un fel de interes. Am fost, pentru o clipă, furios și iritat, însă mi-am revenit repede. Una din nenumăratele Rițe-verițe-reporterițe de la un faimos canal de televiziune, ce fogaiau prin preajma cupelor cu șampanie, a abordat-o cu senzual aplomb pe redactoarea volumului cu nemuritoare întrebare: "V-aș ruga să-mi spuneți, autorii mai sunt în viață?" Plină de umor, aceasta a replicat: "Sunt, domnișoară, sunt! Cum să nu fie! Doar că au plecat puțin să se uite la televizor!"

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

REDACTÂND chiar în ziua de 15 iunie aceste rânduri, am crezut potrivit să vă răspund în primul rând dvs., ultimul sosit cu versuri pe adresa noastră, cu dorința cuviincioasă de a vă publica una măcar din cele trei poezii scrise

"în memoria marelui Poet". Gestul generos vi-l semnalăm aici, cu din păcate o precizare care sperăm să nu vă supere, aceea că publicarea omagiilor în versuri, propune la data fixă și indiferent în onoarea cui ar fi articulate, nu ne stă în obicei. *Eminescu, Vis și Dor de Eminescu* sunt onorabile artisticește prin câteva versuri pline de simțire, valoarea lor fiind în principal una morală, sentimentală. (*Theodor Nicolae Poiană, Poiana Țapului*) ☒ Stimate domnule profesor, vă mulțumesc pentru *Visul de noapte al apelor* apărut la Marineasa în seria ei de poezie. Este o bucurie pe care erati mai mult decât dator să v-o oferiți în sfârșit, ecoul sentimental pe care-l va stâmi în public cartea, va fi cu siguranță pe măsura virtuții neumbrite de a crede în lirism, în bunătate, în împăcarea cu măsura dată fiecărui iubitor. Sunt intrutotul de acord cu dvs. În privința dictonului și a supapei de siguranță, antetul să știți că m-a impresionat, așa cum ați presupus că se va întâmpla. Inegalitatea pieselor, reală, nu cred că are vreo importanță, ca florile dintr-o grădină, inegale ca înălțime și putere de a se impune în context, ele fac împreună un tot armonios sub cerul secetos al anului 2000, un antidot pentru blazarea care ne păste. (prof. *Gheorghe Doran, Cenad-Timiș*) ☒ Temele sunt de o invincibilă puritate, metaforele respiră în suav, din timp în timp din universul fluid și transparent al vârstei vin și pleacă imagini de o oarecare îndrăzneală, fluturi de sticlă, robi ai florilor nenumiți, gHEME lungi pe care se deapănă pulberi, un boboc decojit, un gol celest de care sigur simți dorința de a te îndrăgosti, flori înflorind dar și fructe înflorind, sufletul arătându-se munților ferecați ca un crin îmbătat. Recunosc că m-am bucurat citind, de frăgezimea aceasta care va trece și pe care nu o vom plânge că trece. (*Sânziana Constantinescu, București*) ☒ Majoritatea celor care ne trimit versuri au o atât de bună părere despre ei înșiși și despre ceea ce scriu, încât fără urmă de îndoială așteaptă cu ardoare de la noi publicarea. Din păcate rămânem dublu dezamăgiți, odată pentru iluzia în care radioși sau disperați trăiesc, și apoi pentru uimirea și mahnirea pe care le-o provocăm comunicându-le că sunt aproape definitiv respinși de la festin. Așa stau lucruri și cu poemele dvs. *Întoarcerea fiului risipitor* și *Vino, noapte*. Omeneste vă înțelegem situația, nu vă este deloc ușor fiind atât de bolnav. Dacă versurile ar fi meritat, vi le-am fi publicat, fie și în spațiul acestei rubrici. (*Gheorghe Marin, Aiud*) ☒ "Eu nu sunt poet./ am intrat în cârdășie cu ingerii/ fiindcă nu știu să scriu./ la tabla-nmulțirii cuvintelor./ alfabetul înfrângerii". Nici nu vă contrazicem, nici nu vă incurajăm. Să lăsăm să treacă un timp, până la următoarea tentativă, când sperăm să nu vă mai placă nici dvs. sintagme expirate precum *ferestra iubirii* și *templul morții*. Există fără îndoială un palpit proaspăt, dar înecat în teribilisme și desuetudine, între amărăciune fertilă și romantism dulceag. (*Eugen Butaru, Roman*) ☒ Mare lucru este și *dorința*, la om! "Doresc — spuneți — să contribuie la îmbogățirea lirismului (culturii) românesc și nu numai". Prima condiție pentru a vă vedea împlinită aspirația este a ști la perfecție limba română (vocabulary, gramatică, ortografie și chiar și puțină caligrafie) ca să vă putem citi. Din fragmentul pe care-l transcriem mai jos după un efort de descifrare considerabil, se va vedea că sunteți foarte departe de a fi pregătit cum se cuvine, și la o distanță astronomică de împlinirea visului dvs. măreț: "Alergi spre hotarul morții/ Ce se-ascunde-n infinit/ Tremuri rece-n fața porții/ Omori lacrimi ce-au privit./ Nu privi în urma sorții/ Ci aruncate din lume/ Ce-ți lași trupul pradă morții/ Înghițit de-un val de spume./ Lasă lumea azi în screeri/ Frumusețea să-ți pătrundă/ Cum pământul rupt de greeri/ Ce se pierde-n a lui undă". Degeaba în final citim "Îmi cer scuze pentru unele greșeli care s-au strecurat fără aprobarea mea"! Este limpede că greșelile n-au nici o vină, că nu s-au strecurat hoțeste în texte ci cu propria dvs. mână dreaptă le-ați așezat pe hârtie. La cei 30 de ani pe care îi aveți, cu studiile medii pe care vi le declarați, ar mai fi timp pentru a îndrepta lucrurile, citind mult și cu atenție cărți bune, presă bună, texte, texte ale altora. (*Vasile Pușcasu, Petricani, Neamț*) ☒ Scepticismul pe care vi-l declarați e de luat în seamă și nu încântarea colegilor care vă citesc. În acest moment sunteți marcată de modele fără strălucire. Lecturile dvs. ar trebui poate să bată spre culmi adevărate. Cu foșnete, cu lacrimi amare, cu păsări rănite./ cu timpuri trecute/ Trecute și slute. Cu zâmbetele primăverii./ cu frunze tăcute./ uscate/ și ude, și cu altele ca acestea nu este rost să ajungeți prea departe. E un hăț de banalități din care vă veți salva citind literatură bună, nu neapărat modernă. Clasicii bine asimilați pot deveni pentru început primii dvs. sfinți. (*Daniela Dincă, București*)

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară”, - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Mihai Minculescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru
o Societate Deschisă
România

și

Centrul Cultural
SINDAN

Cine uită, nu merită dar... capătă!

LUNA iunie a anului 2000 a adus și rememorarea (am folosit acest cuvânt pentru a scăpa de dilema "aniversare-comemorare") după zece ani a fenomenului politico-socio-cultural denumit generic "Piața Universității". Posturile de televiziune, cele de radio și presa scrisă au comentat, analizat și mai ales au evocat acele zile și evenimente. Cu puține excepții nu s-a prea vrut să se pună "degetul pe rană". Motivele acestei fereli sînt diverse și multe. Cele mai întemeiate țin de poltronicitatea comentatorilor, analiștilor sau mărturisitorilor. Toamna care vine ar putea aduce la putere în România exact pe aceia care au fost dușmanii declarați ai "fenomenului" cît și autorii ascunși ai violențelor din 13, 14 și 15 iunie 1990 și așa se explică mulțimea de variante și interpretări, așa se explică inflația de ipoteze asupra unor fapte extrem de clare. Aruncarea în "relativ" înseamnă în acest caz aruncarea în "derizoriu". Este de fapt un îndemn la uitare, o uitare care să... capete.

Ar fi destul de interesant să ne amintim cîte "uitări" s-au petrecut după instaurarea dictaturii comuniste în România pentru a vedea cum ele s-au repetat după 1989. Este dificil să le enumerăm pe toate însă este destul de ușor să le găsim corespondentul în anii apropiați. S-a uitat destul de repede că moneda națională era stabilă, puternică și convertibilă. Hitler îi reproșă mareșalului Antonescu, atunci cînd acesta cerea ca exporturile de alimente și petrol din România să fie plătite în aur sau tehnică militară, că leul românesc este cea mai puternică și mai stabilă monedă a Europei. S-a uitat că intelectualitatea României provenea în marea ei majoritate din țărănime, iar deschiderea și nivelul ei erau cu adevărat europene. Anticariatele de provincie prin anii '70 erau pline de cărți franțuzești provenite din bibliotecile particulare, cărți pe care intelectualii români le primeau prin abonament de la editurile pariziene. S-a uitat că în România domnea, tot atît cît în Franța sau Anglia acelor vremi, legalitatea, că proprietatea și libertatea de expresie, alături de celelalte libertăți individuale și colective, specifice unei democrații, nu doar că erau garantate ci chiar existau. S-a uitat, printre altele, că România era un stat care își alesese sistemul său de alianțe, un stat care se bucura de garanții internaționale, un stat care participa efectiv la dialogul internațional, iar vocea ei era ascultată. S-a uitat că în cultura

română prevala criteriul estetic și nu cel politic, s-a uitat că ierarhia de valori se alcătua de la sine și nu era alcătuită la sediile partidelor politice. S-a uitat că armata era garantul continuității existenței statului românilor și apărătorul teritoriului național, iar jandarmeria și poliția păstrătorii ordinii de drept. S-au mai uitat o groază de fapte și de adevăruri, dar uitarea s-a petrecut dureros, iar "meritul" pentru uitare era întotdeauna, până la capăt, până în 1989 un simbolic blid de linte, o căpățuială.

Exterminarea elitei politice a fost răsplătită cu unanimitatea Marii Adunări Naționale și cu 99% "victorie în alegeri". Exterminarea fizică sau publică a elitei intelectuale a fost răsplătită cu Academia R.P.R. ori cu "nemuriri" în manuale școlare, ediții definitive și "opere alese". Uitarea s-a plătit cu "o mărire de 110 lei a alocațiilor, tovarăși" (mai țineți minte esența discursului dictatorului dinaintea sfîrșitului – stați la locurile voastre – și mituirea!), uitarea s-a plătit cu luarea poverii libertății, a poverii gândirii libere de pe umerii tuturor și delegarea conștiinței prin mecanismele terorii. România a devenit o țară a înlocuitorilor – democrația devenise democrație populară, inventatorii, inovatori, iar scriitorii, agitatori. Armata română ducea război în munți contra cetățenilor români, îmbrăcată în uniforme de împrumut, generalii erau de fapt politrucii iar ofițerii, căprari, poliția și jandarmeria în locul ordinii publice profesau teroarea publică, iar proprietatea devenise o glumă, în schimb totul era proprietatea tuturor, iar de uzufructul ei se bucurau numiții, porecliți aleși. Nu are rost să continuu cu lista beneficiilor uitării în cei cincizeci și mai bine de ani de dictatură bolșevică.

NENOROCIREA urmează! Un nou val de uitare cuprinde România de după 1989. Românii uită cu o plăcere masochistă nu România interbelică, ei uită dictatura, uită suferințele, crimele, rătăcirile, întorcându-se la ele ca la o patrie iubită după o năucitoare rătăcire. Iar năucitoarea rătăcire au fost cei zece ani care au trecut din 1989 pînă astăzi, cu binele și cu răul lor, dar singurii ani în care am fi putut face orice am fi dorit. Dacă am fi dorit cu adevărat ceva! S-au uitat cei peste o mie de morți și miile de răniți din decembrie 1989, pentru că a căuta vinovații înseamnă a tulbura liniștea. După ce au avut loc alegerile din mai

1990, cei care au cîștigat puterea au trecut la exercitarea ei, pedepsindu-i pe cei care au pus în pericol liniștea. De altfel, campania electorală a F.S.N. atunci, în 1990, a avut drept motiv central "liniștea". Această "liniște" nu este altceva decît uitarea, atît de necesară pentru a te căpățui cu cîte ceva.

Pedepsirea rebelilor, învățarea de minte a celor care-și aduseseră aminte de valorile românești și valorile României urmau să fie plătite într-un fel sau altul – și s-a plătit din plin cu întîrzierea reformei, cu susținerea economiei planificate, cu mituirea clientelei politice (care a costat cam 12 miliarde de dolari). Exact cît a costat înfometarea și prostirea națiunii între 1978-1989. Puterea de atunci a trimis jandarmii și minierii nu împotriva celor cîtorva zeci de desperados ("pegra" acad. Răzvan Teodorescu), ci împotriva tuturor celor care nu voiau să uite. Se părea, în 1996, că electoratul a avut un brusc și binecuvîntat moment de trezire. Din nefericire, votul n-a fost dat pentru dreptate și pentru a nu se mai repeta nimic din ultimii 60 de ani, ci a fost un vot în speranța "moțării", în ideea că "poate mai merge cumva". Exagerările propagandei electorale a C.D.R. au fost interpretate ca o promisiune de prelungire a hibernării. P.D.S.R. nu mai putea ține ordinea, nu mai putea păstra liniștea. Iar cei ajunși în fotoliile puterii, cu prea puține excepții, au crezut că puterea li se cuvine în loc să slujească poporul în numele ei. Au cîștigat puterea în numele memoriei și au guvernat într-o absolută amnezie. Cei care nu vor să-și amintească, cei care uită programat și conștient au crezut, atunci în 1996, că C.D.R. și aliații vor face rost de bani pentru a plăti în continuare uitarea.

N-a fost așa. Nu avea cum să fie. Și astăzi, harta a devenit roșie. Astăzi, comentatorii și analiștii fac apologia sistemului chinez, pledează în favoarea lui Miloșevici, demonstrează

Mihai URSACHI

Protocolul

Și dacă'n vis vreo femeiușcă
o să-ți apară surâzând,
cu ochii verzi și goală pușcă,
tu te trezește, căci curând

o vizită o să se-anunte:
un domn cu numele Henri
(nu-l confunda cu Heinrich Kunze)
în frac distins și vestă gri.

Un protocol îți va propune,
doar între voi, în termeni clari,
care'n urechi o să-ți răsune
tot timpu' acestui avatar.

Vei fi măreț, vei fi stăpînul
Fecioarei Lumii, ce-și va da
și sufletul, nu numai sânul,
ca să'mplinească vrerea ta.

În clipa ultimă afla-vei
că Heinrich n'a avut cuvînt:
în ciuda sațiului și-a slavei,
vei fi cu Ea într'un mormînt,

decapitata și stăpînul,
același vierme-o să-i consume
și inima de fier și sânul
ce-a fost cîndva din albe spume.

Deși știi de mult tocmeala,
vei iscăli'n lumina torței
și sângele-ți va fi cerneala
pe actul vieții și al morții.

binefacerile umbrelei rusești. Pe mai toate canalele, în mai toate ziarele. Președintele Academiei face propagandă Primarului P.R.M. de Cluj, darea în vileag a alianței secrete a domnului Iliescu cu Kremlinul îi aduce popularitate în sondaje, iar afacerea Costea (în care corupția are un nume: P.D.S.R.) aruncă umbre asupra bunului nume al președintelui Constantinescu. Amnezia se întinde ca o pată de ulei peste România, iar cei mai mulți dintre români au o privire de câine bătut.

Câinii bătuți sunt liniștiți și țin aproape de cei care îi plesnesc peste bot.

Probabil acum traversăm pustul deznădejdiei.

Harta e roșie dar nu de la cerneala tipografică, e roșie de la sângele celor peste o mie de tineri, care încă mai mustește. Iar câinii bătuți ling flămânzi pămîntul roșu. Este ceea ce merită cei care uită. Dar întotdeauna există o speranță, însă eu nu știu ce nume poartă ea astăzi. Poate acela de credință. Credința că nimic nu este ceea ce pare.

Eugen Uricaru

România literară 3

CONSECVENȚĂ ȘI BUN-GUST

Culegerea de articole ca operă

DUPĂ 1989, Gabriel Dimisianu a rămas Gabriel Dimisianu. A scris în continuare critică literară, dând prioritate, ca și înainte, literaturii române contemporane. Și-a păstrat, în manifestări, discreția și umorul fin, deși venise vremea celor mai deșănțate exhibări. S-a implicat decis, dintr-un sentiment al datoriei cetățenești, în viața politică, fără să facă însă caz de această implicare.

Am șansa să-l întâlnesc pe Gabriel Dimisianu aproape zilnic, în redacția revistei *România literară*. Urmăresc cu atenție tot ceea ce face și spune, ca pe o lecție de bun-gust. Tandrea sobră cu care sărută mâna unei femei sau maniera elegantă în care respinge manuscrisul unui veleitar insistent ar trebui însușite și de alții.

Acest mod de a fi este, în cazul lui Gabriel Dimisianu, și un mod de a scrie. De curând, criticul literar și-a adunat într-un volum (care însumează peste 600 de pagini) textele publicate după 1990. Nu mi-aș fi închipuit că în zece ani a scris atât de mult și aceasta numai din cauză că a dat dovadă de maximă discreție în întreprinderile sale publicistice. (Nimeni nu l-a putut auzi vreodată - ca pe mine! - povestindu-și propriile articole.)

Pe neobservate, textele dispartate, publicate inițial în *România literară*, dar și în reviste ca *22* sau *Ramuri*, s-au constituit - datorită consecvenței atitudinii și unității de stil - într-o operă. Acum, adunate într-o carte, ele par concepute anume pentru a face parte dintr-un întreg, ca expresie a unei conștiințe critice ne-scindate și ne-labile și ca document al unei epoci literare.

Un critic calm în lupta de idei

VOLUMUL *Lumea criticului* are trei compartimente. Primul cuprinde intervenții - inevitabil polemice - în discuția publică privind literatura română de azi. Al doilea - cronici literare, din care nu lipsesc dezvoltările teoretice. Iar al treilea - evocări.

Reacțiile lui Gabriel Dimisianu la dezbaterile care animă viața noastră literară sunt întotdeauna așteptate cu interes și primite ca acte de arbitraj ale unui spirit echilibrat și integru. Ele nu provoacă scandal, ci impun respect și îndeamnă la reflecție.

Criticul rămâne calm chiar și când se pronunță în probleme de multă vreme litigioase, care pe alții îi fac să vocifereze și să piardă simțul măsurii. În asemenea momente, el seamănă cu un pirotehnist care dezamorsează o bombă rămasă neexplodată din al doilea război mondial.

Iată-l, de pildă, făcându-și cunoscut punctul de vedere în legătură cu disputa din jurul lui Eminescu:

"Deci este binevenită inițiativa *Dilemei* de a-l rediscuta pe Eminescu, precedată de câteva luări de poziție de aceeași factură, ale lui Eugen Negrici și ale altora, care și ele au scandalizat mentalitățile cultice, cum se întâmplă și

acum. Chiar și contestările mai dure, lipsite de menajamente, ale unor tineri, le socotesc binevenite, pentru că pun pe gânduri, clintesc inerții, cu condiția, totuși, să nu fie numai dure (și uneori insolente), nesprajinite pe o argumentație critică.

Din păcate, excesele într-o direcție atrag, ca totdeauna, excese de semn contrar, înfiorarea cultică atrage, ca reacție, vehemențele negatoare. Faptul se întâmplă și în câteva dintre intervențiile la discuția din *Dilema*, altfel atât de oportună, cum spuneam. Întră apoi în joc, stricându-l, aroganța unor tineri literați, deloc simpatici, deși ar fi putut fi, pentru că trădează o înverșunare întunecată și mai degrabă bătrânească, posacă decât tinerească, senină. Critica lor, dacă poate fi numită astfel, și-l ia drept țintă mai mult pe Eminescu decât deformarea acestuia de către nechemati, îl insultă, îl nedreptățește."

La fel de civilizate și nuanțate sunt reacțiile lui Gabriel Dimisianu la discuțiile despre colaboraționismul scriitorilor români, despre necesitatea "revizuirilor", despre mania uitatului la televizor ("Te uiți și câștigi? Te uiți și pierzi, citești și vei câștiga."), despre amnezia românilor ("Uitam totuși prea repede, îngăduindu-ne un lux care costă scump."), despre participarea scriitorilor la viața politică etc. Practic, deși manifestă multă toleranță, criticul încheie fiecare discuție, într-atât de judicioase și convingătoare sunt opiniile lui.

Expertiza operelor literare

CRONICILE literare incluse în volum impresionează prin seriozitatea analizei și corectitudinea evaluării. Gabriel Dimisianu poate privi cu simpatie fanfaronada unui scriitor, fără să se lase însă influențat de ea. Procedază ca un expert, care examinează atent obiectul supus expertizei. Iar obiectul este în cazul său opera literară.

În mod similar, criticul literar face abstracție de faima scriitorului, luând în considerare exclusiv textele acestuia. Când scrie, de exemplu, despre teatrul lui Fănuș Neagu, ignoră deliberat poziția pe care Fănuș Neagu o ocupă în literatura română contemporană:

"Efectele de plasticitate cele mai pu-

ternice le datorează Fănuș Neagu stilului scriptic, pentru că nu este un auditiv ci un vizual. De auzit numai pe sine se aude. De aceea teatrul este eroarea majoră a acestui scriitor care este un maestru al stilului scriptic. Își obligă toate personajele să vorbească la fel, o singură limbă și anume «limba Fănuș Neagu», de o mare bogăție și de stranii frumuseți, este adevărat, dar nepotrivită rostirii pe scenă."

Alt exemplu îl poate constitui cronică literară consacrată romanului lui Nicolae Breban *Ziua și noaptea*:

"Romanul acesta al lui Nicolae Breban este, dintre toate ale sale, cel mai lipsit de materie epică, de «întâmplări», mizând până la riscul destrămării construcției pe tensiunea ideatică, pe suflul vizionar ce ar fi să-i susțină discursul intelectual de nimic stăvilit. Nimbat de aura poetică brebaniană acest discurs este și minat de ariditate, în multe porțiuni, de repetări și de stângăciile stilistice niciodată plivite."

Cu aceeași fermitate politicoasă scrie Gabriel Dimisianu despre Cornel Regman și Eugen Simion, despre Alexandru Paleologu și Lucian Raicu, despre Gabriela Melinescu și Ilie Constantin, despre Titus Popovici și Dumitru Țepe-neag, ca și despre zeci de alți scriitori. Criticul este mereu în temă - datorită și împrejurării că trăiește de patru decenii în mijlocul vieții literare. Nu ca un pontif al ei, dar, oricum, ca un observator bine plasat. Mulți scriitori îi sunt prieteni lui Gabriel Dimisianu, fără însă ca aceasta să aibă vreo influență asupra actului critic. Decât, poate, una benefică, constând în mărirea gradului de înțelegere a operei prin simpatie.

Arta de prozator a criticului

ÎNTREGUL volum se citește cu interes, însă ultima secvență este de-a dreptul cuceritoare. Ea cuprinde nesperate pagini de memorialistică. Nesperate, pentru că Gabriel Dimisianu are reputația unui critic sobru și nu ni-l puteam imagina înduioșat de tot felul de amintiri. Iată însă că acum el se dă de gol: este un sentimental care s-a infiltrat de mult timp în rândurile judecătorilor "cu ochi de gheață" ai literaturii.

Personajele paginilor memorialistice

Cărți primite la redacție

- Liviu Capșa, *Parodii optzeciste*, Pitești, Ed. Paralela 45, col. "80", seria "Poezie", 2000. 64 pag., 15 000 lei.
- Minerva Chira, *Cântecul lumânării*, Cluj, Ed. Clusium, 2000 (versuri). 64 pag.
- Rodica Marian, *"Lumile" Luceafărului (o reinterpretare a poemului eminescian)*, Cluj-Napoca, Ed. Remus, 1999. 502 pag.
- Vasile Man, *O antologie a literaturii arădene de azi*, selecția și îngrijirea ediției de Vasile Man, prefată de Gheorghe Mocuța, Arad, Ed. Mirador, 2000. 296 pag.
- Dorin Ploscaru, *Flașneta*, București, Ed. Libris, col. "Poesis", 2000. 160 pag.
- Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, imagini suprapuse, București, Ed. Albatros, 2000. 500 pag.
- Ovidiu Verdeș, *Muzici și faze*, roman, București, Ed. Univers, col. "Prima verba", 2000. 312 pag.
- Iulia Petrescu, *Răfuiala*, București, Ed. Univers, col. "Ithaca - Scriitori români din exil", 2000 (teatru). 128 pag.
- Doina Ioanid, *Duduca de marțipan*, poeme, București, Ed. Univers, col. "Prima verba", 2000. 56 pag.

GABRIEL DIMISIANU Lumea criticului

Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, București, Ed. Fundației Culturale Române, col. "Critică și istorie literară", 2000. 608 pag.

sunt Tudor Vianu, Ury Benador, Georgeta Mircea Cancicov, Ov.S. Crohmălniceanu, Geo Bogza, George Ivașcu, Mihail Crama, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Nicolae Velea, Sorin Titel, Tiberiu Utan, Marcel Mihalas, Ștefan Bănulescu ș.a. Evocând momente din viața lor și apărând uneori el însuși ca personaj, Gabriel Dimisianu își pune în valoare două însușiri care se combină perfect: talentul literar și căldura sufletească. Memorialistul vrea parcă să salveze tot ceea ce a fost frumos, să se împotrivească uitării atotdizolvante. El nu este niciodată sarkastic sau vindictiv, nu urmărește să-și îmbunătățească propria imagine în defavoarea imaginii altora. Vrea parcă să-i îmbrățișeze pe oamenii minunați cunoscuți în tinerețe și să-i salveze din curgerea timpului.

Multe dintre evocări sunt antologice. Iată, ca ilustrare, relatarea ultimei întâlniri cu Nicolae Velea:

"Ultima întâlnire cu Velea, de care îmi amintesc, am avut-o, cred, în toamna lui 1986. Coborând din autobuz la Casa Scânteii, l-am ajuns din urmă în dreptul statuii lui Vladimir Ilici, pe atunci cu personajul pe soclu, și nu mi-a fost greu să-l ajung pentru că înainta anevoie. Mă luă de braț și mersemăm încet, în tăcere, spre edificiul pachidermului cultural în care ne câștigam pâinea, cu multă scârbă, în ultimii ani ai ceaușismului. În fața intrării ne-am oprit și-mi spuse aceste vorbe care m-au tulburat: - A venit viitorul trist și rău, pentru mine a venit, să știi. De ce m-au tulburat acele vorbe, voi spune îndată. În urmă cu treizeci de ani, în amfiteatrul Odobescu, după terminarea ultimului curs din viața noastră de studenți, Velea îmi scrisese pe un caiet, parodiind stilul lăcrimos al dedicațiilor de album, versurile următoare: «În viitorul trist și rău/ să nu uiți vremile acelea/ când te-a iubit amicul tău/ N. Velea». Am râs, i-am admirat rima plină *acelea/ Velea*, i-am scris și eu ceva, mult mai puțin simpatice, cu siguranță, și *niciodată*, în treizeci de ani, n-am mai vorbit de acele versuri glumețe și nu prea. Dar nu le-am uitat, nici eu, nici el.

Deci venise tristul, răul viitor pentru Velea. După o lună de la întâlnirea noastră, în noaptea cea mai geroasă a lui ianuarie 1987, muri înghețat, în zăpadă, în preajma aceleiași funeste Case a scânteii, azi a Presei Libere."

Talentul literar al lui Gabriel Dimisianu, dezvăluit târziu, conferă o aureolă de mister criticii sale. Cine este în realitate austerul cronicar al literaturii române contemporane? De ce s-a mulțumit atâta timp cu modestul rol de admirator exigent al creației altora? De ce și-a sacrificat vocația de prozator?

Și, mai ales, de ce vorbește atât de rar despre sine?

Sociabilitate și solitudine

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

1. POEZIA lui Paul Vinicius stă sub semnul sociabilității. Aceasta înseamnă că poetul evită a rămâne singur cu sine, preferând contactul strins cu oamenii, cu faptele, cu obiectele, care dau versurilor sale o densitate materială intrinsecă. Dacă la unii poeți înregistrăm o îngustare a câmpului liric, fie printr-o opțiune obsesională, fie prin abstractizare, aci, dimpotrivă, ne întâmpină largimea, cuprinderea, cultul concretului ca generoasă nelimitare. Însăși dedicația volumului respiră un aer con-fratern: "Această carte se dedică fraților mei de spirit, artă și literatură, precum și tuturor acelor pentru care indiferența nu este decât un act de lașitate". Versurile lui Paul Vinicius se întemeiază pe o întrepătrundere frenetică a fenomenelor, pe un neîncetat amestec între regnuri, într-o tonalitate precipitată, metaforele îmbulzindu-se în încercarea, s-ar zice, de-a evada din limitele textuale: "nici anormalitatea cu care își alăptează tristețea, nici desenul brațului ei drept atimind vertical/ către locul unde i-a căzut privirea și unde/ covorul face un gri senegal topit în verde/ veronese// nimic mai normal (în această ordine înceată)/ decât funia spinzuratului încă bătăgânind de tavan/ dong-dong face camera ei sfioasă, cu pereți/ de cristal dong-dong repetă ingerul ei păzitor mișcarea/ la capătul funiei spinzurind din tavan/ dong-dong face și tristețea brațului ei drept/ coborind vertical și smulgând din mormînt/ inima iubitului care încă pulsează" (*evident, pârul ei ud nu există*). Sensualitatea poetului aspiră spre brutalitate, parcă spre a sublinia concretețea casantă a lumii. Această simțire aspră, pe alocuri cinică, se asociază cu o poetică ce-și propune a se debarasa de convenții, a miza tot timpul pe "îndrăzneală": "cîtă perversă plăcere să îi atingi rochia/ smotocită de vînt spre dispărarea trecătorilor/ loviți de parfumul ei de fiară încinsă/ cîtă criminală plăcere să intri în carmangeria/ de la parterul blocului în care ea locuiește/ și unde hălcile de carne au împrumutat/ porțiuni din alcătuirea ei/ pînă și măcelarul guită de plăcere/ lipindu-și degetele scurte și butucănoase de acest/ macrocosmos al ei./ binecuvîntează, doamne, carmangeria/ în care o pot întîlni seară de seară/ cu cîtă criminală plăcere cu cîtă/ perversă dorință" (*dumnezeu binecuvîntează carmangeria*). Ca un Macedonski înveșmîntat în haine (post)moderne, Paul Vinicius se dedă la alcătuirea unor "idile brutale": "căpătîna de miel și aguridă pe tipsia/ flămînda a zilei în care m-am surprins/ căutîndu-ți gura printre consoane// această înșiruire nedemnă de cuvinte/ nu face decât să mi te readucă în memorie/ în aceea dimineată ploioasă legată la ochi/ cînd pașii tăi înverzeau iarba/ iar inima ta/ de asemenea" (*pașii tăi înverzind iarba*). Sau cu un plus de revărsare patetică: "elasticitatea trupului tău biciuie orașul/ singele tău răzvrătitul tău singe/ ingenușiază pe treptele singelui meu./ o lună plină o enormă lună plină ne ia/ în stăpînire/ ne colindă. e vremea cînd/ aerul șerpesc al serii îmi traversează plămîinii/ cu damf de dinamită. vremea cînd mici animale/ bolnave – cuvintele devin inutile. vremea cînd/ mor și trăiesc (în același timp) pe partitura/ denivelată a trupului tău ca o cruce înceată" (*cuvinte inutile, mici animale bolnave*).

De remarcat degajarea totală a bardului care se mișcă, aidoma unui om de lume, printre sintagme suprarealiste, absurde, ori numai duhnind a familiaritate: "dragilor: dar cîtă strîmbă socoteală/ sub pălăria cu pană a vînătorului!/ cît calcul josnic în

răceala ghintuită/ a tevilor lui. și doar i-am spus vulpii:/ adună toamnă de toamnă cărările pașilor/ lui. toamnă de toamnă și frunză cu frunză/ cărările pașilor lui.// dar cîtă despărțire sub tîmpla căruntă/ a serii sub gesturile ei sub care viermuiesc/ încă un milion de gesturi cu aluri aproape/ omeneshti. cînd buzele ei stau livide în jurul/ cuvîntului adio. cînd treptele pe care dispăre/ sint lacrimile mele coborînd nefirești în gîtul/ de metrou al cămîlei" (*toamnă de toamnă, frunză cu frunză*). De aci drumul pînă la satiră e scurt. Aceasta ia naștere, ca să zicem așa, în suc propriu, doar prin simplul mecanism al aglutinării degajat-sarcastice: "De o bună bucată de vreme, pe aici, prin mult iubita noastră patrie, lucrurile se cam duc (cu exactitate) dracului, în același climat de bună-dispoziție și ospitalitate – tradiționale, de altfel. De o (bună) bucată de vreme, pe aici, prin republica noastră minieră, luminița de la capătul tunelului aduce tot mai mult cu o eclipsă, pruncii au prins a scînci în pîntecele mamelor lor, iar hirjoana cu metroul a devenit o adevărată intimitate națională". Sau încă un antilogiu patriotic: "sîntem o națiune înceată cu înaltă/ putere de conservare. sîntem un popor vesel/ de sinucigași travestiți în pietoni. sîntem/ douăzeci și trei de milioane de patroni/ ai aceleiași morți indecente, ai aceleiași vieți indecente. hei, vatman, du-ne spre/ alte continente, spre alte climate ale spaimei/ și bucuriei de moarte!// dimineata: ca un cuțit vesel și însetat" (*conserva cu carne de tun [îmnul de stat, în varianta paul vinicius]*). E oarecum firesc ca o asemenea dezinvoltură să ducă la plînatatea conștiinței de sine, la o anume infatuare. Iată-o în expresia unui autocomentariu grandilocvent: "Ești vie, pentru că vreau eu, killer-ul plăcerilor amîinate. Eu, care nu amîn nimic, lovind cetate după cetate. Luîndu-te în primire cu tot arsenalul din dotare și cabrîndu-te pînă ce doare. Pînă ce explodezi de viață. Pînă ce urlă (...). Curajul de a inventa este la fel de viril ca și curajul de a trăi. Nu am nici o afinitate pentru respirație, masticaj etc. Frecventez imaginația, îmi exercit dreptul de a plămui (uneori din nimic) lumea" (*seară de seară, cu cîtă criminală plăcere*). Beat de libertatea ce și-a luat-o, poetul se alintă pe sine prin complezente cruzimi. Cînd are o dispoziție mai potolită, așterne descrieri minuțios sensibile, de un ilogism domptat, vecin cu modalitatea lui Mircea Ivănescu: "Desigur se făcuse tirziu în aceea dimineată (parcă/ presărată cu praf de dinamită/ un fiul de/ speranță) desigur ruginise și al treilea cîntat al/ cocoșilor și ce era de făcut altceva – după alte și alte/ trei nopți de alfabet prăbușit/ ce ar fi fost de făcut/ decât să îți iei rămas bun de la iolanda decât să/ îți storci (puțin) de alcool prietenii înghesuindu-i în/ micuțul automobil cu tabla cabrată/ decât să strîvești/ acceleratorul în căutarea unei zile încă neexplodată" (*lică, pictatorul, subsemnatul*). Unele jocuri (de cuvinte, de versuri, de poeme) sînt însă excesive, ieșind din decorul poetic. Alcătuiesc "eclipsele" spontane ale conștiinței autocritice a autorului: "adică: triumvirat (nalt la stat, mare/ la sfat). nevasta epitafului încă se mai/ vesele prin crișmele orașului./ din/ castitatea ei nu mai rămăsese decât/ o blenoragie blondă - o blenoragie îndelung/ studiată, din singele ei încă își mai băteau/ capetele citeva sticle de bere. cu deosebită/ plăcere îi închinam noi ode pe soclurile/ rinjetelor noastre. cu deosebită plăcere îi recomparam noi gura din citeva rotunde/ măiestre silabe pînă cînd și rujul ei saliva de/ plăcere – de măsura lungimilor noastre./ pînă cînd diminețile aprindeu istoviri/ albastre pe la adevărații arnoteni.// și – din chiar acel moment – fiii telegrafului/ s-au preacurvit în vreo două-trei limbi/ moarte" (*pulpenisula [vorba lui pigul]*). E o zben-guială dizgrațioasă de verbe și atît.

Dar ceea ce dă gust picant acestui discurs este forma aparte a sociabilității lui

Paul Vinicius pe care o reprezintă boema. Evocarea stărilor bahice, a senzualității și morții adiacente, primesc accentele dezabuzat-proaspete ale trăirii, în prelungirea unui motiv ilustrat de D. Stelaru, Ben Corlaci și a. Efectul e cel al unei "romanțe de beție", trecute prin alambicul fantast al poeziei actuale, din care picură întunecatele esențe: "poți sta aici (oricît dorești) lipsit de-nsemnătate/ pot trece zile, săptămîni, chiar ani întregi – pe ape./ pentru că timpul nu-i prezent și nici primit nu este/ cum nici holera printre sfinți sau orbul peste creste./ un tavan negru prăbușit pe suflute zdrobite/ plutind haotic în alcool și luciri de pirite;/ un teasc (ai zice) șiroind de băuturi alese: /muscat de inimi sîngerii și nadă la mirese" (*hruba noastră cea de toate zilele [de sub muzeul literaturii de ceară]*). Sînt filele unui jurnal al boemei ce trece peste delimitările dintre zi și noapte, nesatisfăcut de expresia sa în stih și revenind, în consecință, cu note explicative în josul paginii: "După patru zile și trei nopți petrecute în grădina zoologică a alcoolului, iepurele lică drul, coțofana marcel bunea și popîndăul vinicius, s-au așternut la drum. pe motiv că vinicius fuma țigări «bran», chiar acolo s-au și trezit (parțial). ar mai fi de adăugat că somnul ultrasonor al lui lică, pe acea pajiște din apropierea castelului, a alungat pînă și stafia contelui dracula și s-a bucurat de aflulxul turiștilor – veniți ca la un vernisaj al lui marcel bunea". Pînă la urmă se produce inevitabilul. O atmosferă de îmbrățișări și pupături (verbale) optzeciste. Eroii generației sînt definiți cu lapidară, dar succulentă voluptate: "gheorghe iova – scriitor de avînt, care dă cu gramatica de pămînt. votcar și virgulofob. conjuncțiofob și istoric al propriilor lui ziceri. merită trecut în calendar, dar mai rar". Sau: "ioan es. pop – zis și iepurașul, din pricină de pensii alimentare (vreo trei), mort după femei, suflet caritabil, poet remarcabil, mort după horincă și mujdei". Aferim!

2. SPRE deosebire de boemul răsfațat de boema pe care, la rîndul său, o răsfață, Paul Vinicius, un alt poet ceva mai în vîrstă, Valeriu Mircea Popa, e un solitar profund convins. Solitudinea d-sale e – așa cum se cuvine – ușor maniacală, obișnuind ritualuri absconse, de un fin umor bacovian: "ca să fii sigur că astăzi este miercuri/ număr încă o dată frunzele/ din fața ferestrei/ nu cred că trupul unui bărbat/ poate fi obșcen/ nici măcar atunci cînd stă gol/ pe marginea patului/ așteptînd să se evapore/ superba erecție de dimineată/ uneori se întîmplă să nu îți aduci aminte/ cine a fost femeia care te înlăntuia/ în timpul visului/ avea un nume destul de lung/ începea și se termina cu aceeași vocală" (*miercuri în mijlocul vieții*). Cuvintele de ordine sînt disperarea, supraviețuirea, înfrîngerea: "și de fapt ar trebui să recunosc/ că te doare/ auzind cum urcă treptele casei/ acum el nu este altceva decât un războinic/ îmbrăcat cu ciorapi de piele neagră/ care dorește cu disperare să supraviețuiască/ între pleoape/ și colțul gurii/ după o înfrîngere/ drumul e întotdeauna prea lung? (*războinicul cu ciorapi de piele*). Nu e ocolită nici sinuciderea: "poate că ajunsese la capătul puterilor/ acel bărbat/ atunci cînd se arunca de pe terasa/ ultimului etaj/ plămîindu-și pe drum aripile" (*placa de patefon*). Și din nou obsedanta supraviețuire: poate că a supraviețui este o meserie/ ca oricare alta/ presari peste rană pînă de păianjen/ și cenușă/ ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic/ aproape un soldat de plumb/ fără craniu/ între gălețușă cu apă/ și creioanele înfipite în zidul de plastilină" (*a supraviețui*). Timid, uimit de mersul fenomenal al lumii, însetat după adevărul "umil", poetul e marcat de așteptare, aceasta fiind starea sa de spirit stagnantă și totodată aptă de variațiuni cromatice pe propria-i temă ironic-solară: "poate că mîine vom înțelege/ adevărul a fost întotdeau-

na/ un lucru obișnuit umil// însă azi mergem la întîmplare/ prin iarba umezită de ploaie// pipăim pămîntul cu nuiile subțiri// nenumărate sînt viziunile soarelui/ și noi așteptăm să se ivească niciodată/ în același loc cu mereu alte culori/ în pârul electrizat de spaimă// două globuri de carne/ albinduse în fața ochilor noștri" (*adevărul este o cîrță albă*).

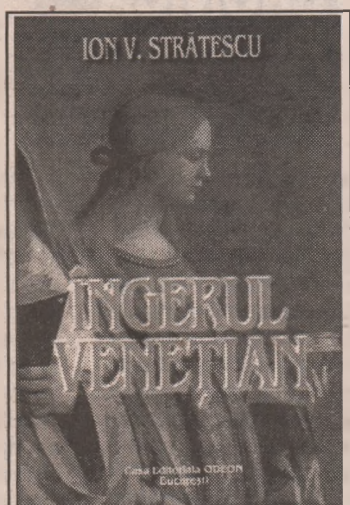
Efectele unui asemenea mod de-a fi sînt multiple. Mai întîi apare consemnarea minuțios-detașată a fenomenelor mărunte, îngroșată uneori cu trăsături fantastice (singurătatea acută e predispusă a halucina). Dar imaginea nu aparține, în conștiința poetului, lumii ca atare, ci unui tablou. Astfel autorul se desprinde – izbăvitor – de concret, nu și-l asumă decât în chip simbolic: "dar dacă vrei să pictezi tot ce se întîmplă/ prin apropiere/ va trebui să scoți bateriile din scorbura copacului// ramurile își încetează mișcarea// cîțiva ciini vagabonzi se opresc/ lingă zidul casei de alături/ adulmecînd un șir de căcăreze// și se mai vede piciorul unui mort/ care tocmai dă colțul străzii/ deghizat în Moș Crăciun// la sfîrșit închide ferestrele tabloului// și întoarce-l cu fața la perete// acolo zăpada nu este altceva decât o apă/ care vopsește pielea în albastru? (*tabloul*). Motivul tabloului e recurent: "după colț chiar în spatele ușii/ afirmă un tablou/ într-o ramă metalică/ de acolo ochiul fixat privește întotdeauna/ pupila care se mișcă" (*miercuri mijlocul vieții*). Ori e înlocuit cu cel al vitraliului dintr-o catedrală: "dar despre lumina/ dinăuntru catedralei/ nimeni nu spune nimic// nici preotul/ din spatele grilajului de spovedanie// nici cerșetorul de pe trepte/ nici crabul de tinicheia/ odată cu amurgul/ încet strecurîndu-se afară/ dintre oasele craniului" (*vitraliu*). Ființelor le sînt preferate obiectele (e de asemenea un mod de autoprotejare, de supraviețuire pragmatică): "trei baghete de lemn/ așezate oblic pe o hirtie albă/ înseamnă la fel de bine/ un fragment de muzică/ sau mormîntul celui din urmă samurai// oricum fotografia era prea lungă/ așa că foarfeca mai poate rețea citeva trepte// pe o sfoară/ zbătîndu-se în vînt/ ciorapii încearcă să ajungă din urmă/ picioarele stăpînului" (*trei baghete de lemn*). În fine, e pus în scenă senzaționalul. Cultura acestuia are un caracter mizantropic, funcția lui fiind aceea de-a biciui existența în genere, tratînd-o drept grotescă, hilară, absurdă. Senzaționalul e în sine compromițator pentru normalitate, ca un soi de miracol decăzut. Grație acestuia, simțim corupția normei, decăderea scandalosă a firescului: "în restaurantul Olla Caliente/ din centrul Madridului/ se poate servi o mîncare de lux/ numită «noaptea cu marchizul de Sade»// există o specie de gîndaci de bucătărie/ care poate trăi o săptămînă/ din lipiciul de pe spatele unui singur timbru// și uite așa ajungi să citești/ printre rîndurile unui deltaplan/ din hîrtie de ziar/ aceeași buimăceală/ pe mai multe voci suprapuse" (*deltaplanul*). Ori: "sufletul unui om/ cîntărește cam 145 de grame// așa se spune// aproape cît o ceașcă fierbinte de ceai/ pe marginea ferestrei din bucătărie" (*ceașca de ceai*). Ori: "atunci cînd pe împăratul Menelik al Etiopiei/ îl durea capul/ mesteca pagini din Biblie/ așa cum unii oameni/ zdrobesc între dinți aspirină" (*păgînul*). Uneori senzaționalul se interferează cu superstiția: "arunci în sus un pumn de bețe de chibrit/ ca să vezi de unde vine ploaia o noapte/ apoi altă noapte memoria – o gamelă/ plină de găuri// mîine va fi o zi ca oricare alta// totul se repetă agresivitatea revolte/ poemele – viviseccii absurde// arunci în sus un pumn de bețe de chibrit/ și ele ramin suspendate în aer arzînd/ fără să devină cenușă" (*bețele de chibrit*). Așadar însingurarea poetului se consolează cu excepțiile existenței, cu bizareriile ei, precum cu un cinic desert.

1 Paul Vinicius: *Eclipsa*, Ed. Crater, București, 1999, 208 pag., preț neprecizat.

2 Valeriu Mircea Popa: *Ultimele pătrate de frig*, Ed. Eminescu, Asociația Scriitorilor, București, 1998, 52 pag., preț neprecizat.

Despre naivitate

ROMANUL *Îngerul venetian* semnat de Ion V. Strătescu are la bază o concepție solidă asupra narativității. Personajele provinciei Călărași din perioada anilor 1898-1901 își trăiesc existența în afara oricărei impuneri din exterior. Autorul lasă firele narative să se ajusteze singure acesta fiind și secretul unei lumi în declin al cărei principal atribut sufletesc este naivitatea. Simbolistica jocului politic al partidului liberal nu face decât să descopere cititorului biografia unor personaje care nu-și caută împlinirea nici în dragoste nici în profesie ci undeva într-un plan inefabil de unde nimic nu le mai poate produce suferință. Dincolo de orice estetizare promisă sau presupusă cartea îl incită pe cititor să descopere echilibrul construcției. Abil, scriitorul își dozează cu măsură și intransigență dialogurile și scenele de evocare ca și cum singurul lucru care i-ar rămâne de făcut personajului ar fi să plece în căutarea propriului destin eliminându-și pe parcurs toate neclaritățile. Cu o memorie mecanică Jorj Iordache pleacă la Paris în căutarea lui Solange și se întoarce satisfăcut din această aventură ca și cum locul lui în lume ar fi dinainte și pentru eternitate stabilit. Parodiate, aventurile eșuate ca și cererile în căsătorie ale personajelor nu umbresc spațiul de discurs al cărții, aceasta rămâne totdeauna "în picioare" într-un echilibru de neclintit. Toată această lume absurdă stigmatizată de propria-i sărăcie interioară alternează cu scene de prosperitate masculină, îmbinare al cărei simbol devine Margherita Ciconi supranumită "Îngerul venetian". Văduva misterioasă, victimă a amintirilor și singurătății limpezește în acest coșmar viziunea dură asupra lumii a unui Mihai Columban descendent al unei familii simple și avînd pe cap o nevastă însărcinată și doi copii. Paradoxal e că efuziunile lirice ale personajelor nu au nimic vinovat, cartea trecînd într-o zonă neutră de analiză: spațiul politic e dominat de un patriotism pe care fiecare îl înțelege cum vrea, și dacă romanul debutează cu "chestiunea daunelor publice" el se încheie cu visul erotic al socialistului Eugen Botez, semn că într-o banalitate mai mult sau mai puțin întîmplă-

Ion V. Strătescu, *Îngerul venețian*, Casa Editorială Odeon, București, 2000, 368 pag., f. preț.

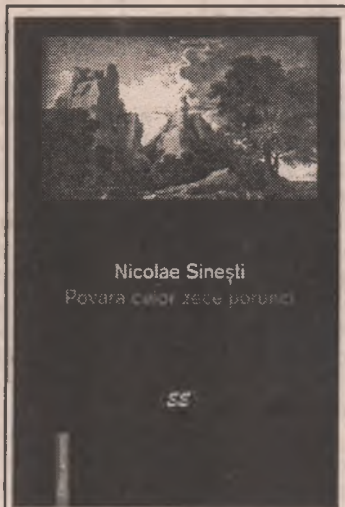
toare, virusul absurd al schimbării nu produce în istorie mai mult sau mai puțin de o frîntură de sens. Sau, din neatenție, de obicei ne scapă. Neverosimil și cuminte universul artistic din *Îngerul venețian* aplică unei tematizări succinte o pluralitate de semnificații a căror unitate constă nu atât în discurs cît în imagine.

Nicoleta Ghinea

Un bilan

ÎN TRE aspectul de etern
petent persecutat (cu
cravată și plasă de plas-
tic/ servietă) și tenacitatea po-
etului Nicolae Sinești nu e nici o
legătură. Între osândia sa de odi-
nioară de a oferi revistelor texte
despre natura și serbările par-
tinice ale patriei și volumul *Po-
vara celor zece porunci* (poeme
inevitabile), postfațuite de prof.
Valeriu Filimon, nu e nici o
legătură. Reciclarea e absolut
remarcabilă. Mai ales din partea
unui autodidact ce versifică
acum cu frica lui Dumnezeu dar
și cu elanul redundant, inerțial
al poetului *inevitabil*. Intrând în
deja răsufletul cadru de *imitatio
Christi*, autorul declamă in-
continent, căzând în plasa ver-
bului apter *a simți*. O inflație de
cuvinte din repertoriul religios
(cruce, Sf. Duh, Creatorul
ș.ă.m.d.) și poze neprelucrate,
n-au cum să ne convingă despre
tentativa de aventură blagiană
(panteistă) a celui cuprins subit
de "genunea-nseninări", chinu-
it într-o gesticulație cu o reală
gravitate de fond. Căutător al
adevărului ultim, Nicolae Si-
nești probează calități reale de
palpare a multiformului mister

universal, fie și în dicțiune nichitiană: "Aer atomic respirăm./ Am degetele degerate/ de electricitatea ideilor!.../ În sânge, în oase, în suflul/ frigul cuvintelor./ Azi-noapte,/ cu gândul la tine,/ am inventat liniștea!.../ În această nesfârșire,/ în mine-i întuneric;/ noaptea se definește ca timp/ liniștea e o Prințesă de aer...?". Climatul de iscodire și smerenie elegiacă se regăsește și în ciclul "Povara celor zece porunci", unde biografismul și lirismul se sprijină reciproc în secvențe de confesiune și meditație spirituală și autoreferențială. Deslușim o suită a stărilor de urgență numite singurate, poezie, păcat, ravagiile timpului. De vreme ce un întreg patrimoniu afectiv se clatină, Nicolae Sinești își face aproape un bilanț, consolându-se în interiorul mitologiei personale, familiale și bineînțeles al reperelor sale tutelare olteneste. Dialogul cu elementele naturii și cu pronia cerească nu încetează, totul având loc în marginile semantice deja rulate între Arghezi, Voiculescu și liderii poeziei anilor '70. Cumințenia de stil n-are cum să nu producă un text perfect melodramatic, ca de pildă *Credința*: "Crezând în veșnicie,/ în sfintele porunci,/ - inima mea,/ în cântecul plângând,/ a-nfîpt până la tine/ cușitul unui gând" ș.a.m.d. Poetul nu s-a dezbărat încă de forme minate prin uz și abuz, și nu se îndură să renunțe la expresii tip: "păcatul mă indeamnă - răcoarea frumuseții - foc sfânt e veșnicia - simt în mine - ai coborât în inima mea!.../ I-ai dat inimii/ lumină și grai - solara dăruire - vioara vorbeii - imensitate

Nicolae Sinești, *Povara celor zece porunci*, Editura Eminescu, Colecția Amphion, București, 1999, 150 pag., f. preț.

omului – semnul purității – Ogorul sfânt/ semințele dreptății – izbânda suferinței”. Ca să nu mai vorbim de enunțuri devastatoare ca acestea: “Unde-i bogăția/ domnește violența!” Slujind într-un protocol vetust și naiv al relației dintre poet și poezie, dintre cititorul de azi și clasici (vezi stereotipul voievodal în cazul lui Eminescu), Nicolae Sinești este inevitabil poetul versificărilor corecte, în plasa psalmilor argezieni. Facilitatea alunecării de silabe și ritmuri, de inspirație folclorică uneori, nu încetează decă în cazul sentimentului trăit ca urgență vitală în “Vatra păcatelor”, un poem al strigătului înfiorat testamentar: “Aud în mine/ un câine/ ce mă latră;/ inima bate/ ca o mașină infernală.../ Focul trosnește/ pe vatra cu păcate./ doar lumina poeziei e astrală.” Nicolae Sinești e și un baladist sensibil, un senzor al ravagiilor timpului în contra minții și inimii poetului. Ce nu va înceta să-și facă iluzii în privința perenității lucrării sale *hic et nunc*, chit că cazarul eminescian nu previne “că vis al morții – eterne e viața lumii-ntrégi.”

Geo Vasile

Metafora viitorului

“**A**MERICA nu e numai (sau exclusiv, sau înainte de toate) motorul schimbărilor pe care le vedem: America nu e în fond nici mesianică nici satanică. Ea este mai curând un instrument, sau, și mai bine, (din motive istorice) o zonă preferențială a schimbărilor experimentale care apoi se răspândesc în toată lumea.”

Fascinantă și disprețuită, frivolă și problematică, puritană și libertină, America face subiectul noului număr din *Secolul XX*, care-și găsește sinteza în cuvintele lui Virgil Nemoianu. Încercând o prezentare exhaustivă a realității americane actuale, revista radiografiază câteva elemente definitorii pentru spațiul american, din domeniul societății civile, al climatului politic și mentalităților, fragmente din literatura actuală la care se adaugă câteva eseuri strânse sub titlul "20 spre 21" ce vorbesc despre viitorul acestei lumi în metafora vitezei.

America în postistorie, în postmodernitate și *cyberworld*.

pândită de pericolul *krahului* informatic și exportând o artă ce anulează criteriile tradiționale de selecție valorică, America obsesiei conceptului de *political correctness* și a aberațiilor culturale derivând din el, America universităților și științei ameteitoare, Hollywood, Constituția, și tot ceea ce în mod automat se leagă de perfecționism și succes, reprezintă, elementele indisociabile de acest spațiu – metaforă a viitorului.

Sanda Galopenția, Virgil Nemoianu, Alex Leo Șerban, Andrei Brezianu și Vladimir Tismăneanu sunt câțiva români

WE THE PEOPLE OF THE
UNITED STATES, IN ORDER
TO FORM A MORE PERFECT
UNION, ESTABLISH JUSTICE,
INSURE DOMESTIC TRAN-
QUILITY, PROVIDE FOR THE
COMMON DEFENCE, PRO-
MOTE THE GENERAL WEL-
FARE, AND SECURE THE
BLESSINGS OF LIBERTY
TO OURSELVES AND OUR
POSTERITY, DO ORDAIN
AND ESTABLISH THIS
CONSTITUTION FOR THE
UNITED STATES OF AMERICA

Secolul 20

AMERICA

Secolul XX. America, editat de Uniunea Scriitorilor din România și Fundația Culturală Română, 334 pag., 35.000 lei.

care cunosc America și îi analizează realitățile cu spiritul ascuțit și critic al europeanului.

Literatura americană actuală, exemplificată în jocul narativ acaparant din povestirea lui John Barth, în fragmentele poetice ale Renașterii Sudului (Robert Penn Warren, Ernest Suarez, James Dickey) sau în superbul eseu despre artă al lui Wayne Booth își revelează astfel originalitatea și valorile comparabile cu cele europene. "Practica noului istorism", esul lui Stephen Greenblatt e o alegere excelentă, un text edificator pentru tendințele gândirii critice americane. Radiografia jurnalismului american actual, făcută de Sheilah Kast Rosape și conceptele de generație X și Baby Boomer explicate de sociologul Janelle Wilson completează imaginea unei realități complexe și în continuă transformare a cărei mișcare e surprinsă în linii generale în noul număr al revistei *Secolul XX*.

Julia Alexa

CALENDAR

- 16.VI.1925 - s-a născut *A.E. Bacosky* (m.1977)
16.VI.1944 - s-a născut *Viorel Dianu*
16.VI.1947 - s-a născut *Ștefan Agopian*
16.VII.1947 - s-a născut *Mariana Bojan*
16.VI.1983 - a murit *Anta Raluca Buzinschi* (n.1964)
16.VI.1983 - a murit *Gh. Catană* (n.1924)
17.VI.1888 - s-a născut *Victor Papilian* (m.1956)
17.VI.1888 - s-a născut *I.E. Torouțiu* (m.1953)
17.VI.1908 - s-a născut *Ion Th.Ilea* (m.1983)
17.VI.1927 - s-a născut *Sütő András*
17.VI.1934 - s-a născut *Valeriu Bucuroiu* (m.1980)
18.VI.1908 - s-a născut *Al. Călinescu* (m.1937)
18.VI.1914 - s-a născut *Alexandru Raicu* (m.1991)
18.VI.1921 - s-a născut *Ion Lungu*
18.VI.1941 - s-a născut *Traian Olteanu*
19.VI.1882 - s-a născut *Ștefan Zeletin* (m.1934)
19.VI.1899 - s-a născut *G. Călinescu* (m.1965)
19.VI.1925 - s-a născut *Vitalie Cliuc*
20.VI.1848 - s-a născut *Miron Pompiliu* (m.1897)
20.VI.1877 - s-a născut *Gabriel Donat* (m.1944)
20.VI.1888 - s-a născut *Horia Furtună* (m.1952)

- 20.VI.1893 - s-a născut *Al. Hodoș*
(m.1967)
20.VI.1904 - s-a născut *Petre Pandrea* (m.1968)
20.VI.1913 - s-a născut *Aurel Baranga* (m.1979)
20.VI.1922 - s-a născut *Janoshazy Gyorgy*
20.VI.1933 - s-a născut *Valentin Șerbu* (m. 1994)
20.VI.1934 - s-a născut *Pusztai Janos*
20.VI.1975 - a murit *Tiberiu Vuia* (n.1900)
20.VI.1991 - a murit *Constantin Papadopol-Calimach* (n.1905)
20.VI.1995 - a murit *Emil Cioran* (n.1911)
21.VI.1915 - s-a născut *A.I.I. Ștefănescu* (m.1984)
21.VI.1917 - s-a născut *Silvian Iosifescu*

- 21.VI.1919 - a murit *P.P. Carp*
(n.1837)
21.VI.1921 - s-a născut *Eugen B.Marian*
21.VI.1932 - s-a născut *Erika Hübner-Barth*
21.VI.1934 - s-a născut *Mihail Gheorghe Cibotaru*
21.VI.1994 - a murit *Valentin Raus* (n. 1918)

22.VI.1882 - s-a născut *Tiberiu Crudu* (m. 1952)
22.VI.1912 - a murit *LL.Caragiale* (fn.1852)
22.VI.1913 - a murit *Șt.O.Iosif* (n.1875)
22.VI.1913 - s-a născut *Petru Rezuș* (m. 1995)
22.VI.1925 - s-a născut *Ion Oarcăsu* (m. 2000)
22.VI.1930 - s-a născut *Argentina Cupcea-Josu*

- 22.VI.1930 - s-a născut *Oltea Alexandru (Epureanu)* (m. 1991)
22.VI.1932 - s-a născut *Mircea Palaghiu* (m.1978)
22.VI.1936 - s-a născut *Vladimir Rusnac*
22.VI.1938 - s-a născut *Alexandru Negri*
22.VI.1941 - s-a născut *Lidia Istrati*
22.VI.1948 - a murit *Horia Bottea* (n.1891)
22.VI.1950 - s-a născut *Valeria Grosu*
22.VI.1952 - s-a născut *Bianca Marcovici*
22.VI.1964 - s-a născut *Emilian Galaicu-Păun*

„Si tu citești scrisori din roase plicuri“...

ÎN PREAJMA anului 1880, un bărbat și o femeie aflați departe unul de altul, el la București, ea la Iași, își scriu o dată la două-trei zile. Telefonul se inventase de câțiva ani, în 1876, dar vor mai trece multe decenii pînă cînd cuvintele schimbate între doi oameni care se iubesc, dar nu sînt împreună, să se poată și auzi, nu numai vedea. Deocamdată, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, cei doi sînt obligați să-și comunice prin poștă atît micile întîmplări zilnice, cît și marile sentimente, atît problemele „administrative“, cît și chestiunile „de viață și de moarte“, atît mesajele impersonale, care ar putea fi rostite în public, cît și cele cu maximă încărcătură afectivă, pentru care numai șoapta și intimitatea, sînt potrivite. Convenția scrisorii din secolul al XIX-lea implică toate aceste nuanțe. Ea este întîi de toate un instrument, o necesitate cotidiană, în al doilea rînd o posibilă bucurie și abia la urmă de tot, numai în lectura posterității, „literatură“. Convorbirile epistolare de odinioară nu sînt atît de diferite pe cît ne place să credem de convorbirile telefonice ale omului de astăzi.

CITITORUL care se așteaptă ca scrisorile lui Mihai Eminescu către Veronica Micle și, eventual, ale ei către el să fie poetice, să fie capodopere literare, va fi dezamăgit. Abia dacă răzbate cîte o metaforă, cîte o întorsătură romantică a frazei care amintesc de „poetul național“. Din fericire, Mihai Eminescu nu poetiza decît rar în epistolele sale și tocmai de aceea ele nu datează. Viața cotidiană a gazetarului de la *Timpul* și problemele lui sînt uimitor de actuale: se pare că lumea românească nu s-a schimbat prea mult de un secol și ceva încoace. Din scrisori se formează spontan imaginea omului, cu tot omenescul său precum și aerul timpului, pe care poezia, fraza căutată le-ar fi distrămat. Correspondența romanticului Eminescu reprezintă pandantul realist al creației sale. Ceea ce nu înseamnă că scriitorul lipsește cu totul din pagină, că oricine scria asemenea scrisori în veacul romantic. Un simț epistolar înăscut se manifestă nu numai prin ce conțin aceste scrisori, dar mai ales prin ceea ce nu conțin. Ajunge o simplă comparație între paginile celor doi corespondenți pentru a vedea diferența: la el registrele diferite (tonul ludic sau grav, tonul de zile mari sau cel de toată ziua) sînt stăpînite perfect și nu strică omogenitatea întregului. Micile jocuri amoroase stau foarte bine lîngă duplele adevăruri dezvăluite iubitei sau lîngă știrile nesemnificative, gelozia lîngă dragoste, oboseala și blazarea

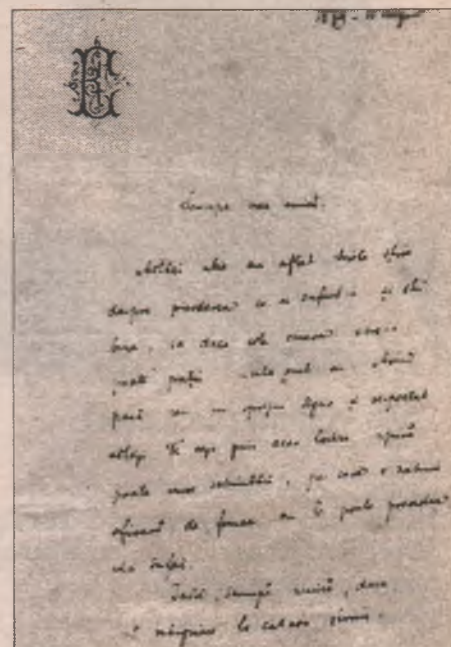
lîngă momentele de încredere sau de liniște sufletească: „Ieri am primit ultima ta scrisoare și alaltăieri penultima. Iartă-mi gelozia și explic-o prin depărtarea în care suntem unul din altul și prin dispoziția posomorâtă în care am rămas fără tine. De aceea mi se și urăște o casă de unde plec dimineața și nu vin decît spre seară pe la 6,7 obosit și fără dispoziție de lucru sau de citiri. Asta-i cea mai rea din toate dispozițiile, mica mea pasăre și găsesc cu cale să ți-o explic, dacă scrisorile mele nu vor ieși tocmai amuzante.// La Camera mă duc în toate zilele [...]. Cu ocazia aceasta am constatat cu oarecare rușine că nu există în toată adunarea decît doi oameni cari pot construi o frază corectă: Cogălniceanu și Maiorescu. (scrisoarea 42, 12 febr.1882). Pachetul lui de scrisori e destul de actual la nivelul limbii care n-a îmbătrînit prea mult de atunci (lexicul și maniera de a formula o idee), în schimb pe foile ei ridurile limbii sînt mai ușor de observat. În scrisorile Veronicăi Micle tonul pare adesea cu o octavă mai sus mai jos, prea poetic sau prea prozaic, dar asta nu le distruge expresivitatea: „Afară plouă, eu stau perdută pe gânduri, ura și indiferența oamenilor, lipsa și depărtarea ta, iubirea mea nespunsă (sic), toate acestea își împart rînd pe rînd ființa mea, și în mijlocul unui vârtej în care mă pierd mă întreb tainic și acum te întreb pe tine oare această tristă stare de lucruri se va schimba vreodată? Și te întreb acum pe tine mai serios decît nicicînd - tu care spuindu-mi că mă iubești m-ai făcut să sufăr amar o iarnă întreagă, încît sufletul mi-i bolnav - te întreb și te rog să-mi răspunzi face-mă-vei// fericită, adică să ne înțelegem, eu înțeleg fericirea în aceea să fiu lîngă tine, să fiu în fine a ta“ (scrisoarea 9, 27 Martie 1880 Iași).

DESIGUR că fiecare text din proaspăt descoperita corespondență va merita o discuție separată și de presupus că analizele nu vor întârzia. Prima lectură a celor aproape o sută de scrisori eminesciene din volumul *Frumoasa mea Doamnă/ Eminul meu iubit* (datorat Christinei Zarifopol-Illias, cea care a avut bucuria - căci bucurie trebuie să fi fost - de a transcrie scrisorile manuscrise din arhiva familiei Grigorcea) prima lectură așadar aduce cititorului cîteva impresii proaspete. O mulțime de intuiții critice și biografice bazate pe corespondența cunoscută pînă acum se confirmă, nu există răsurnări de lucruri spectaculoase sau revelații, dar imaginea omului Eminescu și a Bucureștiului epocii se nuanțează pînă la minunată noutate. Așa, de pildă, surprinde

francofonul Eminescu. Recurgea Eminescu atît de frecvent în viața cotidiană, la fel cu majoritatea contemporanilor săi, la franceză, sau era o reverență făcută Veronicăi, căci ea îi scria uneori în franceză? (Franceza Veronicăi nu e faimoasă, dar nici ridicolă.) Oricum, în corespondența lui limba franceză se agită delicat, ca iedera, de textul românesc: „[...] Cuța mea cea dulce au[x] pieds de marbre...“; „M-am rugat iar de toți ciracii «Junimei» de-a-mi veni [în] ajutor. Mais il est difficile d'être en opposition et de pouvoir hâter les choses. Destul că pînă nu-i pierdut orice căpîtel de speranță nu e nimic pierdut“ (scrisoarea 22); „Dar e drept că atunci cînd cineva n-avea decît un considerent: «Que dira le monde?» și cînd acesta e înlăturat prin «Le monde dira ce qu'il voudra» tăcerea poate avea semnificațiuni deosebite [...]“ (scrisoarea 31); „Vom începe una petițe, charmante vie necunoscută de nimenea [...]“; „Nous serons peut-être un peu pauvres, petite amie, dar nu de tot și de vom fi cuminti, n-o vom fi de loc“ (scrisoarea 36); „Îți voi trimite - caresse - mijloace de drum [...]“ (scrisoarea 45); „Oui! Je t'aime, je t'aime!“ (scrisoarea 86) etc. Deși Veronica o știa, (bine? puțin?) germana e cu mult mai rară în aceste scrisori: „Eine schwache Stunde [o oră de slăbiciune n.m.] - zici tu că e partea slabă a femeilor“, citează epistolierul.

Aerul timpului se poate reconstitui cel puțin la fel de bine ca dintr-un roman: discuții îndelungi la Camera între liberali („roșii“) și conservatori (răposatul Micle fusese liberal, Eminescu era, cum se știe și rezultă și de aici, ca toți junimiștii, conservator), meetinguri la Ateneu, concertele lui Pablo Sarasate, care „cîntă admirabil“ și al cărui portret e prins în câteva trăsături: „Niște ochi mari, negri, salbatici are creștinul acesta, și, deși e urât ca dracul, trebuie să fi plăcînd la cucoane“ (scrisoarea 43), apoi sărbătorile petrecute de Eminescu la Maiorescu, traduceri făcute de Eminescu, mai mult de nevoie decît de voie pentru Regină, certurile dintre soții Slavici și ajutorul cerut de Eminescu „Slavicioaiei“, supărarea poetului pe „archicanalia“ Caragiale, mutările făcute de Sfîntul Dumitru, Hotelul Royal (sau Regal) unde trăgea Veronica, gara, redacția *Timpului*, diverse adrese bucureștene, problema procurării la timp a „mărcilor poștale“ potrivite, felul în care se călătorea cu trenul, societatea sufocantă cu „amici reci și dușmani fierbinți“. Și „aerul lingvistic“ al timpului este pregnant: se spunea „cassă“, „basseță“, „massă“ (mulțime), biletele se iau la „drumul de fier“, bărbaii puneau „semn în tabacheră“ pentru a nu uita un lucru important, femeile puteau primi cadou „praf de dinți“ etc. Însăși una dintre semnăturile ludice ale lui Eminescu, *Emin aga*, vine, cred, de la un personaj contemporan lui, Emin-Pașa, despre care dicționarul universal al lui Lazăr Șăineanu ne spune: „Medic german (Eduard Schnitzer) în armata egipteană, devenit în 1878 guvernatorul Provinciilor Ecuatoriale“. Expresia „nu știu ce să-mi fac capului“ pe care criticul Livius Ciocărlie o remarcă (în *Mari corespondențe*) și la Gherea și o presupunea a fi o greșeală de exprimare a acestuia, apare și la Eminescu, era deci curentă. Eminescu avea, anticipîndu-i pe interbelici, conștiința faptului că „la noi“ e greu să faci lucruri durabile, că totul se opune marii opere. Și, la 30 de ani, era bătrîn.

Istoria și critica literară au de profitat îndeajuns din aceste scrisori: pe lîngă critica genetică căreia nu-i rămîne decît să pună în paralel scrisorile și poemele anilor 1879-1883, există cîteva plicuri care par destinate cercetătorului operei eminesciene: scrisoarea din 2 martie 1882, despre importanța „remanierilor“ și despre impresia poetului că va mai scrie numai proză, scrisoarea din 10 aprilie 1882 despre lucrul la „Legendă“ (*Luceafărul*), scrisoarea 24 despre modificările la poemul *O, mamă...*, transmise *Convorbirilor literare* prin intermediul

Veronicăi, scrisoarea 27 despre articolele din *Timpul* scrise de Eminescu, și mica mustrare făcută Veronicăi pentru că a colaborat la *Literatorul*. „Mă mir că trimiți versuri «Literatorului» - o foaie care mă batjorește pe mine, una la mână, o foaie rău scrisă ale cărei coloane nu te onorează nici pe tine, două la mână“ (scrisoarea din 15 august 1882).

C ELE 15 scrisori ale Veronicăi Micle sînt în primul rînd o oglindă care reflectă felul lui de a o iubi, o oglindă a laudelor și reproșurilor lui. Uneori se supune, alteori se revoltă: el o face înger, ea prinde aripi, el o acuză șagalic de cochetărie, ea e cu ostentație cochetă povestindu-i cum și-a modificat coafura „à la Viennoise“ sau ce pălărie și ce botine și-a cumpărat, el o califică de pisică, de mîță, ea toarce liniștit sau miorlăie cu gîngășie, el e rece cu ea, ea e și mai rece cu el, el îi cere îndurare, ea e mîndră că e nemilosă. În al doilea rînd însă, sub acest mimetism care nu e decît o dovadă de dragoste (îi imitam, chiar și involuntar pe cei pe care-i iubim) se află o femeie prinsă la mijloc între statutul ei de amantă romantică și cel de respectabilă văduvă cu doi copii. Trăirea acestei drame e numai a ei și ea se simte singură în această încercare. Reacționează imprevizibil și dezordonat la presiunile societății, la cerințele implicite ale acesteia. Din scrisorile ei rezultă că sfidează cu destul curaj societatea, de dragul lui și al dragostei lor, dar cînd îi scrie, curajul o părăsește și îi reproșează iubitului depărtat ceea ce îndură de la cei de aproape. Închide gura lumii, dar o redeschide, pentru el în epistole. Paradoxala combinație de forță și slăbiciune, ciocnirea unui anume eroism cu o spaimă pe măsură, mîndria nesupunerii și în același timp marea dorință de conformism, de a obține girul prietenelor nu se conciliază în scrisul Veronicăi. Scrisorile ei către el sînt ușor destrămate, o reală derută se simte sub coaja cuvintelor, indiferent dacă scrisoarea este tandră sau „rea“. De pildă: „Poți tu măsura, poți tu judeca dureroasa mea poziție, nu întîlnesc în orice parte decît indiferență, decît întrebări ca din treacăt: Da cînd faci nunta? Da ce vî mai scrie D-I Eminescu?“ (27 martie, 1880). „Domnule Eminescu, Nu sînt în stare să-mi măsoz nenorocirea pe care mi-a pricinuit-o cunoștința și relațiunea D-tale, rușinea, desprețul oamenilor [rînd șters], desesperarea, toate, toate m-au cuprins astfel încît nici știu pe ce lume mă află. Pe D-ta să te calific - regret că ești sub orice critică - dacă printr-o fericită întîmplare ai perde inteligența care-o ai, te las să judeci la ce valoare ar fi redusă persoana D-tale“ (20 februarie 1881). Din exterior, corespondența dintre cei doi este pasionantă, ca orice carte de literatură. Pentru cei doi ea n-a fost literatură. A fost, pur și simplu, viața lor.

Ioana Părvulescu

România literară

7

În atenția editorilor, pentru ediția a doua

Nu m-am ocupat aici de ediția propriu-zisă fiind sigură că o va face mult mai bine, cu mîna lui îndelung exersată, Dl. Z. Ornea. Voi spune numai că am fost impresionată de enorma, dificila și, desigur, emoționanta muncă de transcriere a D-nei Christina Zarifopol-Illias. M-am lăsat provocată de semnele de întrebare pe care domnia sa le-a lăsat, la transcriere, în textul unora dintre scrisori și de asteriscurile care semnalează cîte un cuvînt indescifrabil. Profitînd de prezența manuscriselor fotocopyate am rezolvat, sper, cîteva „enigme“. Întrucît cred că vor fi de folos într-o viitoare ediție, iată lista, (care include și cîteva simple semnalări de transcriere discutabilă sau greșeli de tipar):

Scrisorile lui Eminescu:

15 (paragraful 3): în loc de *Puiuțule, zău că... / Puiuțule. Zău că...*

42 (rîndul 3): în loc de *mi se și urăște o casă / mi se și urăște acasă*

(paragraful final): în loc de *Momoți, ce face noada de Onida? Ian și tu ești la dispoziția mea de lucru / Momoți, ce face novela ta Onida (?) ? Sau și tu ești în dispoziția mea de lucru.*

48 (paragraful 3): în loc de *sunt condamnat ca noierii (?) apusului la munca silnică / sunt condamnat ca ouvrierii apusului la munca silnică*

57 (paragraful 2): în loc de *m-am și rugat să nu / m-am și rugat ca să nu*

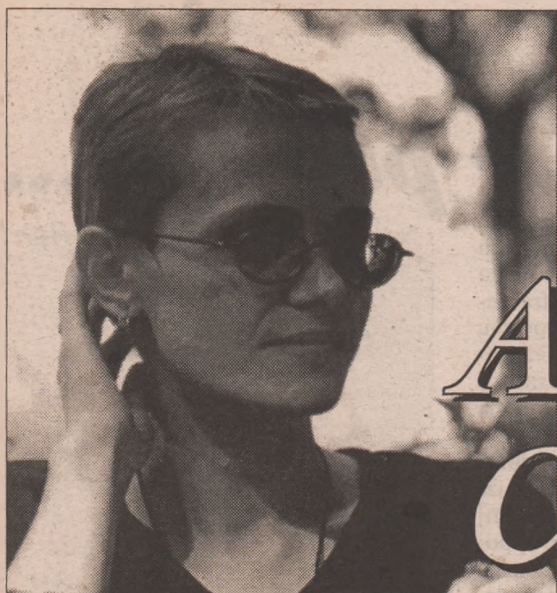
69 (paragraful final): în loc de *De aceea te sîrut mult, urăto, *** și pe umeri și pe mîni / De aceea te sîrut mult urăto, iubire-mi (?) și pe umeri și pe mîni* [urăto vine aici de la verbul a urî, persoana pe care o urăsc, din gelozie].

71 (penultimul paragraf): în loc de *cerneala din călimară s-a făcut în vreme de vară ca păcura - Copirtimb (?) - / cerneala din călimară s-a făcut în vreme de vară ca păcura - Copirtinte* - [Eminescu românizează germanul Kopiertinte= cerneală de copiat].

76 (finalul primului paragraf): în loc de *tres modestement / très modestement*.

Scrisorile Veronicăi Micle:

8 (paragraful 3): în loc de *C-am încercat să-mi despiez (?) copilele / C-am încercat să-mi desfiiez copilele. (I.P.)*

Aura CHRISTI

Grădini austere

Cineva ne ține neclintit în viață.
Fiecare dintre noi e respirația unei făpturi nevăzute.
Când ființa ne este oază - accedem spre noi
înșine. Ce liniște peste culmi.
Ce adiere.

*
* *

Și acum mai vezi statuile de marmoră
ale celor doi lei din copilărie. Privirile lor și acum
fac punți de aer între ani, stări, planete. Ca pe
vremuri fantomele lor vii răzbesc din statui
și irump în viață în forme concrete.

*
* *

Tot ce-ai atins tu s-a desăvârșit în tăcere.
În ființă te-a adâncit, întunecându-te.
Ai rămas beat de prea multe simțuri ce-ntârzie-n
duh.

Al tău să fie ochiul care eliberează
lumi absolute, pure?

Surâsul

Cum mă întunec în valea adâncă
A singurătății, vii ca o rază
Ce conține sâmburele lumii cald,
Ochiul limpede.

Demoni puri, ținând lira mea, blazon și
Rană, mă așteaptă pe ultimul drum
Cu sufletul la gură. Încetată
les din iubire,

Prinsă-n veșnicul clocot înverșunat
Al beznei tandre, drepte, ca surâsul
Cărturarului din Alexandria -
Eratostene.

Ofrandă

Mi s-a spus: "Viața ta e o ofrandă
Zeului necunoscut." Fericită,
Mi-am lăsat plânsu-ncet să surpe cerul
Nemaivindecat.

M-am uitat în sus și-am văzut lumile
Cât un pumn, cât un ți-păt de cucuvea.
M-am uitat în jos și-am văzut mări, temple,
Zeități de foc,

Rude de sânge, prieteni. Atunci eu
În mine m-am uitat lung. Și n-am văzut
De ce ard, de ce ninge, când cineva
Pur mă devoră.

Peisaj

Rar, timpul. Rar, versul. Și acest amurg
Spulberând vraja tristeților grele
De rod. Vino în pieptu-mi, rătăcire,
Nebănuită,

Ce mă apropii de popasul abrupt
În armonie. Prin câteva roze
Se arată golul, cenușa vie
A miresmelor.

Aud tremurul alb, veșnic, al morții
În lucruri. Aud viața îndârjită
În forme, mișcând nepăsător timpul,
Prea vii himere.

Sfere

Ce lumină melancolică ne bea
aprig din plămâni greul aer și ne
ține-n miezul ei, cutremurându-ne
rădăcinile?

Singuri suntem în oceanele-ntoarse
ale neantului, ca Poseidon în
fața uraganelor de pe marea
nepăsătoare.

Doar un dor de a rămâne ne ține
printre cei vii, ca dintr-o întâmplare.
Între cruci vedem lumina-n cădere,
atingând moartea.

Umbre ne îndrumă, netulburate.
Sufletele noastre curg spre viitor
ca legendele antichității vii...
Aceiași suntem.

Cândva, desprinși de trup, sfere visânde,
prin lumina-n febră la fel vom pluti:
tineri, departe de gânduri, de zi și
noapte, cenușă...

Cum treceam

Cine-a spus că pădurile nu-s decât
Desene într-o palmă, șoimii ar fi
Mulaj al iubirilor rare, moartea-i
Tipar în suflet?

Cine-a spus, în tănuirea-ncordată
A după-amiezii, că suntem, pe rând,
Umbre de vis, demoni prea tineri, pete-n
Lumini delirând?

Cum treceam prin viață - secunde-n vaer -
Plutind printre lucruri, din cerc în alt cerc,
Cu buzele arse de vraja morții
Netulburate...

Marele Necunoscut

Un Ecclesiast tragi-vesel mă ține de mână.
Această zi e ca o capricioasă femeie.
Merg prin creierul ei. Cineva aprig îmi amână
dorul, melancolia. Merg, de parcă Marea Egee

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

BLUES

Interpretează hobbitul Bilbo

Eu te-am iubit.

.....*)

Cu pînze de lacrimi pe față,
Tăcut am trecut și ferit.

.....**)

Dar pentru asta

Nu trebuie

Să sufere nimeni...

*) Se fumează cu rotocoale

** Se bea infinit

o traversez în vis cu îngeri respinși. Printr-un creier
întindez tot mai singură, tot mai speriată.
Aud febrele liniștii; tremură-n somn un greier.
Aud tot timpul cum se strecoară încă o noapte

în oasele mele, tot mai subțiri, tot mai străine.
E al meu trupul acesta metalic. Da, sunt ai mei
ochii reci și ficși, Domine. Mărturisește-mi, cine

mi-i face înspre dimineață mai bătrâni și mai grei?
Merg printr-un creier care nu-mi aparține, Domine.
Ascultă-l. Urmărește-l. Mărturisește-mi: cine e?

După praznic

Praznicul erotic s-a terminat, Domine.
Și cu el mi s-a stins în făptură o parte
apolinică. Am rămas numai cu mine.
Un castel desenat pe nisip mă desparte

de tot ce sunt. De la mine până la Mine
e un foșnet de frunză, o bătaie abruptă
de-aripe, un scâncet venit de pretutindeni e,
o privire de vultur, o pagină ruptă.

Privesc la dreapta, la stînga. Îmi vorbesc. Ascult.
Nici un foșnet de frunză. Gol. Nici o mișcare.
Nici un sunet. Vulturii n-au ancorat demult

în privirile mele. Nu țin calendare...
Mi-e dor de-un castel desenat stîngaci pe nisip.
S-ascult cum din subteranele lui mă-nfirip.

Hotar de silabe

Poezia devenise realitatea mea de oțel.
Mă simțeam uneori acasă între silabele ei,
din care mă ridicam asemeni unui extatic miel
din grămezile de cenușă din spatele casei.

Mă ascundeam în realitatea aceea. Aș fi vrut
să-mi înghețe sufletul acolo și utopiile,
și trupul să mi-l uit pe totdeauna acolo. De mult
îmi doream să-mi adun în silabe toate stihile.

Nu-mi promiteam, însă, niciodată nimic. Nici măcar
să nu mă schimb. Mă pregăteam definitiv să rămân,
să mă risipesc departe, dincolo de acel hotar

de silabe sângerii, Domine... La nesfârșit amân
să întârzii, să fiu doar în realitatea mea de oțel.
O mână de aer mă adună din cenușă ca pe un miel.

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Un înțelept

ACEL care va fi arhicunoscut în Muntenia, în al treilea pătrar al secolului al XIX-lea, sub denumirea "vestitul în Țara Românească", acel înțelept ce-și zicea Cilibi Moise, se născuse în 1812, la Focșani, sub numele de Froim Moise. Cum-necum, a ajuns la București, unde practica un ciudat comerț cu de toate mărunțișurile. Se pare că o singură dată și puțină vreme a avut o mică prăvălie cu mărunțișuri în combinație cu altcineva. Prefera, mai curînd, să-și practice meseria ca ambulant, stînd lîngă un coș cu marfă, la îndemîna cu un lung ciubuc din care sugea, făcîndu-și ceea ce azi se numește reclamă. Aici era, cu adevărat, neîntrecut, mîntea sa isteță și înțeleaptă găsind formulele cele mai atrăgătoare, care aduceau cumpărători, fie și de dragul cimiliturilor sale. "Un pantof cu bani, altul fără". Sau "cumpărați mînuși rupte gata. Le dau ieftin." Îi plăcea să stea cu coșul de mărunțișuri în apropierea Tribunalului de pe cheul Dîmboviței, contemplînd spectacolul și iscînd vorbe de duh despre împiriciți, avocați și judecatori, pe care le striga în gura mare. Cu vremea, devenise o figură ultracunoscută și îndrăgită de lumea toată. Se povestește că într-o zi văzu, din fața coșului său cu mărunțișuri, că unui biet țaran i se scotea vaca la meza pentru că nu-și plătise birul. Repede așternu pe jos o batistă cit un cearceaf, așeză pe ea doi sfați, apela și la portărel și începu să strige la trecători într-o ajutorare țaranului. Un tre-cu multă vreme și batista se umplu de bani, pe care îi întinse portărelului, el constată că depusese chiar, cu treizeci de lei vechi, peste datoria țaranului. Vaca fu eliberată de sub sechestru și de ispravă se bucură nu numai țaranul cu pricina dar și Cilibi Moise. Și așa procedă și cu doi evrei năcăjiți, arestați ca vagabonzi și eliberați, la protestul lui, de un înalt funcționar. Întrebat dacă cei doi îi sînt rude, Cilibi Moise răspunse domnitorului în trecere pe acolo: "Cilibi Moise nu se roagă numai pentru rude, o știu tu bine... Dar ei sunt ovrei și cînd lovești un ovrei plîng toți...". Constatînd hazul și larma tot iscată de vorbele sale de duh îi veni patima autorlicului. Era analfabet (Moses Schwarzfeld, care i-a alcătuit o primă ediție în "Biblioteca pentru toți", credea că omul lui știa să citească în limba ebraică.), căuta știutori de carte cărora le dicta "opera" sa, apoi o dădea la tipar, desfăcîndu-și singur tirajul. Se

povestea că își dicta zicerile de-a dreptul zețarilor (un Cucu a fost mereu citat) care, apoi, le imprimau. Schwarzfeld a relatat că, odată, i-a povestit I.L. Caragiale că și el a fost printre cei ce au așternut pe hîrtie înțeleptele ziceri: "Cilibi Mosie era prieten cu tatăl meu și venea adesea la el. Din cînd în cînd îmi da o hîrtie ce purta un număr curent (era numărul său de control că nu e indus în eroare) și îmi cerea să scriu. Dar abia cîmi dicta citeva cuvinte, și îmi striga: Șterge, măi prostule, și dicta din nou același lucru cu alte cuvinte, în altă formă mai concentrată. De la un scris la altul se tot gîndea, spre a găsi o formă mai concentrată. Aceasta mi s-a întipărit în minte și m-a făcut să înțeleg că nu se scrie cum îți trăznește prin cap, ci trebuie chibzuit și muncit la scris". Așadar, patima creației se desfășura cu tot chinul de rigoare, doar că se apela la serviciile unui scrib. Se povestea că scotea de prin 1858, aproape anual, cîte o mică broșurică, într-un tiraj de zece mii de exemplare, în 8-16 pagini, cu aceleași pilde și ziceri altfel formulate, și că acestea se desfăceau bine laolaltă cu bietele sale mărfuri, excelent prezentate oral. Devenise foarte cunoscut și îndrăgit în București și în alte orașe (pe care le vizita în zilele de țîrg), pînă a i se atribui apelativul "vestitul în Țara Românească". Moses Gaster, care, firește, l-a cunoscut și îi stima cărticelele, a relatat că îl vedea de sărbătorile evreiești în curtea sinagogii unde oficia tatăl său, stînd de vorbă cu alți coreligionari, în grădina, bucurîndu-i cu vorbele sale de duh. Era forma lui de a se ruga. A murit, la 58 de ani, în 1870, răpus de un tifos, regretat de mulți.

Dacă e adevărat că prima sa cărtică poartă anul 1858 și autorul scotea anual cîte o nouă broșură, ar reieși că a publicat 12-13 titluri. De fapt, toate purtau același titlu: *Practica și apropourile lui Cilibi Moise* și nici măcar nu erau numerotate. De adăugat că fiecare dintre ele purtau, în chip de preț, mențiunea atrăgătoare: "Prețul acestei cărți după inima omului și după iubirea lui Cilibi Moise". Broșurelele s-au risipit și se găseau arareori. Este meritul cărturarului Moses Schwarzfeld care, în 1899, după multe ostenele, (ajutat și de fiul lui Cilibi Moise) reușise să adune opera lui Cilibi și să o publice într-o ediție rotundă (lipindu-i doar cărticica din 1864) cu titlul *Pildele și apropourile lui Cilibi Moise*.

I-a închipuit, din informații culese cu migală, și schița biografică. A fost o restituire benefică, trezind interesul multor învățați. A mai fost imprimată o dată, datorită succesului primei ediții. Reeditată în 1936, în "B.P.T." și, acum, prin străduința d-lui Țicu Goldstein, apare, la Editura Hasefer, într-o a patra ediție, ce conține, pe lîngă schița biografică a lui Schwarzfeld, o bună postfață, care surprinde întreaga receptare a filosofului popular.

Moses Schwarzfeld, la prima reeditare a operei lui Cilibi Moise (1899) a avut ideea, pentru a pune ordine în masa acelor vorbe de duh, de a le ordona după criterii tematice. Ideea nu e rea, deși, adesea, din acel material rebel, constatăm că tematica nu poate fi cu strictețe respectată, trecînd lesne dintr-o secțiune la alta, cînd nu se repetă sub altă înfățișare, de-a dreptul. Dar un criteriu ordinator trebuia găsit și e bine că a fost cel tematic. Vorbele de duh sau pildele lui Cilibi Moise se dovedesc a fi, prin structură, o paremiologie populară, broșurelele sale ținînd perfect de ceea ce se numește literatură sapiențială. A o reciti, azi, e de tot folosul și, de ce nu aș spune, bogată în înțelesuri și chiar de haz pururea făcător de bine. "Dumnezeu, observă filosoful popular, are două magazii, una cu minte și una cu bani: în cea cu minte are un păzitor și în cea cu bani n-are deloc, de aceea sunt mai mulți bogați decît învățați". Tot în aceeași cărtică: "Două lucruri aduc întristare, cînd vezi pe prietenul mîhnit și pe vrăjmașul vesel". În secțiunea "bogație și sărăcie", aflăm aceste pilde pline de duh înțelept: "Ce deosebire este de la un bogat pînă la un sărac. Al bogat aleargă unde să cheltuiască și cel sărac unde să se hrănească". Sau: "Bogatul se gîndește la anul ce vine și Cilibi Moise la ziua de mîine". Și: "Omul sărac care se ține de politică este ca un ceasornic stricat, totdeauna stă la un loc." Și, în sfîrșit: "D-lor, ce e mai rău decît moartea? Cînd un om cu stare la bătrînețe rămîne sărac". La secțiunea "înțelepciune și prostie" ni se reamintește învățul: "Nu este învățat cine citește cărți, dar acela cine știe ce citește", ceea ce îmi aduce aminte de definiția propusă de Gherea după care analfabet nu este numai cine nu știe să scrie și să citească, ci și cel ce nu înțelege ceea ce citește." Și: "Cilibi Moise mai mult ferește pe un om învățat decît pe un om bogat fiindcă banii sunt rotunzi". Și despre nedreptatea tratamentului aplicat învățaților: "Învățul este cunoscut numai atunci cînd își părăsește orașul unde s-a născut sau după moarte". Sau aceste două pilde subsumate secțiunii "onestitate și neonestitate": "Ce bine e cînd cineva este cinstit, cînd mînîncă la masă se uită în farfurie, pe cînd necinstitul se uită pe geam să nu vie un om al stăpînirii". Și: "la două locuri se cunoaște omul cinstit, la voiaj și la joc de cărți". Sau, în altă parte: "a aștepta binele de la un zgîrcit este întocmai cum ai căuta mîntea la un nebul, virtute la o femeie depravată și pește pe uscat". În altă secțiune găsim această judecată cu tîlc evident: "Sunt unii oameni care pun casele și alte obiecte la asigurare, bine ar fi să mai asigurezi și altceva, adică mîntea, dacă o are!". Și cum pe vremea lui Cilibi gulerele erau detașabile de cămașă, negustorul din el a exclamat: "să trăiască fabricanții care au inventat gulerele, fiindcă sunt mai mulți care n-au cămăși." Sau: "Am observat în excursiunile mele că planul temnițelor este greșit; ar fi trebuit să fie tavanurile mai înalte ca să încapă și oamenii mari". Sau multe pilde despre

CILIBI
VESTITUL ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ
MOISE

**PRACTICA
ȘI APROPOURILE**

Editura HASEFER

Cilibi Moise, vestitul în Țara Românească, *Practica și apropourile* - Ediție de Țicu Goldstein. Editura Hasefer, 2000.

sine. Ca acestea: "Întotdeauna la Sf. Gheorghe, la Sf. Dimitrie (zile sorocite, pe atunci, pentru mutare, n.m.) Cilibi Moise are două perechi de case: unde șade nu-l lasă să iasă, unde vrea să se mute n-are să plătească.", "Într-o zi Cilibi Moise a dat de o mare rușine: l-a călcat hoții noaptea și n-au găsit nimic." (acest "apropou" îl citează, în *Istoria literaturii...*, și G. Calinescu). Sau: "Cilibi Moise a găsit un bun arhitect, ce i-a dat un bun plan pentru o pereche de case ce voiește să-și facă, acum caută un arhitect mai bun să-i facă un plan pentru parale". Și: "Lumea cumpără mînuși de la prăvălii cu patru sfați perechea, la trei zile le rupe, mai bine la Moise Ovreiul cu un sfaț rupt gata". Și încă: "Cilibi Moise este așa de rău bolnav la punga încît nu se găsește nici un medic să-l poată vindeca". Sau la secțiunea "povețele lui Cilibi Moise" (alte cugetări din experiența sa bogată) își previne cititorii: "Să-ți fie frică de D-zeu și de acel ce nu se teme de D-zeu". Și: "Decît cu un moic în lojă, mai bine cu un filosof la arest". Sau: "Să nu te rogi la D-zeu să-ți ajungă prietenul om mare, căci îl pierzi". Și încă: "De-ți cumperi vreo haină, caută să fie nici lungă, nici scurtă, nici groasă, nici subțire, nici scumpă, nici ieftină, ci după puterea ta". La secțiunea "Urările lui Cilibi Moise" dăm de următoarea: "Domnilor, toți anii v-am cerut în broșurile mele iertare, dacă am scris și ceva minciuni întrînsele. Estimp nu vă cer, căci am scris drept. Mă veți întreba de ce? Eu vă voi răspunde din cauza că ziua și noaptea visez drepturile confrăților mei izraeliți-români". Și: "Domnilor, să mă iertați dacă v-am spus și ceva minciuni, căci Moise proorocul în cărțile sale a scris numai adevăruri și nu sunt citite de toți, crezînd însă că ale mele nefind toate adevărate le veți citi toți". Broșura din 1864, descoperită de noul editor, conține mai ales cugetări și pilde aflate în cele din alți ani, ceea ce demonstrează, încă o dată, utilitatea secționării tematice a materiei operată de primul editor al lui Cilibi Moise. Una inedită și cu haz tot am găsit și mă bucur că o pot reproduce: "Ce deosebire este între o roată de car și un avocat? Roata strigă ca s-o ungi, pe avocat trebuie să-l ungi ca să strige".

Filosof nativ sau geniu oral ca un analfabet ce era, Cilibi Moise s-a impus, la vremea sa, prin umorul său evreiesc curat, stimat și îndrăgit de toți. Caragiale mărturisise: "Cărticelele acelea au făcut multă plăcere copilăriei mele; cu ele am petrecut multe seri într-adevăr încîntătoare, pe atunci cînd începusem să știu citi, și poate nu puțină influență a avut acea citire, și dînsa, asupra spiritului meu". Cu vremea, cărticelele lui Cilibi Moise au fost uitate. E rostul acestei noi ediții să-i readucă la lumină înțelepciunea nativ populară de esență pur evreiască.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUĂȚI

Ioan Hudită,
Jurnal politic, vol. 2

Leah Rabin,
Viața noastră, posteritatea lui

Alex. Ștefănescu,
Întîmplări

William Shakespeare,
Regele Lear

În pregătire: Stefano Guzzini, *Realismul în relațiile internaționale și în economia politică internațională*
Alexandru Călinescu, *Caragiale*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@hotmail.com • http://www.nordest.ro/home.htm

O campanie încheiată fără șampanie

C U CÎTEVA zile în urmă, doamna Doina Cornea făcea onorurile Casei mulțumind d-lui Eckstein Peter că s-a retras din cursa pentru primăria Clujului cedînd locul 2 pe care se afla candidatul CDR, pentru a nu-i speria pe alegătorii cu mentalități mai sărăcuțe în ale democrației.

Fără îndoială, candidatul UDMR merita toate laudele pentru gestul său, care nu era numai frumos, ci și inteligent, pentru că tot nu avea nici o șansă de a câștiga. Dar dacă tot vorbim despre democrație, trebuie să admitem totuși că voturile sînt egale între ele și că fiecare are dreptul să opteze pentru cine vrea el și nu altcineva. De aceea cred că electoratul clujean nu se cădea să fie gratulat cu aprecierea de mai sus. Măcar pentru că intenția fostei dizidente era cea de a-i câștiga de partea sa pe alegători, și nu de a-i îndepărta și mai tare, făcîndu-i proști, ca domnul Brucan, ori scăzându-le nota la purtare.

Aflînd cu tristețe că Gheorghe Funar a mai cîștigat încă o campanie, în pofida faptului că adevăratele forțe democratice ale urbei și-au dat mîna și cu PDSR-ul pentru a-l putea detrona, nu m-am putut abține să mă gîndesc cît a contribuit doamna Doina Cornea la victoria sa. Poate și pentru că nu a învinuit doar electoratul clujean și pe cel bucureștean pentru rezultatele Convenției din primul tur de scrutin, ci și presa, care ar fi manipulat alegătorii prin viziunile ei apocaliptice. Pentru că altfel așa-zișii deziluzionați nu și-ar fi dat seama și singuri cît de bine le este.

Ce e dreptul lui Dumnezeu, presa poate avea o influență mult mai mare asupra electoratului decît tonele de afișe de pe ziduri și de prin copaci. După ce a publicat *Adevărul* caricatura lui Mihai Stănescu sub care scria: *Salvarea vine de unde nu te aștepti!* și era indicată direcția: *Băsescu la Municipiu/Oprescu la Municipal*, am știut care va fi rezultatul. Nu pentru că

ne-ar fi dat cineva un semnal, ci pentru că soluția plutea în aer și n-a fost nevoie decît să fie așezată convingător pe hîrtie în ziarul cu cel mai mare tiraj. Oricît m-am enervat eu citind prin tramvaie: *Cu ce te alegi dacă nu votezi?! și oricît am răspuns fără să vreau: Dar dacă votez cu ce mă aleg?! Întrebare rămasă valabilă și după campania asta care părea că nu se va încheia niciodată. Pentru că eu nu cred că Bucureștiul e o balenă eșuată pe care o va împinge înapoi în apă acest marinar sadea. Chiar dacă, în mod paradoxal, l-a ajutat să cîștige bătălia tocmai limbul său, care, în vremuri normale, ar fi greu de acceptat chiar și pe mare, necum pe uscat.*

În noaptea electorală, analiștii de toate nuanțele s-au întrebă cîine a ieșit, de fapt, cîștigător din această bătălie după care nimeni nu e dispus să-și recunoască înfrîngerea. Ex-președintele Iliescu îi dă zor că ar fi învins dumnealui și polul social-democrat. Chiar dacă a pierdut Primăria Capitalei cînd nu se mai aștepta, și trebuie să-l felicite pe candidatul PD, care ar fi tot de-al lor. PD-ul își savurează victoria, deși nu e chiar a sa, ci a Joli Jokerului său, care, pe seceta asta, ar putea ține loc de orice. Fără să arate ca liderul partidului său, ci... așa cum e. La rîndul său, d-l Ion Diaconescu adună voturile așa cum aduna Pristanda steagurile și trage concluzia că tot ai lui ar fi cîștigat, deși nu și-au dat seama la vreme și au lăsat să plutească ideea înfrîngerii. El nu ezită să spună că prin Băsescu ar fi învins Convenția, chiar dacă marinarul le-a dat tuturor cu tifla și n-a vrut să facă nici un tîrg cu nimeni. Ce e drept, presa țărănistă a pledat totuși împotriva doctorului spunînd că lupta pentru Capitală s-ar da între doi *gentilomi* și că vom avea de cîștigat dacă vom opta pentru cel care e *profesionist*. Și eu care habar n-aveam ce profesie avea noul nostru primar și credeam că e tot marinar. Dar cîte nu credeam eu... Numai să văd *România liberă* susținîndu-l pe acest *dărmător*

de guverne și *partidul imoral* al lui și al colegului său de la Externe n-aș fi crezut totuși. Și iată că am trăit să văd și așa ceva.

Dacă președinta AC și președintele Constantinescu ar avea mai mult umor și ar putea să se bucure și dumnealor de această decizie a electoratului aș zice că ne aflăm pe calea cea bună. Pentru că, prin victoria sa împotriva PDSR-ului, Băsescu a salvat tot ce se mai putea salva. Nu mai mult, dar nici mai puțin. Cum a reușit să facă lucrul acesta?! Unii spun că victoria sa ar fi dovada că avem nevoie de *profesioniști*. Eu înclin să cred că nu au dreptate. Fiindcă nu era nevoie de un marinar de cursă lungă ca dumnealui pe uscat. Nici măcar dacă admitem că Bucureștiul ar fi o balenă eșuată care trebuie să fie împinsă în apă. Dar eu nu admit că lucrurile stau chiar așa. Bucureștiul e totuși orașul meu. Așa murdar cum este. Dacă ar fi cîștigat doctorul Oprescu, poate că dumnealui ne-ar fi scăpat efectiv de gunoi. Cum? Foarte simplu: l-ar fi incinerat. Pentru că, după cum ne-a asigurat, fără urmă de ironie, *gunoiul românesc* arde totuși. Deși se credea că-i lipsește și lui ceva și de aceea n-ar fi fost biruit pînă acum.

Sper totuși că ne vom descurca și fără domnia-sa. Dacă alesul nostru a răpus cei treizeci și trei de contracandidați care ne-au supus unei hărțuiri electorale de neîndurat, n-o să cedeze el în fața unor mormane de gunoi. Ceea ce nu înseamnă neapărat că lumea în care trăim va fi mai curată. Fiindcă va rămîne neatinsă mîndria aceea cu mult mai mare aflată dedesubtul a tot ce se-ntîmplă și de care nu ne poate scăpa nici un fel de incinerare.

Cu toate acestea, cred că prin bilețelul acela pe care scria că la primărie vine Băsescu ne-a mai fost acordată o șansă. Aceea de a nu preda PDSR-ului și cheia orașului. Cel care l-a scris n-a cîștigat nici cu programul

său, nici cu agenda sa, nici cu profesionalismul, nici cu șarmul personal, cum afirmă analiștii palatului depășiți de victoria sa. A cîștigat pentru că era nevoie de cineva care să poată beneficia de votul negativ dat și lui Ilici și urmașului său. Și pentru că a știut să strige că el e acela care...exact atunci cînd a trebuit. Cu nici un ceas mai devreme ori mai tîrziu. Ceea ce constituie o dovadă că are instinctul unui om viu. Or, în condiția în care toată floarea cea vestită umblă după potcoave de cai morți, asta înseamnă totuși ceva.

Cei care cred că mai pot cîștiga luîndu-i în campanie pe Cuza și pe Eminescu se înșeală amarnic. În aceste zile, în care s-a putut vedea cu ochiul liber că nu mai e nevoie nici măcar de călugărul Vasile ca să poți lupta cu spectrul lui Iliescu, cineva ar fi trebuit să-și ia inima-n dinți și să spună: *Nu-nvie morții, e-n zadar, ...Emile*.

Dar lumea din jurul domnului președinte se minte că tot ea este cea care face jocul. Și că dacă nu era absenteismul acesta care a dat peste cap toate calculele ar fi fost altceva. N-a lipsit nici propunerea de a fi scoși cu arcanul la urne, pentru a se demonstra că procentele altora nu ar reprezenta adevărata victorie iar ale cheii adevărata înfrîngere. În fața noilor mezelianțe ce se arată la orizont, parcă aud o voce suavă șoptind: *Pleacă-te îngere/ La trista-mi plîngere...* Îmi stăpînesc cu greu emoția și zic: poate ar merita să fie totuși sărbătorită victoria împotriva PDSR-ului, ca și atunci cînd au cîștigat Halaicu și Ciorbea și Lis. Cu atît mai mult cu cît la primărie *schimbarea în bine* s-a produs tocmai acum, cînd sloganul cu care a cîștigat Emil risca să ajungă calul de bătaie al tuturor. Nu e păcat că după această campanie în care nimeni nu crede că a fost învins să nu se bea totuși măcar un pahar de șampanie?!

PREMIUL „I.NEGOÎTESCU” al Fundației Culturale Apostrof

ÎN ZIUA de 14 iunie a.c. Fundația Culturală Apostrof a decernat Premiul „I. Negoîtescu” pentru scriitorii tineri pe anii 1997, 1998 și 1999:

◆ d-lui *Liviu Malița*, pentru vol. *Eu, scriitorul. Condiția omului de litere din Ardeal între cele două războaie*, Cluj, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1997;

◆ d-nei *Ruxandra Cesereanu*, pentru vol. *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998;

◆ d-lui *Ion Mureșan*, pentru vol. *Cartea pierdută. O poetică a urmei*, Bistrița, Editura Aletheia, 1998;

◆ d-nei *Sanda Cordoș*, pentru vol. *Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatura română și rusă a secolului XX*, Cluj, Editura „Biblioteca Apostrof”, 1999.

Concurs de debut la “Cartea românească”

Ca în fiecare an, Editura “Cartea Românească” organizează *Concurs de debut* pentru anul în curs, la următoarele secțiuni: proză (roman/proză scurtă), critică, eseu, poezie, teatru.

Condiții de participare:

- concursul este deschis tuturor celor care n-au publicat încă în volum individual;
- vârsta maximă de participare: 45 de ani;
- manuscrisele se vor prezenta editurii într-un exemplar dactilografiat, în plic sau dosar;
- manuscrisul va fi identificat printr-un motto, care se va repeta pe un alt plic mic ce va conține datele personale ale autorului (nume, prenume, adresă, telefon, anul nașterii);
- manuscrisele se vor expedia pe adresa editurii (Piața Presei Libere nr. 1, Corp B 1, etaj 4, camera 410, Sector 1, București, 71341) pînă la data de 1 octombrie 2000 – cu mențiunea – *Pentru Concursul de debut – secțiunea*

Premiul constă în publicarea volumului.

Relații la secretariatul editurii: 01/231 52 36; 231 52 37

Kitsch-ul nostru cel de toate zilele...

MĂRTURISESC a nu mă fi impresionat până la implicare publică(cisti)că impasul moral în care ne zbatem, de-a valma, toți (supra)viețuitorii din acest "spațiu mioritic" experimental care a fost și este România. După eșecul din 1990, după o scurtă criză...partizană, mi-am cultivat, din instinct de conservare, sentimentul ipocrit că nu mă atinge cu adevărat acest compost căruia, din respect pentru hirtie, nu vreau să-i mai dau acum alt nume!... Cu răbdarea specifică ortodoxului, am crezut că pot aștepta, doar rugându-mă, regresa-rea...

Desigur, sărăcia cronică frizând de-acum mizeria pentru tot mai mulți conaționali și disperarea adiacentă nu se putea să nu capete expresii lingvistice. Inflația stilistică datînd de pe vremea comuniștilor la putere, degradingolada grafică provocată prin diversiunea a – aceasta din urmă girată academic! – constituiau vîrfuri ale iceberg-ului: (neo)limbajul de plastic al acelorasi pseudointelectuali în majoritate foști securiști sau la cheremul fostei securități.

Comutînd canalul sau, mai simplu, deconectînd televizorul, ignorînd aparițiile editoriale licențioase, închizînd ochii (de fapt urechile!) la stilul onomatopeic și colorat argotic al elevilor mei de gimnaziu provincial (fără a obosi, desigur, de a le cultiva homeopatic spiritul – atît cît îmi permite apetitul lor, tot mai diminuat, pentru acest tip de hrană), la înjurăturile de pe stradă ale tinerilor și – oh, Doamne! –, deopotrivă, ale maturilor și ale vîrstnicilor, riscam, probabil, să evădez în cele din urmă într-un univers fictiv... Hazul de necaz și acel optimism funciar al creștinului îmi căpătau și ele, treptat, gustul coclit al paliativelor...

Iată de ce am hotărît să scriu

cele ce urmează, intrigat că dl. Ștefan Cazimir, distinsul profesor cu zîmbet calin-enigmatic pe care-l audiasem cîndva – la început contrariat de stilul său original de prezentare (citire mot à mot!) a cursurilor, mai apoi captivat de precizia și intuiția discursurilor sale, anticipînd mereu așteptările auditoriului (fapt probat după 1989 și în parlament!) – se ocupă într-un articol de revistă serioasă de moda "playboy"²!

Desigur, nonconformismul domniei sale nu-mi este surprinzător – scrisese, între altele, prin anii '80 o admirabilă carte despre I. L. Caragiale³ anticipînd ceea ce (re)trăiește astăzi plenar societatea românească: o invazie totală a kitsch-ului; însă distanța parcursă m-a uluit: de la setențiozitatea de odinioară (*Miticismul e facilitatea conștientă de sine și ridicată la rangul de stil*⁴ etc.) la actualele panseuri gen (...) *lesbienele sînt și el "homosexuale", în egală măsură cu pederastii* e o cale-atît de lungă... Să mi se pară oare?... Bine-ar fi! Oricum, ar trebui să mulțumesc autorului articolului menționat și, deopotrivă, redacției *României literare* pentru educativele citate *in extenso* din "jerpelitul playboy dîmbovițean" – pe care nici nu-l remarcasem, păcatele mele, dară-mi-te să-l mai și achiziționez! – ; ar trebui, dar n-o fac: nu orice tipăritură merită citită și, mai ales, citată!...

Revenind la cadrul general, afirm că disputa principială din jurul limbajului public actual în continuă degradare merită multă atenție. Dl. profesor Nicolae Manolescu, în editorialul său din nr. 10/15-21 martie 2000 al *României literare*, pare a fi de acord (a se vedea și titlul articolului în cauză!) cu sintagma "democrația lingvistică" (sic!) a demnitarului care a invocat-o spre a-și acoperi lipsa de bun simț manifestată într-o inter-

venție – ajunsese, probabil, în penurie de argumente. E frapantă similitudinea cu poziția unui membru al unei oarecare formații hip-hop, care, interelat pentru obscenitățile urlate de pe improvizata-i scenă, a făcut apel la argumentul "așa se vorbește azi". Așadar tinărul, ca și demnitarul cu pricina, a invocat conceptul *limba vie* – luat în calcul de toți lingviștii serioși, ce-i drept. Oare să admitem ca pe o fatalitate – vorba lui Mitică – vertiginosă coborîre a limbii române actuale sub treapta de jos a decenței? Poate cenzura nu-i o soluție; să instituim atunci premii ori, dimpotrivă, sancțiuni? Sigur că subscriu la opinia precum: *Răspunderea care revine promotorilor de artă - televiziuni, radiouri, ziare - este evidentă; comunicarea între oameni implică respect* etc. În ce mă privește, distanțîndu-mă oarecum de distinsul director al *României literare*, consider că nu-i vorba, în fond, de nici-o dificultate în a găsi cuvîntul potrivit în contextul social și profesional pentru cel realmente pregătît. Autocenzura, adaug, este apanajul omului cult, iar cînd înși incultii aflați în funcții publice mai fac periodic temperatură, dereglîndu-li-se metabolismul și, odată cu el, acul autocritic, în consecință aceștia trimițînd spre tipar texte care depășesc limitele bunului simț ori pomenindu-se perorînd licențios, e o chestiune de igienă publică să fie, dacă nu internați pentru tratament școlar de urgență, măcar trași de mîneacă puțin – vorba lui G. Topîrceanu.

În acest context, mă îngrijorează a(l)titudinea unor ziariști de astăzi, care, chiar dacă nu fac declarații sincere ca redactorul-șef al ziarului *Adevărul*,⁵ procedează iresponsabil, întretinînd infecția limbii, deși cu ipocrizie invocă deontologia utilizînd la tot pasul insidioasele ghilimele...

Sigur că astăzi e foarte greu de făcut educație (o spun dinlăuntrul sistemului de învățămînt!) și aproape imposibil de reeducat; dar merită încercat, cu orice preț... A obosi echivalează cu o lașitate.

Înainte de a încheia, profit de ocazie spre a-mi exprima rezervele față de anumite articole semnate de dl. Mircea Mihaies în rubrica sa din *România literară*, anume de acelea în care – ingrată profesie! – are de combătut pe un C.V. Tudor, pe I. Cristoiu et comp. Îmi îngădui să cred că nu i-ar strica un spor de altitudine colaboratorului dv. Nu de alta, dar *cine s-a mestecă în tărîțe, porcii-l mănîncă*!⁶...

Mihai Floarea

de Rodica Zafiu

"DEUNĂZI"

MIJLOACELE numeroase de care dispune limba română pentru a indica vagul și imprecizia ar merita să devină obiectul unei cercetări minuțioase. Mai multe fenomene apar ca înrudite din punct de vedere semantic și pragmatic, chiar dacă sînt realizate prin forme lingvistice din categorii diferite: formulele modalizatoare de incertitudine, elementele de atenuare și de aproximare, categoria indefinitelor etc. Într-o manieră nesistematică, amestecînd categorii care ar trebui desigur disociate cu grijă, am încerca totuși să ilustrăm potențialul vag al diferitelor clase gramaticale: substantivele cu sens generic (*lucru, chestie*), articolul nehotărît (*un, niște*), unele forme adjectivale (*anume, oarecare, diverși, diferiți...*), pronumele nehotărîte (*ceva, cineva, oricine*), verbele cu valori modale (*a crede, a părea*), diferitele subclase de adverbe - modale (*poate, eventual*), de aproximare (*cam, circa, aproximativ, oarecum, întrucîtva, destul de*), indefinite (*unde, oriunde, cîndva*) - și chiar prepozițiile (*prin, pe la*).

Folosirea unor forme și construcții ale impreciziei se poate urmări foarte bine în domeniul temporalității. Pentru a indica, de pildă, plasarea unor fapte sau stări într-un trecut apropiat, fără a se preciza momentul realizării lor, există chiar în registrul standard, al limbii cultivate, mai multe posibilități: "zilele trecute", "acum cîteva zile", "cu cîteva zile în urmă", "de cîrînd", "nu de mult" etc. Nevoia de asemenea mijloace temporale pare să fie totuși mare; apar de aceea în scris tot mai multe construcții familiar-orale cu adverbul de aproximare *mai* – "mai ieri", "mai zilele trecute", "mai deunăzi" – "*Mai ieri*, pe vremea Ciuruitului" ("Lucașfăruș" = Luc. 14, 2000, 2); "*Mai zilele trecute*, de pildă, generalul B. căuta un contact" ("Academia Cațavencu", 23, 2000, 3) - și chiar se actualizează exprimări mai vechi sau populare, cum ar fi "mai an": "niscăi lorzi invitați acasă la «Omenia», *mai an*" ("Evenimentul zilei" = EZ 2327, 2000, 10). Fenomenul de multiplicare a expresiilor impreciziei prin pătrunderea registrului colocvial în scris se constată și în cazul altor forme populare devenite adevărate ticuri stilistice în presa actuală, precum *niscăi, oarece* s.a.).

Avantajul lui *mai* din construcțiile citate (care, ca formule fixe, refuză analiza logică și nu pot fi pur și simplu substituite: *mai ieri* nu se "traduce" prin *cam ieri*), e că nu pune accentul pe aproximare, ci presupune doar irelevantă precizie în contextul dat. Adverbul *deunăzi* (compus, desemnînd la origine un interval de timp determinat – o zi) apare însă în ultima vreme chiar fără a fi însoțit de adverbul *mai*, ca în atestările mai vechi (în Tiktin, unde găsim citate din Ion Ghica și Iacob Negruzzi, apare doar înbinarea *mai deunăzi*). În DEX, definiția cuvîntului ("zilele trecute, nu de mult, acum cîteva zile") e însoțită de eticheta "popular". Citatele actuale atestă însă, cu o frecvență apreciabilă, pătrunderea termenului în stilul publicistic standard: "Am văzut *deunăzi* cum ploaia nesfîrșită din septembrie i-a ucis speranțele omului de la țară" ("România liberă", 2588, 1998, 24); "*Deunăzi*, în cadrul unei emisiuni" (Luc. 14, 2000, 2); "*Deunăzi*, mi-ai comunicat abrupt" (ib.); "*Deunăzi*, s-a lămurit problema" (EZ 2327, 2000, 10) etc.

Expresiile aproximației temporale pun uneori și probleme de traducere; ușurința cu care în română prepoziția *prin* introduce presupunerea de imprecizie – *prin iunie, prin vară, prin 1970, prin secolul al XII-lea* - nu poate fi totdeauna redată cu mijloace similare în alte limbi, alegerea unor adverbe de aproximare riscînd să pună prea tare în relief un element neimportant. Nu e simplu de echivalat diferența dintre "ne-am văzut *în iunie*" / "ne-am văzut *prin iunie*". Construcțiile cu *prin* înseamnă nu numai "într-un moment neprecizat din intervalul...", ci și "parcă", "cred", "nu sînt sigur".

Investigația formelor impreciziei nu e cu totul inocentă: oricît ar fi de riscante speculațiile extralingvistice, tentația lor e mare. Nu putem să nu ne întrebăm în ce măsură multiplicarea formelor vagi e o tendință a limbii sau a uzului, o trăsătură structurală sau una culturală. De la ipotezele pragmatice, sociolingvistice sau cognitive se poate ajunge chiar la clișeele "etnice" (scepticism oriental, relativism temporal, strategii de apărare, ieșire din istorie etc.). Dacă acestea sînt desigur de evitat, cred că se poate totuși stabili o corespondență între inventarul lingvistic de forme ale aproximării și atitudinea culturală care favorizează un *oarecare* dezinteres pentru exactitate...

¹ Este vorba, de fapt, de un produs la scară industrială al mass-media încăpută, în mare parte (vai!), pe mina pseudointelectualilor de toate culorile politice. Ei au crezut (și mai cred!) că presa trebuie, cu orice preț, să reflecte gustul publicului (sub)mediocru; altfel, Doamne ferește, rămîn fără abonați... Ca și în societate, asemenea înși confundă libertatea (implicînd responsabilitatea și înaltul profesionalism) cu libertinajul!

² (S)Playboy, "România literară" nr. 9/8-14 martie 2000, p. 11.

³ I. L. Caragiale *față cu kitschul*, Editura "Cartea românească", București, 1988.

⁴ Ibidem, p. 96.

⁵ Sorin Preda, *Un AS al presei, despre mierea și otrava ei...*, "Formula AS", anul X, nr. 400/februarie 2000, p. 3. Reproduc din interviul luat lui Cristian Tudor Popescu: *Sincer să fiu, nu cred în caracterul educativ al presei. Dacă nu vrem să ne întoarcem la comunism, e bine să lăsăm presa liberă, chiar și atunci cînd exagerează și critică în exces. Nu sunt de acord cu ziare de genul "Atac la persoană", cu obscenul, [cu] scabrosul și [cu] prostul gust promovate de televiziunile patriei, dar trebuie să înțelegem că presa e un animal, fie el parfumat și cu funduliță, cum e în Occident, fie jegos, cu blana plină de scaieți - cum este la noi...*

⁶ I. C. Hîrjescu, *Proverbele românilor*, Editura Facla, Timișoara, 1985, p. 57.

Văzută de Cella Delavrancea

...CAPUL ei, fin tăiat peste umeri largi, este strâns des-
șirat, ca de leoaică. Vorbește încet, parcă-și privește
gândul înainte să-l suprimă și se duce departe, în adâncul sufle-
tului ei, unde vibrează forța îngăduitoare a simpatiei...

Vorbește de ea, cu o curiozitate de botanist – se mărturisește
cu o libertate pe care femeile, de obicei, nu vor s-o aibă. Ele
învăluie în iluzii capitolul cel mai valabil al unei confesiuni. Și e
păcat. Femeia deșteaptă are o subtilitate pe care niciun bărbat de
geniu nu o atinge și o intuiește pentru simboluri cu care țese
pinza de păianjen a viitorului, în ciuda adevărilor materiale.

Orgoliul domnișoarei Stahl îi îngăduie simplitatea since-
rității absolute – și aristocrația innăscută în ea, care luminează
grația trupului lung cu mâini de arhanghel, ridică ordinul
discuțiilor pe deasupra vulgarității spovedaniilor omenesti...

Cei care au avut cîntecul s-o cunoască nu uită paloarea sidera-
lă a feței, nici armonia care se desprinde din gesturile ei. Bună-
tatea unui suflet, într-adevăr artistic, scânteie în toate reacțiunile
ei, și când ți-a dăruit prietenia, te simți întărit de personalitatea ei
originală cu care poți totdeauna evada într-un climat superior,
unde găsești motive de perfecționare sufletească și căldura unei
bucurii spirituale desăvârșite. ("Timpul" 1 aprilie 1937)

L A CAPĂTUL unui experiment pre-
lungit de a intra în competiția heb-
domadarelor, "Facla" revenea, spre
finele verii lui 1932, la statutul care o con-
sacraseră între cotidienele de atitudine. Ritmul
zilnic convenea cum nu se putea mai bine
directorului său, Ion Vinea, pasionat observa-
tor al fenomenului socio-politic, fost ani la
rînd reporter al vieții parlamentare, inițiat în
culisele partidelor, de unde își alimenta tem-
peramentul polemic. Pe lângă echipa de rutină
oarecum (N. Carandino, H.St. Streitman, N.
Davidescu, Sergiu Dan, Sandu Eliad, Ion
Călugăru), paginile se deschideau condeiilor
mai de curînd lansate în publicistică (un Ci-
cerone Theodorescu, un V. Cristian, un Matei
Alexandrescu). Dar noul nume cu adevărat de
rezonanță era al prozatoarei Henriette Yvonne
Stahl, căreia i se încredința foiletonul literar al
ziarului, de regulă inserat în fiecare număr de
luni.

Era o noutate și pentru prozatoare, această
postură de comentator pe margini de cărți, nu
numai românești, ci și străine, nu numai ale
unor autori consacrați, ci și debutanți. Chiar cu
romanul unui începător – C. Fântăneru, brusc
impus atenției pentru incursiunile din *Interior*
în zonele psihologiei abisale – își inaugura se-
ria coserilor, în gazeta cu data de luni 5 de-

lui Ibrăileanu, autoarea mai audia cursurile
Conservatorului de Artă Dramatică. Abia
peste un an își trecea examenul de absolvire la
clasa maestrului Ion Livescu, distribuită într-
un rol din piesa *Instinctul* de Keestenmarker,
montată pe scena Naționalului bucureștean.
Cronicarul dramatic al "Rampei" nu se sfia să
remarce: "halucinantă apariție", iar Camil
Petrescu era gata să garanteze absolventei un
viitor actoricesc: "...deși a fost imposibilă în a
doua parte a rolului, a vădit la începutul scenei
însușiri atât de mari că nici o îndoială nu mai
încap asupra posibilităților d-sale artistice"
("Argus", 14 iunie 1925). Impresia produsă lui
Camil Petrescu se va dovedi de neșters, în-
trucât, peste mai mult de două decenii, având
de gând să pună bazele unui teatru, în 1947, în
asociație cu Fundația Regală, înscris pe lista
potențialilor colaboratori numele Henriettei
Yvonne Stahl, cu toate că o serie întreagă de
cărți de proză îi pecetluiseră definitiv destinul
(cf. *Scrisori către Camil Petrescu*, "Minerva",
1981, vol. I, p. 263, note de Florica Ichim).

Episodul temporar "Facla" a făcut cumva
parte din procesul decantărilor și precizării
opțiunilor scriitoarei. E de observat că nu s-a
lăsat, cu una cu două, dusă de valurile bune
primirii inițiale. Un premiu din partea Socie-
tății Scriitorilor, pentru *Voica*, putea îndemna

cembrie 1932. Câteva
bune luni de zile, citito-
rii "Faclei" au avut par-
te, cu regularitate, de
opiniile Henriettei
Yvonne Stahl despre
volume și autori din
cele mai diverse cate-
gorii, de la *Portrete și
controversa* de I.G. Du-
ca la considerațiile de
specialitate ale arhitec-
tului G.M. Cantacuzino
din *Arcade, firide și
lespezi*, ca să se ajungă
la Sadoveanu, la Con-
stantin Stere, intercalați
între Merejkovski,
Montherlant, Proust sau
Huxley. Relativ repede
însă, suflul foiletonistei
va diminua, acordându-
și lungi pauze. Printre
cei dintâi în presa bucu-
reșeană, recenzenta se
ocupa, la finele lui
1933, de André Mal-
raux și recentele lui suc-
cese de rezonanță inter-
națională: *Condiția u-
mană și Cuceritorii*.
Apoi, din ce în ce mai
sporadic, va comenta pe
criterii vizibil dictate de
relații personale, când o
expoziție a Militei Pe-
trașcu ("Facla", 11 iunie
1934), când memoriile
Reginei Maria ("Facla",
25 ian. 1935), cu care
avea ocazia a se întâlni
în cercurile mondene
frecventate. În cele din
urmă, trecerea pe la *Fa-
cla* a rămas episodică.
Episodul are, totuși, rele-
vanța sa de netăgăduit,
dacă n-ar fi decât proba
voinței Henriettei
Yvonne Stahl de a de-
monstra, și în acest mod,
că a depășit vechile sale
dileme și ezitări între
teatru și literatură.

Când ieșea în lu-
me cu *Voica* (1924) și
înregistra acea fulmi-
nantă izbândă literară
parafată de autoritatea

la perseverență, al cărei efect va fi fost proza
de mai reduse dimensiuni *La bătaia de la Port
Arthur*, încredințată tot "Vieții românești" (nr.
2-3/1926). Totuși considera necesare alte
verificări, tocmai în vederea precizării poten-
țialului creator propriu. Practic, H.Y. Stahl
înțelegea să ia distanță, pentru un timp, de
viața literară autohtonă și întreprinde o
călătorie cu mai lungi escale la Paris și Berlin.
Sejurul în metropola germană pare, cu deo-
sebie, prolific. Lumea frecventată numără,
preponderent, refugiați ruși iar pe unul dintre
aceștia, actor de meserie, ajunge să-l con-
vertească la patima scrisului. Amănuntele vor
fi comunicate la întoarcere, în interviul acor-
dat lui Mihail Polihroniade ("Vremea", 18 ian.
1931). Încropiseră împreună un text dramatic
și chiar un roman sub formă epistolară. Printre
acumulări înscrisa la activ și un amplu studiu
asupra lui Dostoievski, desigur consecință a
impactului cu universul mental al exilaților.
Explicații furniza lui Isaiia Răcăiuni: "E au-
torul meu favorit. Îl știu pe dinafară... Firește
că, pentru a valorifica opera lui, vorbesc de-
spre Proust, Pascal, France, Tolstoi. Nu e crit-
ică literară, ci critică psihologică. E critica lui
Dostoievski prin prisma cărților și nu invers.
Volumele nu sunt analizate fiecare în parte ci
toate sunt cuprinse într-o idee sintetică, pro-
iectate în lumina unei singure tendințe" (inter-
viu în "Facla", 12 ian. 1931). Exegeza fusese
redactată în franceză, dar președintele scriito-
rilor germani de atunci, Ludwig Fulda, infor-
mat, ar fi insistat să fie tipărită în Germania.
Dacă lucrurile n-au evoluat și nu s-au împlinit
astfel, cauza trebuie căutată în accidentatul
traseu urmat de autoare.

Schimba Berlinul cu Bucureștii, însă pri-
virile ei ținteau către Iași în tăietorii satisfacții,
cunoscute în paginile "Vieții românești". Încre-
dintea bătrânei reviste piesa *Plumb*, apărută
în mai multe numere consecutive din iarna lui
1929 și primăvara 1930. Gestul confirma pu-
blic o fidelitate întărită de afecțiunea constant
declarată lui Ibrăileanu, potrivit unei epistole
date 11 aprilie 1930: "...aș dori să vă mulțu-
nesc pentru toate cuvintele bune ce le-ați avut
pentru mine; o fac din tot sufletul" (*Scrisori
către Ibrăileanu*, III, Minerva, 1973, p. 395).
Epistola vestea trimiterea unui nou manuscris
(prin M. Ralea), o năvălă de data aceasta –
repede inclusă în numărul dublu, 4-5, al pre-
stigiului lunar, era *Mătușa Matilda*, miezul
apropiatului volum cu același titlu, reluat în
repetate rânduri.

Concomitent, autoarea trecea, vrînd-ne-
vrînd, printr-o fază a tatonărilor și acomoda-
rilor, deloc line după îndelunga absență din
mediul autohton. Reaclimatizare însemna să
facă față semnalelor variate venite din preaj-
mă, sugestii și, desigur, tentații legate de bursa
imediată a notorietăților pe piața literară a
momentului. La fața locului, poziția pontifi-
cală revenea cercului "Sburătorul"; de la o-
arecare altitudine, acesta încerca să dea tonul și
exercita oarecare magnetism, quasi-inițiativ.
Pe post de gură, Lovinescu oficia sacerdoțiu,
aparent desinteresat, dar ținând strict evidența
prozeliților, trecuți prin filtrul variațiilor de
umoare, cum rezultă din *Agende* sale. Cir-
cumspect, nota pe fila zilei de marți 30 dec.
1930: "Camil Baltazar apărut cu Henriette
Yvonne Stahl. Plăpândă: moravuri teatrale, de-
clarații cinice, inoportune. Rămâne să vină du-
mineca viitoare". Vizitatoarea își respecta pro-
misiunea și pica într-o adunare pestră, etero-
clită valoric, cu prezențe în premieră (ca Isaiia
Răcăiuni), cu dibuitori în ale scrisului, precum
"ovreiașul Leman" (transcris eronat, fiind în
realitate Horia Liman, probabil, component al
echipei ulterioare de la "Discobol") și, ca de
obicei, mult cuconet, doar în parte avizat.
Consemnarea ședinței în condica de prezențe
are accente burlești: discuțiile sunt cate-
gorisite, în parte, "stridente", cutare text e
taxat "imbecil", pur și simplu, abia la urmă e
lăsată să citească și H.Y. Stahl din nuvela
Prăbușirea (catalogată ezitant) și din *Port*

- episod uitat c

Arthur (cu o caracterizare dubioasă, a-
mică: "semănătorist, bun"), ca să se retra-
final, scriitoarei minimul credit: "Lec-
mediocră - accent iudaic (?). Presupun-
(Lovinescu: *Agende*, III, Minerva, 199
82). Idiosincrazia amfitionului răzbat
epitetele brutale, ca și din suspiciunea s-
rată prin acel semn interogativ, proven-
mult ca sigur din împrejurarea că proza
se înfățișase ceneclului dusă de mână de
Baltazar. Nici din partea oaspetei de o
reacțiile nu vor fi fost calitativ diferi-
privința ambianței. Se cam întrevăde ce
simți, rătăcită între animatoarele locale
Dona, Getta Cantunari, Iza Sion, și
la curent cu cosmopolitismul berlinez aj-
maxima efervescență a confruntărilor
tendințe și orientări intelectuale divergen-
la avangardism la extremism de toate ci-
(vezi surprinderea experienței pe viu, tră-
Petre Pandrea și tangențial restituită în
lul mandarinului valah). Din motive o-
trică incompatibilitate sau și din alte ne-
viri, se va așterne o pauză grăitoare pă-
H.Y. Stahl să fie înregistrată, iarăși, p-
frecventatori, la 22 februarie, în capul
liste cu nume mai mult sau mai puțin so-
dar, din punct de vedere literar, cu totul
rative: Mia Frollo, Maura Prigor, Paula F-
Alice Sturdza. Inaderența se instalează
sine. Reflexe de etichetă protocolară
îndemnau să justifice absența îndelung
considerente medicale; o dată, la 28 iuni-
dată la 14 noiembrie 1931. Ultima oar-
gera să se dea citire, în lipsa ei, textului d-
tic *Plumb*, ceea ce-l determina pe Lovi-
să consemneze iritat: "Se refuză. Izmei-
(loc. cit. p. 145). În for intim, pontiful pu-
se considere ofensat, propunându-i-se
crare anterior tipărită în "Viața române-
unde avea parte, vesnic, de săgeți și trata-
în răspăr. În consecință, cădea implacabil
tina despărțirii, înainte de a se fi produs
de notabilă joncțiune.

În timp ce Lovinescu rata înrolarea
riettei Yvonne Stahl în cohorta "sburăto-
scriitoarea descoperea farmecul irezist-
lui Ion Vinea, incontestabil mai aproape
din multiple puncte de vedere, inclusiv
ceptivității, având preferințe și repere
mun, culese, în egală măsură, din frecve-
mediilor occidentale. Odată stabi-
lun-
unde de atracție reciprocă, nu-i va f-
deloc greu directorului "Faclei" s-o cor-
a-l susține în avantajul gazetei. Pentru
mai insista că însăși prozatoarei, privită
la "Sburătorul", îi venea ca o mânășă
de a da o replică elegantă, demonstrativ
ușurința mișcării sale în perimetrul ideile
cepere și orizont modern, încât contrac-
la sine bizarele reticențe din atitudinea

DU LUNDI"

Henriette Yvonne Stahl -

ună. De conveniență sau nu, redacția lua o
ivă, cum s-ar zice azi, promoțională,
doritei colaboratoare publicitate în
Doamna Henriette Yvonne Stahl a ter-
un studiu despre Dostoievski, care va
sub titlul *Interpretări* și revede manu-
l unui nou roman cu titlul *Steaua*
r" ("Facla", 10 ian. 1932).

at de ciudat va fi părănd, scriitoarea n-a
a mai suflă nici o vorbă cu privire la
il în chestiune. Nici măcar târziu, în con-
rea retrospectivă, la provocarea Mihaelei
ea. Singura urmă depistabilă ține de
utele referințe dostoievskiene tocmai în
panele din "Facla", cărora li s-ar putea
foarte bine, "interpretări".

ab aparența cronicii curente de librărie,
ot erau abordate aspecte literare cu bătaie
ungă. Chiar în prima zi a anului 1933,
ntatoarea de curând intrată în pâine în-
atenția cititorilor spre recentul premiant
court", un oarecare Guy Mazeline, autor
nanului *Les loups*. Deloc inhibată de re-
le tradiționalului premiu, H.Y. Stahl în-
ește un caustic rechizitoriu pe seama im-
ii: "Totul în carte este dens de mediocri-
Mediocritate în subiect, mediocritate în
entele sufletești alese, mediocritate în in-
ie, mediocritate în tratare și până și rab-
bovină cu care este scrisă, tot medio-
Pentru a evita posibilele confuzii și ca
se creadă că ar fi stigmatizată, în sine, în-
rea de a zugrăvi o viață de familie cople-
e meschinării cotidiene, este oferit ime-
xemplul contrar: "Sinclair Lewis în *Ba-*
atează magistral tema mediocrității sau,
vine zis, a unei mecanizări a vieții bur-
e. A descris această viață până la exaspe-
sufletului, până când dorința de libertate
a metalice destinderi de evadare. În *Ba-*
nediocritatea este pusă în valoare cu o
roeroasă și inteligentă. Este un strigăt

de pază pentru viitor și, în nicio clipă, autorul
nu cade el însuși în mediocritate". Eșecul lui
Mazeline îndeamnă la considerații dincolo de
teritoriul strict artistic, în favoarea unei optici
care atestă coincidențe cu programul social
susținut de Ion Vinea la "Facla": "Azi nu ne
mai interesează drama unei fete compromise
sau dramele familiare pentru o moștenire,
chiar dacă aceste drame își mai au protagoniști
sinceri. Nu mai este timp să vărsăm lacrimi și
pentru aceste suferinți. Azi lumea caută ori cea
mai superficială distracție ori subiecte univer-
sale de generozitate, de armonie, de speranță,
de viitor. Dar tocmai de la francezi, poporul
care a știut întotdeauna să hotărască pentru
omenirea întreagă, se așteaptă o literatură ge-
neroasă, premergătoare iar nu de analize topo-
grafic-sufletești a unui teren intrat în putre-
facție. Autorul face un prost serviciu Franței".

Noroc cu Malraux, intrat intempestiv pe
scena literară parisiană și impus definitiv cu *La*
condition humaine, după *Les conquérants*, de
natură - ambele romane - a produce satisfacții
superioare scriitoarei bucureștene. Înaintea
"fanilor" bineștiuți ai lui Malraux, la noi, Mi-
ron Radu Paraschivescu și Eugen Schileru,
autoarea *Stelei robilor* încheia anul 1933 pe o
notă optimistă, decretând *Condiția umană* "cel
mai bun roman al zilelor noastre" ("Facla",
luni 25 decembrie). Frapează faptul că, în sub-
stanță, interpretarea ținea seama de obiecțiile
formulate de Trotski (în *Revoluția perma-*
nentă) la adresa *Cuceritorilor*. De data aceasta,
consideră comentatoarea, Malraux oferă o
replică imbatabilă acuzației de "impermeabili-
tate" la problemele multumilor. Asocierea ce-
lor două personalități sugerează un adevărat
simț premonitoriu, după ce abia luni de zile
mai târziu avea să se afle de întâlnirea ro-
mancierului cu protagonistul revoluției pro-
letare, în miezul verii, chiar pe teritoriul Fran-
ței (vezi Jean Lacouture: *Malraux, une vie*

dans le siècle, Ed. du Seuil, 1973, p. 201 și
urm.). Dimensiunea entuziasmului pentru
Malraux (de pus în legătură și cu interesul
pentru sfera problematicii din cartea lui
Lucien Rossier, *Si le capitalisme disparaissait*,
recenzată în săptămâna anterioară) capătă
relief deosebit prin comparare cu "distanța"
adoptată față de Montherlant, bunăoară, cu
toate că-i dedicase trei foiletoane în ianuarie-
februarie, prilejuite de volumul *Mors et vita*.
Nu numai cu această ocazie, H.Y. Stahl face
proba unei depline capacități de a-și păstra
cumpătul. Luciditatea sa critică funcționează
impecabil, astfel că de pe malurile Dâmboviței
va diseca ce se întâmplă pe cheiurile Senei cu
destul aplomb, detașată de comoditatea super-
lativelor de-a gata. Însăși gloria lui Proust,
se arată dispusă s-o pună în discuție, e drept la
adăpostul iconoclastului Huxley. Un rafinat
excurs paralel, pornit cu intenția de a pune în
evidență două modalități diferite ale romanu-
lui modern, debutează acid cu o remarcă ire-
verențioasă la adresa "timpului regăsit", cule-
asă din Contrapunct: "O masturbare fără sfârșit
este marea și oribila carte a lui Proust". Re-
stabilirea echilibrului - după citatul-șoc, parcă
anume introdus spre a produce un efect uluitor
- vine imediat printr-o remarcă la fel de "agre-
sivă": Probabil că Huxley "și-a văzut oglindită
în imensa masă de sensibilitate fluidă a lui
Proust propria lui uscăciune". În realitate,
prozatoarea noastră distinge în cele două ex-
periențe, extremele unui drum, indiscutabil
prolific pentru roman și caută să definească și
să delimiteze cât mai exact profitul ce se de-
gajă, în continuare pentru arta romanului. Cas-
cada distincțiilor trasate deschide o fertilă per-
spectivă: "Esența asemănării, care a fost pur-
tată ca o datină între aceste două romane, *A la*
recherche du temps perdu și *Contrepoint* ră-
mâne incontestabil, mania analizelor sufle-
tești. La începutul ei, în plină sensibilitate tur-
bure, sentimentală și abundentă - la Proust - e
întoarsă asupra lui însuși; iar în cealaltă ex-
tremă - la Huxley - desintoxicată de ego-
centrism până la secătuire a sensibilității, e în-
toarsă asupra celorlalți toți, într-o ironică pos-
tură de crudă obiectivizare. Bineînțeles, pentru
că Proust este în extremitatea care deschide
drumul, el este cel care a dominat întreaga
epocă. O ceată de prozești chiar din cei cari se
refuzau unei influențe, (practică) o risipă den-
să până la opacitate obositoare, epuizantă a
acelor analize ale subconștientului, adică ale
egoismului ascuns care se bate cu pumnul în
piept demonstrându-și sensibilitatea, uitând că
dacă nu vor obosi ei, vor obosi însă cei din
jurul lor în fața acelor desfășurări grandiloc-
vente de neurastenii, ridicele la un moment
dat și sterile în măsura scenelor de remușcare
și pocăire repetate în serie interminabilă. Hux-
ley, prin revoltă, a reușit să încheie șirul, trans-
punând bolile subconștiente pe planul sinceri-
tăților cinice, a vieților trăite fără sublimări
psihanalitice" ("Facla", 27 martie 1933). Cas-
cada nuanțelor este continuată la 16 aprilie,
într-o radiografie pe tema "Huxley, oamenii,
viața", cu elemente împrumutate practicii tea-
trale de odinioară. Romanul, îi apare analistei,
ca un vast și multiplu decor, pe fundalul căruia
se proiectează reflexele, când reale, când ilu-
zorii, ale comportamentelor umane: "Huxley
își trădează actorii și, în loc să ne lase să cre-
dem în veracitatea jocului lor, ne face farsa,
nouă cetitorilor și lor, eroilor, unor decoruri și
cortine transparente. Astfel asistăm la comedia
actorului de după cortină, când, după ce a mur-
rit de dragoste sublimă, merge la cafenea, ca să
pozeze, desfardat, în fața unui public care i-a
admirat moartea. Apoi, urmărindu-l până aca-
să, ni-l arată singur acum și încercând să cre-
dă încă în comedia imaginată de o vanitate
speriată. Joc tot atât de greu ca cel jucat în fața
oamenilor. Aceste viziuni din dosul culiselor
au dat romanului *Contrepoint* acea dureroasă
și impudică ironie".

Cum se observă lesne, aici nu mai e vorba
de o curentă analiză critică. Cartea e disecată

Henriette Yvonne Stahl și Petru Dumitriu
în Cișmigiu în 1946

cu ochiul profesionistului de aceeași meserie.
Unghiul de abordare aparține propriului labo-
rator de creație. Prozatoarea caută, unde i se
pare profitabil, un instrumentar epic adecvat in-
tențiilor sale de creație, pe măsura unei viziuni
narative cu ambiții de originalitate. Implicarea
personală o ajută să treacă peste diferențe apa-
rent insurmontabile și, după așii modernității,
să se întoarcă în zonele calme ale tradiției, cu
ajutorul lui Sadoveanu, dar tot pentru a des-
cifra surse de improspătare a eposului. Pe când
abia de se întrevedea savanta știință a nara-
tologiei, Henriette Yvonne Stahl avea intuiții
de precursor. La apariția romanului sadove-
nian *Uvar* ("Facla", 23 ian. 1933) pătrundea în
țesătura fină de relații dintre locul, orizontul
narațiunii și timpul desfășurării faptelor imagi-
nate. "Nu e vorba - remarca prozatoarea, di-
rect interesată - de ziua, de anul sau secolul în
care se petrece o acțiune, ci de modul în care
autorul își concepe subiectul, de situarea auto-
rului față de subiect, pe care l-ar povesti fie ca
o amintire răsărind din trecut, fie ca ceva ce se
proiectează pe ecranul viitorului. Poți prea bi-
ne să creiezi o povestire întâmplată, de pildă,
în Cartagina, dar scrisă pentru a da loc la pre-
vestiri, la așteptări; sau poți scrie o fantezie în
care încerci să construiești viața pe pământ așa
cum îți închipui că va fi peste un secol, ca să
faci să reiasă mai bine în evidență fapte de
actualitate sau ale trecutului. Deci, timpul ac-
țiunii e una, iar așezarea autorului față de acel
timp poate fi alta. Obșnuit, masa cărților sunt
statice față de timp, adică sunt, clipă cu clipă,
ale prezentului lor, povestite ca o oglindire a
momentelor în care autorul este cel care
reflectă întâmplările la care e martor. Aceste
cărți sunt de actualitate când apar - și devin ale
trecutului după câțiva vreme, oricât de intere-
sante ar rămâne prin calitățile lor". Firește, se-
cretul perenității trebuie căutat la marii
maestri, la Balzac, la Tolstoi, dar cu deosebire
la Dostoievski. Materialitatea brută a operei
(societatea, epoca) este transfigurată, innobi-
lată de acuitatea universal valabilă a psiholo-
giilor exprimate. "Este evident că la Dostoiev-
ski problemele nu sunt puse prin acțiunea
însăși, ci rezultă din frământările intelectuale.
Calitativ, frământările lui Dostoievski se apro-
pie mai curând de cele ale lui Hamlet, decât de
cele ale *Învierii* lui Tolstoi sau ale Annei
Carenina". De aici, în ciuda zbaterilor teribile,
atingerea unui nivel de calmă înțelepciune, ce
îndreptățește formula "literatura profetică".
Cumulul de experiențe edificatoare pulsează și
în paginile lui Sadoveanu, evocator al unor
fapte trecute, de mult rezolvate: "Deasupra ce-
lei mai violente întâmplări, timpul așează o
umbră de învăluită melancolie iertătoare". În
ochii autoarei noastre, Sadoveanu rămâne
maestrul desprinderilor de "frigurile unui pre-
zent" acaparator și uzurpator pentru reflecție și
intuirea armoniei tainice vizibile în natura toa-
tă și în veșnica rotire a stelelor. Fără ipocrită
admirație, concluzia vizează zonele profunzi-
milor greu de concurat: "Domnul Sadoveanu
ne-a dat nepieritoare icoane de înaltă viziuni.
Proza dumisale, de un lirism profund, trece în
literatura noastră ca o lumină curată, neatinsă
de vreme și oameni".

Geo Șerban

Testament -
(...) Mihaela Găstea. domiciliu
București. strada 13 De-
cembrie 22. Ap. 17. et. III Sec. I,
pe care a înțeles bine după
moartea mea să se ocupe
de editarea operii mele, rămânând
ca dușmanul Găstea. Cu mine
urmează să fie încheiat de moarte
teritoriul meu legal Alexandru
Stahl.

Făcut în București, în țară
25 Februarie 1958.

Henriette / Stahl -

Testamentul literar al scriitoarei

MISTERUL SENTIMENTELOR

Timpul

ESTE trecutul mai șters, mai vag decât prezentul? Desigur! Și viitorul mai clar decât prezentul? S-ar părea că da... căci lucrurile devin mai clare în imaginație decât în realitate, atunci când încă nu există. Îndoiala în cazul ăsta se referă doar la însăși șansa lor de a apărea, de a exista pentru orizontul nostru.

Și toate astea sunt tot atâtea clipe...! Ce fel de clipe? Prezente, trecute, imaginare, reale? Un lucru este destul de evident pentru a fi afirmat - ele nu seamănă unele cu altele. De fapt ele nu există. Ele sunt entități fictive care au apărut în conștiință nu se știe cum! Timpul este o sumă de entități fictive. Și totuși închipuirea lucrează cu aceste mici ficțiuni permanente și într-un mod obsedant. Pe calea asta toată viața se împarte și se parcelează. Ea devine obiect luat în stăpânire, măsurat acum și mai departe, măsurat până când nu se mai poate măsura, adică până la moarte. Atunci de-abia cifrele se pot însuma și capătă o semnificație cantitativă, adică perfect fictivă.

Privite din interior "clipele" devin lumi. Ele nu pot fi relativizate sau comparate. Fiecare din ele cuprinde o energie enormă, energia unei vieți întregi care nu se pierde ci sporește mereu. Aceste clipe enorme găzduiesc suferințe și bucurii pe măsura lor. Toată această zonă întunecată a afectelor nu cunoaște nicicum o scurgere cât de cât liniștită, calmă și echilibrată a ceea ce se numește timp. Intensitatea este aici singura dimensiune. Pur și simplu ea se abstrage din timp și nu cunoaște paralelism. Sentimentele nu pot fi prevăzute, închipuirea le prezice eronat pe baza unei experiențe care se dovedește aproape totdeauna ca fiind nerepetabilă. Deci iată-ne în fața unei desfășurări discontinue, plină de explozii, o altă viață care parcă nu ne aparține pentru că nu înțelegem cum se petrec

lucrurile și nici nu le putem prevedea. Viața cui?

Aici nimic nu poate fi identificat pentru că nimic nu seamănă cu sine însuși. Nici eul, nici timpul și nici viața.

Plasa de cuvinte

CUVINTE și sentimente. Fizionomia interioară le cuprinde fără să aibă în privirea ei intimă vreo evidență, o anume imagine mai clară despre ce se întâmplă. Căci în interiorul eului nu se află decât acest gen de prezențe bizare și nedesluite. Niște curenți de viață în mișcare, cu intensitate variabilă, sentimentele și din loc în loc cuvinte care enunță și anunță anumite adevăruri de netăgăduit, repetabile, refolosibile mereu. Ele, cuvintele, sunt ca puncte luminoase, invariabile în întunericul eului care nu se înseninează, care nu vede lumina decât privind pe fereastră afară în cealaltă lume, în cea "exterioară". Dar cine privește? O prezență obscură nudă, a cărei singură îmbrăcăminte este ca o plasă țesută din cuvinte legate între ele printr-o susținere reciprocă de înțelesuri acceptate în vederea continuității necesare.

Prezența precară, siluetă incertă, eul acceptă logica cuvintelor care fixează parcă ceva din această imensă lume inabordabilă. Dar lumea curge mai departe prin plasa asta în care nu se prinde mare lucru.

Plasa asta de înțelesuri logice îl reține pe el, pe eu ca pe un pește tăcut care își repetă sieși mereu aceleași cuvinte. Ele alcătuiesc programul zilnic al aspirațiilor sale, și tot prin ele se străduiește să limiteze sentimentele la spațiul restrâns rămas la dispoziție. Și lumea mare trece, curge mai departe. El însă așteaptă mereu în starea de veghe pe care o cunoaște și o repetă.

Somnul

APOI chiar somnul nu este o dispariție și nici măcar o cale spre neființă.

Este doar un fapt cunoscut prin repetare și alternare cu starea de trezie. Trezia apare ca modul firesc de a cunoaște lumea pe când somnul pauza, întreruperea! De fapt somnul sugerează multitudinea modurilor de existență. Destrămând programele repetibile, transmite nemijlocit o intuiție a potențialității lumilor posibile. Apare un paradis al destrămării tuturor programelor. De aceea îți înțelegi acolo resturi de lumi cunoscute, fapte și gânduri din cotidian împreună cu sentimente în stare nativă care cutreieră fără direcție spații necunoscute.

Sentimentele

NU ALEGI nici fizionomia interioară și nici pe cea exterioară n-ai cum s-o alege. Trebuie să le adopți cu programul lor care de fapt a apărut și ți s-a destinat adică te-a cuprins și te-a integrat. Altfel nu ești în nici un fel, nicăieri și nici cuvinte nu sunt să le descrie. Ești cuprins în curgerea lor de către toate apele, dar numai pe partea care ți se cuvine pe acest imens câmp irigat. Ele vin din același loc și umplu șanțurile deschise în fața lor și uneori se revarsă peste ele.

Poate așa mi-aș putea reprezenta intensitatea sentimentului care se așază viltorii apelor care cuprind ce le iese în cale dar urmează direcția formelor preexistente, umplându-le în limite anumite sau ștergându-le din cale. Unicitatea fiecărui eu vine din această șansă nerepetabilă de a se afla cindva la una din infinitele răspintii de drum pe care se făuresc destinele după jaloarele mai mult sau mai puțin desluite, cruțate sau înfrînte de scurgerea apelor. Dar poate oare o imagine de acest fel apropia de mine adevărul unei realități răscolitoare în care se unesc contradicțiile cele mai insuportabile în opoziția lor? Explicațiile își trag puterea din repetare și continuitate. Ori ceea ce se repetă, este tocmai viața după program, viața cunoscută și recunoscută de toți, aparent inteligibilă, legitimă. Pe când cealaltă viață confuză, somnolentă, neinvitată este până la urmă impenetrabilă și ininteligibilă. Ea oferă zona misterelor pe care mulți se străduiesc să le aducă la numitorul comun al realităților "inteligibile". Sentimentele sunt astfel cataloage și explicații prin cauze întâmplătoare sau bine determinate.

Toate aceste explicații rămân exterioare unei realități care se refuză unei cercetări de felul ăsta.

Un gol liniștit

IATĂ deci o ipostază curioasă, de fapt imposibilă și insuportabilă, - mișcare intensă, dorință de a te mișca, voința mișcării și apoi când uiți pentru o clipă tocmai ce-ai dorit cu nesăț și "gîndești" adică fugi din clipa prezentă într-un alt "orizont", - dintr-odată te simți alungat din propria ta viață unde-va unde este prea multă pace. Dar și acest "loc" denumit "aspațial" este de fapt o deghizare a aceleiași realități. El apare în paralel ca un "gol liniștit" într-o mare viltorie. Deci peste tot nu-i decât

concretitate iar golul acesta doar încetinește mișcarea existențială. Ruptura în multiplele ritmuri ale vieții conduce la o aspirație spre armonie și organizare pe baza acelei stări liniștite de pasivitate, denumită gîndire contemplativă.

Dar forma aceasta nu este lipsită de angoasă. Folosind procesul extragerii din mișcare, - creînd semnificante prin noțiuni ca "atemporal" și "aspațial" - lumea în care te-ai plasat se transformă. Parcă lucrurile s-ar așeza altfel într-o altă lumină a lumii. Prezența lor nu este obligată ci electivă. Mobilezi casa nouă după asemănarea celei vechi dar fără restricțiile cunoscute. Spațiul nu mai există fiind în domeniul "aspațialului", iar timpul nu mai curge. Dar "clipa" asta atemporală dispare ca orice altă clipă de pe lume. Sentimentul care o petrece pe pragul timpului este desigur mai calm. El nu amintește bătaia pendulei. Oare a scăzut puterea sentimentului? Ar putea fi oare înlocuit? Nu! Ființa sa primară, modul său nemijlocit de a exista îl fac imprevizibil și de neînlaturat.

Asentimentul?!

STAREA de asentiment nu există! Ah! de m-aș putea plasa în asentiment, așa cum încerc să fiu în atemporal și aspațial!!

Lucru imposibil. Aspațialul și atemporalul se închipuie prin negație. Înălături un mod cunoscut, pleci undeva în afara lui... Dar cum să pierzi sentimentul, cum să-l înlături? El este doar răspunsul tău la lume, răspunsul eului tău.

Dacă lumea s-ar limita la eu acest răspuns n-ar mai fi dat. Faptul că ea îl cuprinde și-i prisosește îl înzestrează cu o bogăție de necuprins. Lipsa totală a logicii demonstrează infinitul sentimentului. Sentimentul răspunde unor fapte contradictorii cu forme de expresie imprevizibile. Există o angoasă în fața turbulenței și una în preajma nemiscării. Situația eului nu poate fi determinată prin coordonate. El poate pluti sau naufragia exact pe același punct, pe aceeași latitudine și longitudine.

Ordinea lucrurilor

AH! Ordinea lucrurilor este altfel decât ne închipuim. Ceea ce apare în fața privirii și a simțirii poate fi o ficțiune bine organizată, repetabilă într-atît încît deloc nu poate fi pusă la îndoială, pentru că revenind mereu, cu insistență, ea devine parcă prezentă, de neclintit, iar tu revii și o privești, sigur fiind că te așteaptă acolo la locul ei. Apoi gîndul care întovărășește totul confirmă că ceea ce vezi va apărea la fel și mîine și poimîine totdeauna la fel. Gîndul acesta face parte din programul "cunoașterii" lumii care asigură invariabilitatea ei aparentă sau cum se mai spune "obiectivitatea" ei.

Programul acesta este vital... fără el te-ai pierde în lume. Închipuie-ți că dimineța la sculare, lucrurile din jurul tău n-ar mai fi aceleași lucruri ci altele, deosebite cu totul de cele pe care le cunoști. Atunci desigur că ți-ai pune în-

POLIROM

NOUĂȚI
iunie 2000

**Dulcea mea Doamnă/
Eminul meu iubit**
Correspondență inedită
Mihai Eminescu - Veronica Micle

Gustave Flaubert

Doamna Bovary

**Trei apocrife ale
Vechiului Testament**
Iosif și Aseneth, Testamentul lui Iov,
Testamentul lui Avraam

Bernard Lahire

Omul plural

În pregătire:

Boris Pasternak

Doctor Jivago

Ion Simuț

Arena actualității

Konrad Lorenz

Și el vorbea cu patrupedele, cu păsările și cu peștii • Așa a descoperit omul ciinele

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

MISCELLANEA

trebarea unde te afli, în ce fel de lume și de fapt cine ești tu?

Programul cunoașterii te reține în lumea ta, numai a ta, care îți aparține acum în mod indiscutabil. O poți reține dacă ești mulțumit de ea sau poți căuta alta la fel de sigură și invariabilă. Și aceea va fi a ta în același fel, adică zi de zi. Pentru asta trebuie să acționezi programul de imaginație care îți stă la dispoziție... pentru că și acest program construiește lumile în același mod. El închipuie un tablou asemănător cu primul în care obiectele și relațiile între ele sunt schimbate după dorințele tale cu altele care te-ar putea satisface mai bine. În fond aceeași lume în care te simți mai bine pentru că ți s-au împlinit dorințele. O lume care va putea fi poate prezentă în același fel vreodată sau niciodată. Oricum s-ar întâmpla în închipuirile tale va apărea aceeași lume din același program personal. Vei căpăta poate ceea ce ți-ai închipuit, vor fi poate surprize așteptate sau neașteptate, dar oricum toate vor fi primite și confirmate în cadrul aceluiași program de "cunoaștere". Și ce este de fapt această cunoaștere? Un program care cuprinde lucruri prezente și altele închipuite.

Și în timpul acesta viața curge înainte fără să ți-o faci cunoscută... adică fără așa-zisa cunoaștere, ca respirația și bătaia inimii. Nu există cunoaștere!! Marile enigme sunt atât de îndepărtate și necunoscute încât cunoașterea nici nu le ia în seamă. Această îngustă mulțumire de sine încheagă o lume bine organizată în strimtoarea ei insuportabilă. Aici totul se rotește la nesfârșit în și după programele fictive care stabilesc limitele posibilităților de mișcare. Ele se dilată după măsură și tot așa se îngustează. Ele își auto-atestă realitatea și obiectivitatea. Odată cu asta apare și o interdicție subînțeleasă și implicată, aceea de a nu încerca să gândești mai mult decât atât. Nu, ceea ce poți afla se află numai aici. Altă parte a lumii nu mai există dacă programul n-o prevede și n-o cuprinde. Programul cuprinde tot, - de fapt foarte puțin. Gândirea asta destul de maleabilă se îmbogățește prin dilatare. Ea găsește posibilități indefinite de a "continua" travaliul ei fără a ieși din cuprins. Continuându-l la infinit creează iluzia infinitului. De fapt această hipertrofie este un imens spațiu gol umplut cu nenumărate iluzii inconsistente. Gândirea este mult, mult mai cuprinzătoare, ea este viața însăși, chiar fără cunoaștere.

Sentimentele parcă, în timiditatea lor, atestă acest lucru, ele apar și dispar fără program și fără explicație plauzibilă, parcă nu s-ar lega de nimic cunoscut. De unde vin? Din afară?! În orice caz sunt imediat găzduite în program. Nu s-ar putea altfel explica comportamentul lor capricios și absurd. Dar dacă pot fi incluse sau suprapuse unor mișcări programatice cunoscute, ele devin perfect inteligibile. Am îndepărtat misterul. Viața poate continua după aceleași cunoscute reguli.

Nicu Horodniceanu

DEC. 1975. În timpul marilor cataclisme, incendii, inundații, rebeliuni, - o panică deșuchetă... Care aduce un plus de viață, deși grotescă, o anume plăcere perversă, absurdă, plăcerea dezordinii de cele mai multe ori impusă cu sila și care, în fine, răstoarnă *establishmentul*...

Sau: Domnia proștilor... Extraordinară cruzime,... imobilitate... lipsă totală de scrupule gregară a proștilor... *Proști, Măria ta, dar mulți!*... Asta-i totul. De aceea, proaspetele democrații...

Întunericul este un element important al umilirii și înfringerii unei conștiințe, - mai mult ca sigur Gorki.

În satul S. (acum pot preciza: *Scornicești*, n.n.). Tipii parveniți care se țin numai de folclor și care tocimesc zilieri, țărani săraci din Scor(nișcești) o duc într-o veșnică sărbătoare, în euforia lor folclorică... turnee în străinătate, conferințe, discuri, filme, cu sociologi, cu poeți tocmiți care să le susțină programele etc. Țăranii săraci sînt adăpostiți cîte patru-cinci prin bucătării, coșare, magazii, poduri, cămăruțele de alimente în care stăpînii își țin de obicei merindele iarna. Cînd e foarte frig, le pun înăuntru cîte un godin nr. 5... acolo stau și șuncile ce atîrnă deasupra lor prinse de grînda de sus și de care ei nu au voie să se atingă, - le dă și lor din cînd în cînd, cîte puțin, dar dacă se ating cumva de ele, s-au ars...

Al.S. și poetul I.H. întorși din China (nu-mi mai aduc aminte data), povestind despre spiritul spartan al revoluției chinezești. Am fost și eu acolo în iunie 1985, dar încă nu am scris nici o notă privitoare la călătoria aceea. Știu cît de sensibili sînt chinezii...

De aceea, prefer să reproduc vorbele celor de mai sus. Așa mi-e firea. Totdeauna mă surprind cu asemenea *delicateți*... Ideea amîndurora că, la chinezi, burghezia este mai periculoasă

să decît burghezia din capitalism ca o clasă veche în mersul dialecticii istorice... Apropos, folosind acest termen acum desuet, mă gîndesc la filozoful european al cărui nume nu-l mai cunosc și care spunea, citez, că *marxismul este ceva prea subtil și prea fin ca să fie dat pe mîna comuniștilor*...

Formidabil, așa-i! Numai atunci, cînd comuniștii se află la putere și în lipsă de altceva, ca paradox... Închei citatul. Revin la cei doi. Care mai spun, cu agerimea lor, că ce consideră primejdios chinezii e ca burghezia asta să se instaleze cu timpul și la ei, *nu dialectic necesar*, ci prin comuniști chinezi *învîrțiți* și care prin corupție și altele se îmbogățesc rapid, chit că din cînd în cînd li se taie mărimilor capul în public, prin piețe ca în evul mediu, epocă istorică destul de convenabilă unor asemenea acte de justiție... Ia să se taie la noi, azi, nasul; ori mîna care a furat; ori alte organe... N-am mai fi în Europa; dar, economic vorbind, am ajunge departe.

Burghezia din comunism apărută tocmai de principiile proletare este lucrul cel mai urît la ei, bineînțeles. De aceea, au loc mereu rotirile de cadre, sau vine cîte o revoluție culturală punînd urechi de măgar înșilor a căror *istefime capitalistă* i-a promovat pe treapta cea mai profitabilă a societății.

Cu alte cuvinte, spiritul burghez (atît de natural pînă și la ei) să nu prindă cumva rădăcini mai puternice pe solul revoluției comuniste... Ceva ca Achab, unigambistul, căpitanul obședat de balena albă *Moby-Dick*...

Întoarcerea în autobuzul 104 căruia K. îi spune "La Centquatrième" ca unei divizii de infanterie.

Ideea venindu-mi în cap în acest vehicul supraaglomerat că El, ajungînd în lumea de dincolo, ar continua și aici să legifereze la întîmplare, să dea decrete anapoda, stricînd ordinea universului, punîndu-l în dificultate pe însuși Dumnezeu. Ceva sudamerican. Cu următoarea concluzie a povestirii:

"Și într-o zi El muri sau dispăru și ajungînd Dincolo, dădu primul său decret care ului ingerii, totuși buni cunoscători..."

Tot poetul ardelean I.H., la Vaslui, implorîndu-l pe Nichita Stănescu să se ridice din baia hotelului în care acesta se întinsese aproape despuiat pe cimentul rece, umed, murdar... Cu o delicatețe cu mult mai mare decît a unui bărbat tînăr ce și-ar mîngîia iubita, - fără să știe că eu, din pragul garsonierei, privesc scena, - poetul I.H., un om grav, serios, tată exemplar îl mîngîie pe Nichita pe spatele gol, șoptindu-i dragăstos să se ridice de acolo, să nu răcească, făcînd acest lucru mai mult decît cu afecțiune, făcîndu-l cu o datorie sacră, cu ceva pentru care, de fapt, nu există cuvînt... Încercînd să-și salveze prietenul poet considerat mult mai mare, din starea aceea imposibilă în care se afla.

Totdeauna m-am ferit să-i spun poetului că *am văzut*... Există, între poeți, o intimitate și o datorie a lor, între ei, unul față de altul, cînd sînt adevărați și stăpîniți de un har puternic... există un sentiment incomparabil, față de ceilalți.

Ianuarie 1976. Niște copii care pun mîna pe *Institutul de matematică* părăsit, pe care, în joacă, îl iau în stăpînire și în care instalează statul lor major de joacă, plus o masă de ping-pong. Au planuri mari. Să revoluționeze toată știința. Unii adulți, prăpăstioși, măriseră potul, pretinzînd că puștii ar fi urmărit și *să dea o lovitură de stat*, să dea jos guvernul, să aleagă un guvern de-al lor unic în istorie... Dar nu a mai existat, oare, o "cruciadă a copiilor"?...

Fusese o cruciadă a micilor matematicieni români. Sunt dați pe mîna autorităților. Au noroc că dau de niște inși cu umor și care le iau un interogatoriu comic, transformîndu-l într-un fel de circ, după unii.

Pînă la urmă, li se va imputa că au șterpelit niște sîrme colorate de la un ordinator stricat.

Un copil în vîrstă de 14 ani îi uluise pe anchetatori. Făcea înmulțiri de cîte șase-șapte cifre sau împărțiri, iar rezultatul era tot atît de rapid și de corect ca al unui calculator în bună stare.

Achitați cu risete. Măcar să fi pus ei mîna pe putere...

Fundația CONCEPT anunță programul de FINANȚARE A CĂLĂTORIILOR PENTRU PROIECTE CULTURALE

Fundația CONCEPT – Soros Open Network sprijină în anul 2000 participarea la burse și doctorate, conferințe sau congrese, școli de vară, concursuri, schimburi de experiență, stagii de specializare sau documentare, competiții și evenimente CULTURALE internaționale. Programul își propune să acopere parțial fondurile necesare persoanelor și grupurilor care sunt invitate să participe la activități sau evenimente culturale în anul 2000. Cererile intră într-o competiție deschisă. Competența și profesionalismul candidaților, precum și importanța obiectivului propus constituie elemente hotărâtoare în luarea deciziilor de finanțare. Vor intra în procesul de selecție numai cererile de finanțare care se referă la participări ulterioare datei de 20 iulie 2000.

Data limită de depunere a cererilor este 10 iulie 2000.

Informații suplimentare și formulare de înscriere se pot obține de la sediul Fundației CONCEPT din:

București: Strada Pictor Constantin Stăhî, nr.14, Sector 1,

Tel: 40-1-313 78 72 / 311 12 52, Fax: 40-1-311 12 53

luni-joi: 14:00-17:00

sau de la Sediile Birourilor Teritoriale ale Fundației CONCEPT din:

Cluj: Str. Tebei nr. 21; Tel: 064-420 480, Fax: 064-420 470;

luni-joi: 14:00-17:00

Iasi: Str. Moara de Foc nr. 35, et. 7; Tel: 032-252 920, 252 922, Fax: 032-252 926;

luni-joi: 14:00-17:00

Timișoara: Str. Semenici nr. 10; Tel: 056-221 470, 221 471; Fax: 056-221 469;

luni-joi: 13:30-16:30

Descoperind AMERICI cu Andrei Șerban

AXVI-a ediție a Festivalului de Teatru de la Piatra Neamț a stat sub semnul revenirii lui Andrei Șerban aici unde, în urmă cu peste trei decenii, a creat spectacole de legendă. Evenimentul a fost atent construit de către directorii Corneliu-Dan Borgia și Victor Scoradeț care anul acesta au centrat focusul asupra "noului continent", lansând întrebarea retorică "America – cea mai bună dintre lumi posibile?" odată cu o suită de conferințe și colocvii, workshop-uri și proiecții video. S-a lucrat meticolos începând cu alcătuirea juriului – criticul Cristina Modreanu, dr. ing. Elena Ionescu, scenograful Helmut Stürmer, prof. dr. Calvin McClinton și regizorul Alexa Visarion – și până la orientarea spectatorului. Prof. univ. dr. Odette Blumenfeld și Tom Erskine au sugerat interesante unghiuri de abordare teoretică, dar și practică a ofertei repertoriale referindu-se la "«Celălalt» în dramaturgia americană" și respectiv "Corespondențele teatru-film". Dacă din motive obiective nu a fost posibilă "prezența" lui Sam Shepard mediata de lectura textului său *True West*, în schimb *Little Shop of Horror*, spectacol montat de McClinton la UATC, s-a transformat într-o demonstrație de vitalitate a unui gen prin excelență transoceanic: *musical*-ul (în cazul de față inițial un film-cult al lui Roger Corman!). "Morala" sloganului "Lăcomia distruge omnia" ar putea fi adaptată și la spectacolul de avangardă al Naționalului ieșean. În viziunea canadianului de origine română Alexander Hausvater (Premiul juriului *ex aequo*), *Roberto Zucco*, piesa lui Bernard-Marie Koltès, a devenit o operă rock și nu doar datorită prestației *live* a formației Destine, ci și prin aportul trupei evoluând într-o exemplară unitate plastică, generând o întreagă *pădure de semne* – imagini scenice de mare efect și densă semnificație: eliberarea de orice constrângeri poate duce la o riscantă defulare fără limite! Pe o temă înrudită – violența aparent gratuită, *Fun* de James Bosley, regizat de Vlad Massaci la Theater der Jungen Welt, Leipzig, este un pretext voyeurist provenit tot pe filieră filmică. Cu un caracter inițiat, "călătoria în oglindă" a argentinienelor Bettina Giorno și Maria Laura Belmonte din *Matando Horas* de Rodrigo García, în regia Cynthiai Pierce, și aparținând Grupului Stacatto din La Plata,

înlănțuie flash-urile unui ritual funest; trădarea. Secvențialitatea de sorginte postmodernă a poeziei Savianei Stănescu tinărul Radu Afrim a încercat să o convertească într-o estetică "underground" prin contribuția remarcabilă a Monicăi Ristea-Horga, croina din *Infanta R. mod de întrebuințare*, Teatrul Ariel, Tîrgu Mureș. La Naționalul tîrgumureșean, împreună cu Horațiu Mihaiu, același tinăr regizor s-a încumetat la o dramatizare a romanului lui Raymond Jean *Cititoarea* – lectura celor patru fabule *Job*, o actriță excepțională: Suzana Macovei. Polemizînd cu Molière dintr-o contemporană perspectivă a "războiului sexelor", Loie Brabant în *Femeile savante* – Theatre des Ateliers, Comedie de Reims – a tentat anularea granițelor dintre realitate și ficțiune. Despre cum poate dispărea granița dintre aparență și adevăr într-o poveste de iubire depune mărturie chinulul naturalizat în America David Henry Hwang în *M... Butterfly* (piesă ce și-a sporit faima și prin versiunea cinematografică a lui David Cronenberg). Rafinata montare de la Odeon, unde protagoniști sînt Florin Zamfirescu și Marius Stănescu, o recomandă pe regizarea de talent Ada Lupu. Cu aplombul conferit și de prestațiile ca actriță de film, Teodora Hergehelegiu face parte din categoria directorilor de scenă care își scriu sau rescriu texte. Propunînd Teatrului Tinerețului *Bardo Blues* al lui Liviu Uleia, ea și-a declarat deschis intenția unui demers cinematografic pe tema "Omul cît moare învață" și a concentrat la două săptămîni lucrul cu actorii Gabriela Crișu, Clara Flores, Olimpia Mălai, Bogdan Talașman, Paul Chirilă, Constantin Lupescu, Victor Giurescu, Daniel Beșleagă, Dan Grigoraș. Dramatizînd pirandellian indicațiile regizorale ale lui Roberto Mazzucco, tot ea a inițiat o colaborare între teatrele Act și Inexistent, palpitanța comedie *Cum se face...* (pentru care Antoaneta Zaharia a primit Premiul de interpretare). Împreună cu Patrizia Barbuiani, elvețianul Markus Zohner a propus *HA!Hamlet* – o lectură semipantomimată a capodoperei shakespearene, temerarul experiment trădînd însă o limitată capacitate de invenție (precizia și rigoarea fiind însă profitabile la workshop). Regizat de Harald Demmer la Theater im Bauturm, Köln, *Top Dogs* al elvețianului Urs Widmer tranșează în expre-

sivitate corporală drama "du-lăilor de elită" ajunși și ei șomeri. Prezent la ultimele ediții cu spectacole memorabile, Teatrul de Cameră din Budapesta, a cîștigat premiul *ex aequo* pentru *Hoții* – Schiller actualizat de către Alföldi Róbert. Cu tot balastul expozitiv, reprezentarea incită prin felul în care exaltarea ideatică proprie curentului "Furtună și avînt" a fost convertită *hard* la cotidianul sordidului fizic, psihic și metafizic prin creațiile actorilor Horváth Lili, Stohl András, Laszlo Zsolt.

Pe cît de diferite, pe atît de înrudite au fost trei spectacole cu o încărcătură "metateatrală". Ștefan Iordache, secondat la Naționalul bucureștean de Gelu Colceag, s-a implicat în cîntecul de lebădă al unui star hollywoodian din dinastia *Barrymore*, reconstituit de către William Luce: "filmul vieții celui-lalt" îi interferează propria carieră, iar vedeta noastră își subjugă publicul ce-l va ovaționa îndelung. Pomit de pe scindura Teatrului Tineretului, Horațiu Mălăele și-a adaptat recitalul *De dragoste* special pentru reînălțarea după 25 de ani, fermecîndu-și la rîndu-i auditoriul cu harul său de tragedian comic ce-și permite frecventarea deopotrivă a culmilor și a abisurilor. Darul de a cobori asemeni unui Orfeu feminin în infernul obscur al mentalităților autohtone pentru a persifla cu o caldă ironie și un duios cinism metehne și vulnerabilități ancestrale și actuale, Ada Milea știe să și-l pună în valoare, vezi concertul *Republica Mioritică România*. Dinamitînd o pseudoasteptare beckettiană prin prestația instrumentistului-regizor (Vasile Nedelcu) ce și-a aflat rațiunea de a fi, miniparabola *Și cu violoncelul ce facem?* nu a fost singurul Vișniec prezentat în festival. Teatrul Eugène Ionesco – Chișinău și Alianța Franceză din Moldova au dobîndit locul întîi în topul publicului cu *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mințali* în regia francezului Charles Lee, amintînd și de piesa lui Weiss, și de filmul lui Forman acidă satiră a spiritului gregar ce a permis proliferarea unei ideologii nefaste, fatală pentru multe națiuni. Intrinsecă operei de artă, universalitatea a fost încă o dată evidențiată de *Lecția* ionesciană într-o montare

Lecția. Regia: Niky Wolcz. Cu: Jennifer Plante și George Drance. La MaMa E.T.C., New York

globalizantă semnată de Niky Wolcz, regia, Jun Macda – decorul și Ulla Wolcz – costumele. Ambianța sugerează un palimpsest, iar desfășurarea provoacă o insolită retrospectivă a tuturor lecturilor virtuale ale textului, lucru posibil și datorită celor trei interpreți excepționali Jennifer Plante, Erika Iverson și George Drance, antrenați ca pentru variațiuni de commedia dell'arte. Cum spectacolul a fost realizat la Clubul Experimental La MaMa, s-a impus firesc ideea de a-i conferi celebrei Ellen Steward diploma "Interferențe teatrale româno-americane" pentru promovarea marilor valori românești.

Lui Andrei Șerban i s-a conferit titlul de "Cetățean de onoare" la propunerea juriului, care, într-o fază "de lucru" vrusea să-l desemneze "Prim cetățean al Teatrului Românesc". Prin magnetismul degajat permanent în discuții, la relansarea cărții despre sine *Lumea magică din spatele cortinei* de Ed Menta (tipărită de Marian Popescu la UNITEXT) sau la antrenamentele zilnice oferite trupei (în două rînduri deschise și criticilor – cei de la care maestrului i-ar plăcea să aibă cît mai des ocazia de a învăța cite ceva!), Andrei Șerban a confirmat ceea ce afirmă mereu: că se consideră nu numai român, ci și cetățean al acestei planete, izbutind să șteargă cu o percutanță elegantă granițele dintre realitate și fabulație, spontan și elaborat, instinctual și cerebral. Relevînd ficcărui misterul *karma* – locul geometric al convergenței divergente dintre teluric și celst. O nobilă modalitate de a atinge libertatea interioară, elevație spirituală ce permite concilierea dintre Caliban și Ariel pe insulele lui Prospero, iluzorii Americi de oricînd, de oriunde.

Irina Coroiu

PLASTICĂ

PÎNĂ nu demult, România era singura țară din Europa (necunoscînd exact situația din Etiopia, din Eritreea, din Somalia și din alte țări africane, sfîșiate sub povara luptelor fratricide dintre triburile rivale, nu pot să spun, cu deplină certitudine, dacă și din lume), care nu avea nici măcar o singură revistă de artă. N-o mai avea nici pe aceea cu peisajul din Scornicești al lui Viorel Mărginean pe prima copertă și cu portretul „stejarului” din aceeași localitate pe prima pagină. În toată această perioadă, mai gravă pentru România decît o stare de asediu, – a se vedea, spre clarificare, ce reviste de artă apăreau în spatele frontului din Bosnia, Croația și Slovenia –, vidul informației și al comentariului artistic era umplut prin bunăvoința cîtorva reviste literare și a unor cotidiene. Abia mult mai tîrziu, pe fondul agravării stării economice și pe acela al sărăcirii din ce în ce mai înfloritoare a populației, am început să intrăm și noi în rîndul lumii în ceea ce privește publicațiile de artă. La puțină vreme după ce fostul Centru Soros pentru Artă Contemporană, actualmente Centrul Internațional pentru Artă Contemporană, a scos revista *Artelier*, la Cluj a apărut varianta românească a cunoscutelor reviste maghiare *Balkon*, iar un grup de arhitecți au scos, ceva mai tîrziu, impozanta revistă *Octogon*. Ba chiar și Uniunea Artiștilor Plastici, trezită brusc din amorțire în urma revelației că artiștii din subordine se oglindesc în reviste nou apărute la fel de

limpede ca cerul pe fundul ceaunului, și-a fixat și ea eroicul țel de a scoate din retortele criogene preistorice revistă *Arta* și de a o reda circuitului public după legiuina decongelare. Pînă acum a apărut doar un singur număr, e adevărat, excelent, cu toate că vreo cîțiva romantici întîrziți s-au abătut de la treburile lor curente și s-au pus îndelung și gospodărește pe muncă voluntară. Dar faptul că cele trei reviste apar deja de mai multă vreme, iar una este proaspătă și aburîndă, născută în urma unui proces de gestație care nu se poate compara, în ceea ce privește durata, nici măcar cu bizareriile de prin manualul de zoologie, nu rezolvă cu totul problemele acumulate, atîta amar de vreme, în spațiul artistic românesc. *Octogon*, chiar dacă are o importantă componentă vizuală, este, totuși, o revistă de arhitectură și design interior, iar *Artelier* și *Balkon* reflectă exclusiv experiențe artistice neconvenționale, opțiune perfect explicabilă din punct de vedere psihologic după atîtea interdicții și așteptări, sau ilustrează ideologii și diverse concepte istorico-teoretice, fapt explicabil și el ca exercițiu de autoclarificare pentru cercul redacțional. Cu alte cuvinte, mișcarea artistică vie, la zi, tendințele încrucișate și contradictorii, esteticele diacronice recuperate în sincronie rămîn tot în sarcina unor publicații culturale, adică nespecializate strict. Revista care s-a deschis cel mai puternic spre domeniile vizualului, încercînd să radiograficeze evenimentele din mers,

în tăietură proaspătă, este și cea mai tînără de pe piața presei noastre culturale și anume *Observator cultural*. În paginile sale, artele plastice au în jur de patru spații rezervate săptămînal și sînt privite foarte diversificat, adică atît în manifestarea lor ingenuă, cît și într-o perspectivă sistematizată. Rubricile, specializate riguros, observă din unghiuri diferite actualitatea artistică, iar această specializare se regăsește chiar în tonul cronicilor și în dominanța lor stilistică. Privirea alertă a Aureliei Mocanu trece frugal în revistă expoziții, personaje, evenimente, într-un stil în care libertatea expresiei și elanul retoric sînt încă marcate de o anume inhibiție de fond, și pregătește discursul mai amplu, profesoral și sobru, al lui Adrian Guță. Pasul următor, spre fișa extinsă de dicționar, îl face Irina Cios prin prezentarea complexă și extrem de utilă a artiștilor români cu o activitate sistematică în zona expresiilor neconvenționale, pentru ca, finalmente, Vlad Arghir să completeze peisajul cu doctele și subtilele sale analize care se referă, în linii mari, la design, la grafica de carte și publicitară, la civilizația privirii, în general, și care sînt expediate tocmai din Germania. Mai nou, tinărul istoric de artă Rareș Zaharia a publicat și cîteva studii aplicate, cu un caracter apăsător monografic, în a căror substanță se amestecă suportabil cazuis-tica de arhivă, didacticismul blînd al popularizatorului avizat și aspirația hermeneutică mai înaltă (sau, după caz, mai adîncă). În afa-

ra acestor rubrici fixe, însă nu și rigide, privirea asupra fenomenului artistic este diversificată și prin prestațiile unor colaboratori ocazionali.

În cazul în care cititorul revistei s-ar întreba în mod serios de unde are *Observator*-ul *cultural* acest interes privilegiat pentru artele vizuale, răspunsul cred că ar putea fi găsit relativ simplu: din climatul de generație și din tipul de educație în care se înscriu realizatorii publicației și, mai ales, directorul acesteia, Ion Bogdan Lefter. Asemenea majorității scriitorilor optzeciști, cărora li s-ar putea imputa destule în afara unui singur lucru, anume școala serioasă și formația intelectuală solidă, Ion Bogdan Lefter s-a întîlnit constant și divers cu artele plastice. Prietenia lui îndelungată și profundă cu pictorul Ion Dumitriu, familiarizarea cu intimitatea atelierului și cu ambientul de breaslă, dar și tangențele profesionale cu acest domeniu, care au generat cîteva texte serioase și elaborate despre artă și artiști, i-au creat în mod cert o perspectivă riguroasă asupra fenomenului vizual care nu are nimic de-a face cu binecunoscuta percepție de scriitor: eterică, fabulatorie și saturată de idei generale.

Așadar, pînă cînd Uniunea Artiștilor Plastici va reuși finanțarea stabilă, fără capricii și hiatusuri, a revistei *Arta*, *Observator cultural* rămîne cea mai fidelă oglindă săptămînală a actualității artistice românești, așa cum se manifestă ea dincolo de camuflările sîngace și de acele cosmetizări fandosite care se revărsă aluvionar de prin paginile cîte unei reviste „specializate”, manifestări care, la rîndul lor, camuflează și ele nenumărate complexe.

Pavel Șușară

A VENIT rândul publicului bucureștean să se bucure de filmul lui Pedro Almodovar, *Totul despre mama mea* (multipremiat, considerat, din America până în Franța și în Italia "cel mai bun film străin" al anului 1999). Al 13-lea titlu al încă tânărului maestru spaniol Almodovar (n.1951) s-a dovedit cel mai norocos; publicul – fascinat de "cinema-ul sentimental" al lui Almodovar – a plîns și a rîs la acest film exuberant, despre misterul supraviețuirii... Lumea lui Almodovar, plină de tristețe dar și de alegeri, e o lume exotica, viu colorată, cu travestiți, cu prostituate, cu felurite dependenți și felurite dependente, o lume bolnavă, dezaxată, deochiată, dar care degajă o umanitate profundă, o generozitate infinită, o toleranță, o libertate, o bucurie de a trăi – coplesitoare. Semnificativ e faptul că un asemenea film, doldora de lucruri "neortodoxe", a fost premiat, la Cannes, și de Juriul ecumenic! (cu motivația: "Personajul Manuelei iradiază acea energie a iubirii, care te ajută să regăsești forța de a trăi...")

Filmul – dedicat unor Betty Davis, Gena Rowlands, Romy Schneider – e jucat de o echipă de actrițe extraordinare: Marisa Paredes (actrița fetiș a lui Almodovar, în rolul Huma Rojo), Cecilia Roth (Manuela), Penelope Cruz (sora Rosa), Antonia San Juan (Agrado). Dintr-o poveste barocă, de un telenovelist flamboiant (Manuela!), Almodovar izbutește un film de mare rafinament, în care viața și arta parcă se întrepătrund, se condiționează, se confundă... Specialiștii i-au găsit un nume acestui amestec de melodramă veselă și de comedie tristă: almodramă.

Iată, pentru cititorii *României literare*, primele pagini ale unei almodrame care trebuie neapărat văzută: *Totul despre mama mea*. (E.V.)

0 – Spital. Interior. Ziuă.

A. Sală de reanimare. Nu se aude decât sunetul unui monitor, un fluierat intermitent și zgomotul aparatului de respirație artificială. Personalul specializat din spital e pe cale să facă electro-encefalograma victimei unui accident mortal. (Două persoane, plus Manuela.) Graficul apare pe ecranul unui monitor, și se imprimă pe o hîrtie care alunecă la infinit. Manuela e îmbrăcată în pantaloni largi, cu o bluză verde, poartă saboți și are părul strîns la spate. Are un aer obosit. O muzică discretă și intimă îmblînzește zgomotele sălii și creează o atmosferă de tandrețe și mister.

B. Biroul Centrului Național de Transplanturi. Manuela intră în birou. Deasupra ușii apare inscripția "Coordonarea transplanturilor". Pune graficele pe birou și telefonează. Se aude o voce feminină:

Vocea: Centrul Național de Transplanturi, vă ascult.

Manuela: Bună, sint Manuela, de la spitalul Ramon y Cajal.

Vocea: Spune, Manuela.

Manuela: S-ar putea să avem un donator. Am făcut prima electroencefalogramă și avem consimțămîntul familiei. E un bărbat de 38 de ani, grupa 0 și are o greutate în jur de șaptezeci de kilograme.

C. La Centrul Național de Transplanturi, o tină femeie notează informațiile pe care Manuela i le dă la telefon. Apoi consultă listele clasate în dosare, cu nume de spitale și de organe; inimă, rinichi, plămîni etc... Caută un bolnav compatibil cu informațiile pe care i le-a dat Manuela și locul unde locuiește în Spania. Muzica acoperă secvența pînă la sfîrșit.

1 – Apartament Manuela. Living. Interior. Noapte.

În living, în fața televizorului aprins, Esteban scrie în carnetul lui. Manuela, mama lui, pregătește cina în bucătărie. (E infirmiera pe care am văzut-o în secvența O.A.). Manuela e o femeie de 35-40 de ani, o blondă atrăgătoare. Are acel tip de siguranță al persoanelor care s-au

descurcat singure în viață, de foarte devreme, un accent dulce, argentinian, și un suris trist.

Esteban: Mamă!... Începe filmul!

Esteban e un adolescent mare și deșirat, cu ochi albaștri, pătrunzători. Vrea să devină scriitor. Mama lui intră cu o tavă plină cu farfurii și mîncare.

Manuela: Ajută-mă!

Esteban își abandonează carnetul și își ajută mama să pună masa. După spoturile publicitare apare titlul filmului, All about Eve. O voce în spaniolă, cu un ton emfatic: "Eva al desnudo".

Esteban (protestează): Ce manie, să schimbi titlurile! All about Eve înseamnă Totul despre Eva!

Manuela: Totul despre Eva sună ciudat.

Esteban își reia carnetul. A găsit un titlu pentru ceea ce scria. Îl scrie pe o pagină: "Totul despre mama mea". Titlul lui Esteban, mărît, devine titlul filmului.

Manuela: Ce scrii?

Esteban (dă carnetul deoparte, glumind): Nimic. Viitoare premii Pulitzer.

Manuela: Hai, mîncă! (afectuoasă) Trebuie să iei cîteva kile în plus, să fii în stare să tragi, ca să mă întreții, la o adică.

Esteban: Ca s-o tragi, nu-ți trebuie cîteva kile în plus, ci o sculă bună.

Manuela îl privește fix, stupefiată. Nu se aștepta la o asemenea replică.

Manuela: Cine te-a învățat să vorbești așa?

Esteban: Tu m-ai provocat.

Manuela (reinnoindu-și dezaprobarea): Era o glumă.

Esteban (serios): Și tu?

Manuela: Eu, ce?

Esteban: Ai fi în stare să te prostituezi pentru mine?

Manuela îl privește fix, foarte serioasă. Tonul ei devine grav.

Manuela: Eu am fost deja în stare să fac orice pentru tine (blîndă, conciliantă). Mîncă!

Mama și fiul mîncă în liniște, cu ochii pe ecranul televizorului.

2 și 3 – Televizor, living Manuela. Interior. Noapte.

O scenă cu Eva, pe ecranul televizorului, dublată în spaniolă. Se respectă acel tip de sunet distant, care nu are niciodată aerul că iese din gura actorilor, caracteristic dublajului epocii; Céleste Holm, prietena lui Margot, ajunge la teatru pe un fel de alee rezervată artiștilor. Ca în fiecare seară, o întîlnește în ploaie, rebegită de frig, pe Eva Harrington. Eva e îmbrăcată discret, poartă un fulgarin și o pălărie. E o admiratoare ferventă a lui Margot. Céleste Holm a mai văzut-o de sute de ori pe la teatru, e obișnuită cu prezența ei. Dar în seara asta, văzînd-o pătrunsă de frig, i se face milă de ea și o salută. Eva îi mărturisește că a văzut fiecare reprezentație a piesei. Ca să o recompenseze, Céleste o invită:

- "Vino cu mine, trebuie să te cunoască și Margot."

În lojă, în prezența unei Thelma Rit-

Totul despre mama mea, de Pedro Almodovar

ter ironică și sceptică, Eva își spune povestea celor trei femei, o poveste neverosimilă și lacrimogenă. Dar povestește foarte bine, ascunzînd sub o falsă umilință nemăsurata ei ambiție. Esteban, scriitor adolescent, are senzația că asistă la originile spectacolului și ale narațiunii: o femeie își spune povestea în fața unui cor de femei. Manuela e și ea foarte interesată de film.

Esteban: Nu ți-ar plăcea să fii actriță?

Manuela: M-am chinuit destul pînă să ajung infirmieră. De ce mă întrebi asta?

Esteban: Dacă ai fi actriță, aș scrie roluri pentru tine.

Manuela (recunoaște): Cînd eram foarte tină, am jucat într-o trupă de amatori. Și nu mă descurcam prost. Trebuie să mai am o fotografie...

Esteban (foarte interesat): Da? Aș vrea s-o văd și eu!

Manuela (ezitantă): O s-o caut imediat... Nu știu unde am pus-o.

4 – Apartament Manuela. Living. Interior. Noapte.

Esteban adună farfuriile pe o tavă. Intră mama lui, cu o fotografie în mînă. Se apropie de Esteban și i-o arată.

Manuela: Uite... Era un spectacol cu texte de Boris Vian... Café-théâtre pentru intelectuali... Fotografia prezintă o Manuela foarte tină, în tinută de june prim, cu melon, așezată călare pe un scaun, în stilul Liza Minnelli în Cabaret. Fotografia a fost tăiată în două. Îi lipsește o jumătate, lipsește persoana care era alături de Manuela. Această absență îl frapază pe Esteban mai mult decît să-și vadă mama cu douăzeci de ani mai tină, făcînd teatru de amatori.

5 – Apartament Manuela. Camera lui Esteban. Interior. Noapte.

Așezat pe pat, sau sprijinit pe o pernă, Esteban scrie în carnetul lui scena din living: mama i-a arătat o fotografie a ei de cînd era tină, dar jumătate din fotografie lipsea. Iar el are impresia că și din viața lui e amputată această jumătate. Mama bate la ușă și intră. Esteban abia are timp să închidă carnetul. Nu are chef ca mama lui să citească ce a scris. Manuela are în mînă o carte, împachetată ca un cadou. Face un gest spre ceasul ei de la mînă.

Manuela: E miezul nopții! La mulți ani!

Se apropie de pat și îl îmbrățișează plină de eufuziune.

Manuela: Deschide-l! Dacă-l ai deja, sau dacă nu-ți place, îl schimb.

Esteban desface cadoul în fața mamei lui care suride.

Esteban: Muzică pentru cameleoni!

Pronunță titlul ca și cum, dintr-o dată, ar auzi această muzică.

Manuela: Ai citit-o?

Esteban: Nu. Dar de unde ai știut că-mi doream s-o citesc?

Mama face un semn spre rafturi... E plin de autori anglo-saxoni de serie neagră. Harfa de iarbă și Mic dejun la

Tiffany's, de Truman Capote, în colecție de buzunar.

Manuela: Am văzut că-ți place mult acest Capote...

Esteban îi întinde mamei cartea.

Esteban: Citește-mi un pasaj...ca atunci cînd eram mic...

Mama se așează pe marginea patului, deschide cartea și citește cu voce tare.

Manuela (citind): "Prefață. Am început să scriu cînd aveam opt ani..."

Esteban: Vezi? Nu sînt singurul...

Manuela: "...Pe atunci nu știam că m-am legat pe viață de un stăpîn nobil dar nemilos. Cînd ne dă un dar, Dumnezeu ne dă și un bici; iar bicul e numai ca să te autoflegezi..."

Manuela își intrerupe lectura și contemplă cartea, neliniștită. Băiatul i-o ia din mîini. Parcurge cîteva pagini fără să citească cu adevărat, numai ca să se impregneze de parfumul lor.

Manuela: Parcă te dezgustă de scris...

Esteban: Nu fii proastă! E o prefață superbă!

Manuela: Ce vrei să faci mîine, ca să-ți sărbătorești ziua?

Esteban: Să mergem la teatru... E ultima săptămînă a lui Huma Rojo...

Manuela (face un gest afirmativ din cap): O.K. (...)

8 – Bar în fața Teatrului Bellas Artes. Interior. Noapte.

Gros plan al lui Esteban scriind în carnetul lui. Se aude fiștitul stiloului pe hîrtie. Băiatul are carnetul pe o mîsuță, aproape de fereastra unui bar situat chiar în fața Teatrului Bellas Artes.

9 – Fațada teatrului. Exterior. Noapte.

Afișul piesei, pe care îl vedem pe fațada teatrului, e un imens gros plan al actriței principale, Huma Rojo, care interpretează rolul lui Blanche Dubois în Un tramvai numit dorință. Din locul în care se află Esteban, avem impresia că obrazul uriaș al lui Huma Rojo supraveghează scrisul adolescentului. Deasupra ei apar celelalte personaje, Nina Cruz și Mario del Toro, ca și titlul piesei, Un tramvai numit dorință, de Tennessee Williams. Fața lui Blanche acoperă toată fațada. Apare Manuela. Se plimbă prin fața teatrului, căutîndu-și, cu privirea, fiul. Esteban o vede și continuă să scrie în carnetul lui. De acolo de unde se găsește el, ai impresia că Manuela se plimbă pe figura lui Blanche, făcînd corp comun cu ea. Noaptea se anunță ploioasă, și Manuela s-a îmbrăcat ca atare. Seamănă cu prima apariție a lui Anne Baxter în Totul despre Eva. Aruncă o privire spre cer. (Întoarcere la secvența 8).

Esteban o privește fără să fie văzut; clandestinitatea privirii lui îi creează o senzație de jenă și de impudoare.

Își închide carnetul și iese din bar, în fugă.

Prezentare și traducere de
Eugenia Vodă

TELE-

COMANDO

Ca la Benny Hill

ÎNAINTEA alegerilor de primari, bătaie electorală la Mogoșoaia între susținătorii candidatului P.D.S.R. și ai celui de la A.P.R., tocmai bună de o știre PRO-TV. Un martor în maieu relatează din ce s-a luat: "Duducu i-a dat cu steagu'n cap lu' una, Leana". Boborul surescitat cerea să vină observatori de la București. Un reprezentant, tot în maieu murdar, răcnea isteric: "E singura noastră doleanță pe care-o dorim". Prozatorul-doctor-primar P.D.S.R. Dan Claudiu Tănăsescu, pentru care pornise lupta cu steagu-n cap desfășurat Duducu (sau Leana), a refuzat să comenteze. Până la ora când dăm la tipar aceste rânduri n-am reușit să aflăm cine e noul primar din Mogoșoaia și nu știm dacă doleanța ce-au dorit-o Leana (sau Duducu) s-a împlinit.

ÎN duminica de vot și meciuri, l-am văzut la Prima TV pe dentistul Fejjad, bine încetățenit și aproape fără accent, cum își pune singur plombe, în oglindă, fiindcă - spunea el - îi e groază de dentiști. De când au aflat asta, pacienții fricoși fac coadă la cabinetul lui, convinși că acolo vor găsi mai multă înțelegere și blindețe decât oriunde. Emisiunea în care era inclus micul reportaj, prezentată de Adriana Mariș, combina secvențe amuzante cu orori de pretutindeni, cele autohtone având prioritate.

"POST MERIDIAN" de la Tele 7 abc e o emisiune din timpul sestei, realizată de o tinăra distinsă și delicată, Denisa Ticu, a cărei telegenie nu are nimic ostentativ. O parte din timp e dedicată scrisorilor și telefoanelor de la telespectatori, care reclamă și cer în calitate de consuma-

tori să fie protejați de escroci, după ce au pățit-o cu mărfuri alterate, anunțuri cu 89 etc. Stă de vorbă cu ei și le răspunde la scrisori jurnalistul Ilie Stoian, un bărbat matur cu aspect de rocker expirat (pe umerii cămășii decolorate de blugi pletele-i curg rîu). Lunea trecută, jurnalistul venise în platon cu pantaloni scurți, roșii, și cum se așeza pe o canapea, pulpele păroase i se etalau dizgrațios. Altfel, discuta serios și competent cu cetățenii despre problemele lor. Părerea mea e că dînsul credea că e filmat doar de la talie în sus. Alături de eleganta prezentatoare, efectul era de Benny Hill. (A.B.)

Delir în doi

DESPRE narcisismul fonic, dacă îi putem spune așa, al lui Florin Călinescu s-a vorbit de nenumărate ori și în multe locuri. Chiar în numărul trecut al revistei noastre și chiar în spațiul acestei rubrici, prietenul și colegul L.T. făcea topografia incontinenței verbale a *învățătorului națiunii* care, pe zi ce trece, manifestă tot mai dese scurgeri de personalitate. Mai exact, care se crede cînd primarul general al Bucureștilor, cînd președintele țării, cînd un fel de întrupare fabuloasă în mijlocul faunei carpatine, singura în măsură să țină piept ofensivei Europei Occidentale în tentativa ei perversă de a ne smulge de la sînul, dol-dora de silicon îndulcit cu aspartan, al civilizației americane. Pînă și baritonul Remes, al cărui volum, eliberat cum se cuvine în Parlamentul României poate să acopere, pe vreme calmă, chiar și strigătul muezinului de la Istanbul, a stat odată cuminte și a tăcut mîlc, pînă cînd *primul economist al țării* s-a ridicat și i-a mulțumit frumos, din colțul gurii, pentru participare. Doar în două rînduri, însă și atunci cu mare greutate, monotona rîșnită de ciopîrțit timpul s-a gripat și Florin Călinescu a intrat în colaps retoric: în fața lui Bella Karoly și în fața Elisabetei Rizea. În fața acelor două fabuloase spectacole umane, unul al omului învingător pe frontul simbolic al luptei sportive, el însuși un spec-

tacol al bucuriei și al vitalității, celălalt al marelui tragice, al mîntuirii prin lupta adevărată cu sălbăticia, cu suferința și cu moartea. În felul lor, amîndoi sînt adevărați eroi ai unei mitologii antice; primul, erou de Olimpiadă, angajat în lupta cu limitele sinelui și ieșit de acolo învingător, celălalt, erou de tragedie, lansat implacabil în lupta cu destinul și cu beznele iraționalului și ieșit de acolo învîluit într-o lumină aproape mistică. În fața lor, Călinescu a fost spectator. Cu o singură excepție, cînd i-a trîntit Elisabetei Rizea o mîndrețe de aluzie... erotică, în legătură cu președintele Constantinescu, sancționată însă prompt și inteligent de către invitată. Între aceste extreme, aceea a flectării solitare și aceea a inhibiției complete, s-a așezat recent și cel de-al treilea tip de comportament fabulatoriu: delirul în comun, adică în doi. Personajul acestei scenete, pe jumătate comice, pe jumătate ridicele a fost, nimeni altul decît Radu Varia, cunoscutul demolator al *Coloanei...* lui Brîncuși de la Tîrgu-Jiu. Lăsînd la o parte aspectul acesta, care, de acum, este doar de competența procuraturii și a altor instituții abilitate ale statului, întîlnirea dintre Călinescu și Varia a căpătat proporții monumentale. Discursului lui Călinescu, sinco-pat, gîfuit, cu coloana (de data aceasta, vertebrală) ruptă și contorsionată, s-a întîlnit abrupt cu prețiozitatea onctuoasă, cu unduirea alintată din șolduri, cu frazarile pur melodice, eliberate de orice conținut, ale retoricii lui Varia. Din acest spectacol mitoman, grandilocvent și steril ca acidul sulfuric, nu s-au înțeles decît două lucruri: o iubire de sine aproape senzuală, pe care Varia o transmite umanității ca pe un mesaj unic, și o ură viscerală față de ministrul culturii, dl Ion Caramitru. La ambele, Călinescu a consimțit necondiționat și, parcă, realmente interesat. (P.Ș.)

Efluvii muzicale

PENTRU nimic în lume nu se renunță în emisiunile de cultură la o răsuflată găselniță: acompanierea muzicală a textului vorbit. Dacă se rostesc versuri fundalul muzical e o lege. Dar și dacă se comentează o carte și chiar dacă i se ia cuiva un interviu. Deunăzi i se lua un interviu, la TVR 2, d-nei Cristina Zarifopol-Illias, editoarea scrisorilor inedite eminesciene, a căror dare la lumină a stîrnit atîta vîlvă. Mai nimic nu se putea înțelege, din ce ni se spunea despre odiseea scrisorilor, din pricina comentariului muzical parazitar. Acesta ne transporta, chipurile, în atmosfera eminesciană. Și cînd este vorba de poezie, mai treacă-meargă, dar procedeul s-a extins și în alte spații, cum ar fi, cu totul neașteptat, în acela al simpaticeii emisiuni culinare a d-nei Monica Ghiuță. Îmbietorul domniei sale laborator gastronomic, de la "Acasă", este adiat în ultima vreme de efluvii muzicale. (G.D.)

OCHEAN

de Paul Miron

În casa turcului

CEL DE SUS nu se mai liniștea: "Ce-mi văd ochii? Jupînul Moisei, drăguțul, se odihnește încă în pat!" Cu cîrja lui groasă înțepă de cîteva ori așternutul. "Scoală, pierde-vară, trintore, trezește-te! Faci degeaba umbră pămîntului. Te-am ghicit. Eu îl bănuiam pe afară, în arșiță, pe cînd boierul ducea porcii la jir." Blagoslovit cu atîtea titluri, altele decît ieri, băiatul - cam goluț - sări din pat și dădu să sărute mîna asediatorului. Larma se umflă, dar după cîteva ceasuri, se sparse deodată. Moise apără pe puntea lunecoasă. Călătorise într-un dulap și acum alerga de la un prelat la altul, cerșind iertare. "Băgați tot ce aveți în fundul corăbiei. Cala e deschisă", cuvînta el gîfîind. Dar nu avea dreptate. Așa declarau cîteva pasageri spînzurați de grilajul de fier. O ruja din Birsana îl apostrofă cu glas de miere: "Deschide, Moisei, drăguțule, că ne apucă iarna prin ghețări voastră!" M-a remarcat între strigători și s-a apropiat. Vaierul se potoli. "Ați venit pe la noi? Bine ați venit! Vă place? Poarta e deschisă, intrați, copii!" Apoi continuă mai încet ca pentru sine însuși: "E posibil. S-ar putea să aveți dreptate. Lacătul ăsta e cam șubred. Închizi, deschizi și pînă la urmă rămîi tot încuiat."

În sala festivă a municipiului totul părea ca o ogradă răvășită după un cutremur. Foarte mulți școlari, mari și mici. Un individ cu părul roșu creț și o pereche de favoriți lipiți pe lîngă cele două urechi se plimba ca și mine, făcînd să răsune podelele de lemn de cireș. Brusc se opri sub candelabru tip CC. Descoperise niște coriști pe care îi fugări melodios: "Repede, pușori, în aulă." La masă, se aplecă spre mine și depuse în orificiul meu din stînga un solfegiu din care n-am înțeles nimic. De ce atîta prevenție? Vecinul din dreapta, la desert, îmi dădu cu niște mîini jilave o monedă de argint și îmi propuse să jucăm amîndoi 'cimilitura', ultimul strigăt pentru copii. Deveneam din ce în ce mai confuz, cînd îmi servi ghicitoarea lui: "Cine a scris versurile: 'Ea cu sînul plin de pere, Eu i-am luat din sîn o pară'." Știam că nu poate fi altul decît Coșbuc, dar insistența quiz-master rînji atît de sadic, de pervers, că i-am întors spatele și am plecat. Căzui în vechile mele jocuri fantastice. Îmi închipuiam că am trăit pe vremea nășăudeanului și că, pentru a feri pe epigoni de imitații nefaste, am cules cîteva din manuscrisele sale.

Ajuns la răscruce, descoperii în mijlocul șoselei pe Cel de Sus. Nu se gîndea, nu vedea în jurul lui căruțele grăbite care îl ocoleau, nu auzea vorbele rele aruncate de vizitii. Mă repezii să-l feresc de primejdie, dar el, încăpățînat continuă discuția cu gazda noastră care refuza să-l creadă că primăvara ar fi venit.

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

Ce citim în vacanță?

50 000 lei

2

SPECTACOLUL ISTORIEI

89 000 lei

3

SPECTACOLUL ISTORIEI

În colecția Spectacolul istoriei

Ultimul împărat de EDWARD BEHR

Athénée Palace de R.G. WALDECK

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe postale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Presei libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: editors@agora.humanitas.ro

CĂRȚI STRĂINE

prezentate de
Andreea Deciu

Iubiri suprapuse

“«**T**EU-BESC»: este momentul în care memoria pune stăpânire pe experiență. Memorie care mă invadează de foarte departe, amintire a ceea ce n-am trăit. Cunoscut dragostea înainte de a fi încercat-o, certitudinea de a iubi este întotdeauna o recunoaștere: asta e, așa am citit, i-am respirat savoarea fictivă, i-am pîndit indiciile, i-am așteptat atîta elanurile, da, asta e, în sfîrșit. «Te iubesc» există în mine înainte să-l rostesc, gustul primei dăți este conform cu avangustul pe care-l degajă iubirea de a iubi” (Noua dezordine amoroasă, Alain Finkielkraut și Pascal Bruckner).

Dacă întâlnirea cu ființa iubită se consumă sub auspiciile memorării, paradoxal nu a unei experiențe niciodată trăite, ci mai degrabă a unei intensități așteptate, îndrăgostitul este, de fapt, un nostalgic incurabil care privește spre viitor fără a ști că încearcă să recupereze trecutul. Iubirea se afirmă și se confirmă tocmai ca nostalgie, ca re-descoperire a unei stări trecute, germinată de un sine aflat în veșnică așteptare, iar apoi conservată de memorie și savurată în închipuire. Dar ce poate să însemne o “amintire a ceea ce n-am trăit”? Memoria iubirii, la care se referă Finkielkraut și Bruckner, este o memorie a dorinței, nu o arhivă a realității. Ceea ce poate să însemne, la limită, că o poveste de iubire se poate ivi acolo unde nu există neapărat un cuplu concret, ci doar personaje solitare și cu o imaginație febrilă, fiecare căutînd, așteptînd și inventînd propria sa pereche. Romanul lui Yasunari Kawabata, *Frumusețe și întristare*, splendid tradus de Sorin Mărculescu, conține o astfel de poveste de iubire, ai cărei eroi trăiesc sentimentele prin procură, preluîndu-le din literatură sau din na-

Yasunari Kawabata, *Frumusețe și întristare*, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, București 2000, 204 pagini, preț nementionat.

rațiunile vieților altora. Un livresc extrem al trăirilor, reținute, controlate de un anumit temperament stilistic, cel japonez, cu tot ceea ce presupune acesta (reticență, estetism exhibitiv cu o discreție desăvîrșită, dar nu mai puțin evident cu toate acestea), devine matca epică în care se desfășoară întâmplările din carte. Protagonistii sînt animați de trăiri intense, iubiri frenetice și gelozii pe măsură, resentimente, ură, dar totul se desfășoară în roman sub semnul unui deget dus discret la gură, ca pentru a porunci tăcere și rezervă.

Personajele în jurul cărora se țese povestea sînt un scriitor și o pictoriță care au fost cîndva, cu ani în urmă, amanți, el pe atunci un bărbat căsătorit, în vîrstă de 31 de ani, ea o femeie tină, aproape o copilă. Idila s-a terminat tragic, precum mai toate marile povești de iubire: un prunc născut mort, depresia acută a femeii, o încercare de sinucidere, ani petrecuți în singurătate și în prizonieratul unui spital de boli nervoase, vinovăția bărbatului, suferința și gelozia soției care află totul descoperind întâmplător o scrisoare. Apoi, previzibil, lentă dar și inevitabilă convalescență, vin-

decarea nu atît prin uitare cît prin sublimare în artă: un roman scris de el despre această iubire, și intitulat *O fată de șaisprezece ani*, și o serie de tablouri abstracte, cu un simbolism tulburător, pictate de ea.

Kawabata ar fi putut foarte bine să scrie o narațiune-retrospecție, așa cum primele pagini ale cărții ne fac să credem că o va face: după ani de la consumarea idilei, Oki, bărbatul, călătorește chiar în ajunul noului an în orașul unde știe că își va găsi iubita de odinioară, spre a trăi alături de ea sârbătoarea. Nostalgie, sentimente încă vii dar reprimăte, superstiție, teama de îmbătrînire, vagi regrete pentru ce a fost, culpă, curiozitate — toate acestea ar putea fi motivul care îl determină pe scriitor să-și caute amanta din tinerețe. Dar întâlnirea dintre ei nu se consumă, clasic, sub semnul vreunui dintre motivele enunțate mai sus, și prin urmare nici retrospecția nu se declanșează cum ne-am fi așteptat. Căci la rendez-vous-ul propriu-zis femeia nu sosește singură, ci însoțită de o tină de o frumusețe răpitoare, care devine ulterior eroina cărții. Keiko este cea care trăiește iubirea în termenii lui Finkielkraut și Bruckner, ca amintire a ceea ce nu a trăit niciodată, memorie a unei experiențe care o invadează în pofida voinței ei, transformînd-o în victimă și deopotrivă în răufăcătoare.

Aparent, *Frumusețe și întristare* este un roman al geloziei și răzbușării: în numele unei iubiri ilegale și vinovate se comit crime, se distrug destine, se macină mărunt, în cotidian, vieți și se pun la cale trădări mai mari decît cea inițială. Kawabata înțelege gelozia mai bine decît iubirea, în toate articulațiile complexe ale sentimentului, nu doar ca invazie a intimității gândirii cuiva, ci și ca formă de a revendica trecutul unei persoane, ori de a-i controla manifestările în viitor. Formă maximă de posesivitate, gelozia apare, în paginile lui Kawabata, și drept extremă absolută a iubirii. Geloasă fiind pe bărbatul de care a fost cîndva îndrăgostită prietena ei, Keiko se contaminează de fapt de o iubire care le conține pe toate celelalte din roman: pe a lui Oki pentru Otoko, pe a lui Otoko pentru Oki, pe a soției lui Oki, Fumiko, pentru bărbatul ei, chiar și pe a fiului pentru

PORNIND DE LA VALÉRY

de Livius Ciocărlie

Vesele și triste

O DATA ce ai descoperit un principiu, ce rost mai are să-l aplici? (cf. I, 631). E nerăbdarea minții rapide, plictisită de concret, a lui Valéry. Fulgurant, nu-l captivează decît izbucnirea ideii, momentul inițial. Și totuși, acest om retras în *vidul tuturor virtualităților* s-a lăsat purtat de glorie pe la toate serbările școlare. A început prin a vorbi, unde-i era locul, despre Descartes, ori Mallarmé și a sfîrșit prin a li se adresa unor congresmeni chirurghi. În anii treizeci, nu se concepea reuniune intelectuală modernă fără *participarea* (cum se scrie pe generic despre actorii celebri care traversează filmul fără să aibă ce căuta în el) a lui Valéry. La fel de indispensabilă este prezența mai jos semnatului unde nu-ți dă prin minte în acest oraș al parcurilor, central-european, de la granița de vest.

“...nu opera încheiată și aparentele sau efectele ei în lume ne pot edifica și desăvîrși, ci numai modul cum am făcut-o” (I, 640). Cu astfel de idei, Valéry a susținut puternic tendința de mai târziu — poststructuralistă i se zice azi — de a da întâietate *procesului*, activității creatoare și nu produsului ei. E o atitudine contrară celei clasice, care își propune ca scop un *obiect* perfect. În fundalul ideii lui Valéry se recunoaște însă aceeași mefiență față de concret care purificase limba clasicilor și o umpluse de perifraze. Impudici pînă și obrazii în ochii “prețioaselor”, li se spunea *les trônes de la pudeur*, iar dinții, înfricoșate oase, se subțiau ca în povestea lui Creangă: *l'ameublement de la bouche*. (Se subțiau lingvistic, prin trecerea în alt registru; altfel, dacă ți-i imaginezi ca mobilier, ca niște dulapuri de-a lungul gurii, numai subțiri nu sunt.) Nu altă mentalitate îl va conduce pe Valéry să-i spună mării — într-un poem altcum superb — *le calme des dieux*.

“Celor puțini nu le displace să fie puțini. Cei mulți se bucură să fie mulți” (I, 646). De semnalat, în treacăt, echilibrul elegant al celor două fraze. Cum spune Valéry însuși undeva, forma bine controlată produce de la sine sens. Aici, despre contrastul, sursă permanentă de dispreț și ură, dintre spiritul de elită și spiritul gregar. La capăt, reunind extremele, dai peste (aproape) orice om: ar vrea să fie unic, dar nu se simte protejat decît în prezența alor săi. Cine suportă cu

adevărat singurătatea, abia acela e în afara normei și, prin urmare, de admirat. Și de temut.

Tot ce ține de momentele critice ale vieții — pasiune, suferință, credință, jurământ — nu poate fi oferit *înțelegerii*, ci numai *tonului*, *vocii*, spune Valéry (cf. I, 649), a cărui capacitate de a nu ignora ceea ce iese dintre conținuturile ideii lui despre literatură e, poate, cel mai remarcabil aspect.

Din păcate, înainte de a fi “oferite” literaturii, momentele acestea sînt trăite și ele impun pragmatice rezolvări. În dimineața asta, la *five o'clock coffee*, discutăm despre moartea noastră, problemă care, fără morbidețe, la vîrstă ce-am ajuns-o, ne privește direct și personal. La o rapidă ochire, par înzestrat pentru soluționarea ei întrucît “praful să se aleagă” a fost la mine, dintotdeauna, un bas fundamental; numai că el nu folosește sub aspect practic, cum încercăm să privim chestiunea și, bineînțeles, nu reușim. Ca în orice situație cît de cît spinoasă, sfîrșim prin a nu hotărî nimic. Pot numai să-mi închipui circumstanțele și, cel mult, să fantazez în jurul lor, purtat de vechea mea grijă, de ordin deloc metafizic, ci derivată direct din mentalitate precară a micilor burghezi nu de multă vreme ajunși la oraș: să nu deranjez! să nu plictisim pe nimeni, mai simplu spus. De aceea, proiectez o dispariție bruscă și definitivă, un fel de *ia-l de unde nu-i*.

Mă melancolizez și bombănesc în marginea prețiozității atît de false: s-a stins. S-a stins pe dracu', vorba lui Sorin. Nu te stingi deloc. Rămâi acolo, ca o “bucată de nenorocire”, cum spunea profesorul nostru de gimnastică despre câte unul, rămas posac și jalnic în josul frînghiei atârnată de tavan, incapabil să se cațere spre el. Rămâi, într-o maximă indecență și toată lumea, plînsă sau neplînsă, se aferează împrejurul tău. Iar dacă mai e și “să ieși în calcul” un *loc de veci* între blocurile cu rufe atârnată în balcoane ale vreunui cartier bucureștean!...

De-ar fi să aleg, m-ar aranja cimitirul nemțesc de la Mehadia, de unde mă trag și unde, cu excepția unor belferi, numele meu nu stăpînește cel mai vag ecou, necum orgoliu local. Acolo, neștiut de nimeni, pe stînga, cum treci podul peste Belareca și o iei, fără nici o treabă, pe lângă grădina lui uica Ionel — acum “depus” și el, dar peste drum, în întirimitul românesc —, o iei, deci, într-o doară, către gara Bai.

Cărți primite la redacție

● Hans Christian Andersen, *Bazarul unui poet*, Memoriile de călătorie în Grecia, Orient și țările dunărene, traducere, prefată și note de Grete Tartler, Ed. Univers, București, 2000, 323 p.

● Knut Hamsun, *Benoni. Rosa*, traducere din limba norvegiană de Valeriu Munteanu, Ed. Univers, București, 2000, 358 p.

● W.D. Snodgrass, *Cardinalul*, poeme și schițe autobiografice, selecție și traduceri de Dona Roșu și Luciana

Costea, convorbiri cu W. D. Snodgrass de Dona Roșu, Ed. Dali, București, 1999, 144 p.

● Hemâni Donato, *Scurta istorie a Braziliei*, traducere din limba portugheză și note de Micaela Ghițescu, Ofițer al Ordinului Rio Branco, prefată de Excelența sa, Domnul Jeronimo Moscardo, Ambasador al Republicii Federative a Braziliei în România. Ed. Univers, București, 2000, 180 p.

● Gilles Lipovetsky, *A treia femeie*, traducere de Radu Sergiu Ruba și Manuela Vrabie, Ed. Univers, București, 2000, 246 p.

François Mauriac și totalitarismele secolului XX

"COMUNISMUL, ca și hitlerismul de altfel, detestă orice viață spirituală care se sustrage concepției sale", scrie François Mauriac în mai 1936, ca răspuns la apelul lui Maurice Thorez. "Îți întindem mâna, catolicule", lansase electoral secretarul general al Partidului Comunist francez. În replică, romancierul neliniștit spiritual consideră că "adevăratul creștin își râde de orice tiranie, fie că este de Clasă, de Rasă sau de Stat". El nu poate "spera la nici un loc într-un stat totalitar unde conștiința colectivă se substituie conștiinței personale."

Refuzul totalitarismelor de dreapta sau de stânga este consecința unei idei superioare despre condiția intelectualului. În viziunea lui François Mauriac, acesta se definește prin spiritul critic. Orice abdicare de la el deschide larg calea imposturii. În anii '30, când ascensiunea lui Hitler în Germania încuraja excesele extremei drepte franceze, romancierul deplânge umilirea valorii în cel mai înalt for științific al țării, Academia Franceză. "Conjurația dreptei" academice impusese, în 1935, refuzul lui Paul Claudel și acceptarea mediocrității Claude Farrère. În *Mémoires politiques*, François Mauriac vorbește de "această rușine de a i se fi preferat Farrère lui Claudel" și este jenat de a aparține unei Academii care îl admisesese cu doi ani înainte considerându-l "un creștin, un naiv în ochii acestor bătrâni care (mă gândesc la cei de dreapta), se conformau directivelor și aveau scopuri precise".

Creștinul acesta nu este "nici la dreapta, nici la stânga" (v. Xavier Grall – *Mauriac journaliste*), fidel numai propriei conștiințe și mereu singur, desconsiderind, încă din 1933, "semnele premergătoare ale unui fascism socialist".

În numele respectului datorat vieții umane, acest Montaigne modern deplânge atrocitățile fasciste și ororile lagărelor de concentrare. *Le Cahier noir*, apărut în 1943 sub pseudonimul Forez, cuprinde articole antinaziste de o viru-

lență demnă de "primul ziarist al Franței", cum îl numea Pierre de Boisdeffre. Suferințele poporului evreu, crimele ascunse în "nacht und nebel" ridică imperios problema responsabilității intelectualului în fața barbariei secolului XX. Jurnalistul este dublat de romancierul de geniu pentru a sesiza dezastrul la nivelul omului obișnuit, victimă a nebuniei politice dar și a oportunismului unor carieri venali. O scenă atroce din gara d'Austerlitz, siruri întregi de vagoane de marfă pline la refuz cu copii evrei, îi dezvăluie adevăratele dimensiuni ale dezastrului. Deplozând antisemitismul care l-a sacrificat pe Alfred Dreyfus, François Mauriac amintește în *Mémoires politiques* "ceea ce cultura franceză și cultura germană datorează fermentului evreu – și ceea ce datorează, în schimb, geniul Israelului civilizațiilor occidentale".

Pe 25 august 1947, François Mauriac își lansează *Bloc-Notes*-ul în paginile ziarului "Le Figaro". Din acest moment, el va fi autorul unor cronici politice redutabile, publicate în "La Table Ronde", "L'Express", "Le Figaro littéraire". După refuzul fascismului, ca extremism de dreapta, refuzul comunismului, ca extremism de stânga. În ciuda obstacolelor ridicate de Cortina de fier, François Mauriac are revelația unei enorme mistificări etalate de ziare ca "L'Humanité" și "L'Action" sau răspândite în eter de posturile de radio în limbi străine ale țărilor satelite din Est. În același timp, textele mărturie ale unui Berdiaev, Pasternak sau André Gide îl edifică asupra infernului comunist.

Primul contact cu comunismul se situează deci la nivelul discursului, un discurs comunist și un discurs anticomunist. Agresat de limbajul foarte alunecos al compatrioților săi de extremă stânga și de discursul hiperbolizant al tuturor mass-media din Europa de Est, François Mauriac demontează minciuna ce prezidează propaganda comunistă. Cu talent și vervă feroce, el pulverizează miturile unei ideologii primitive în

numele căreia au fost exterminate elitele intelectuale și morale. "A crea o societate fără clase? Dar a existat vreodată o societate fără clase? Revoluțiile îi masacrează în zadar pe foștii privilegiați; privilegiile rămân".

Fidel valorilor occidentale, François Mauriac deplânge divizarea Europei după Yalta. "Europa a lăsat o bucată din carnea sa vie între labele puternice ale U.R.S.S. Destinul României, al Poloniei, al Ungariei, al Bulgariei, al Cehilor, ca să nu mai vorbim de țările baltice nu va lămuresc oare asupra motivelor pe care Europa le-ar avea ca să se aplece fără să fi recurs la pretextul unei neutralități iluzorii?" Căci "ceea ce-i unește pe francezi între ei și popoarele Occidentului între ele este o anumită idee pe care și-o fac despre creatura umană și despre demnitatea sa; este apoi instinctul măruntelor bucurii pe care individul are dreptul să le guste în această lume cu ai săi, într-o casă a lui, oricât de modestă ar fi, în spatele unei uși pe care să o poată închide pentru a gândi, a scrie, a se ruga, a visa cât are chef, fără să se teamă că ea va fi zguduită în zori de pumnii poliției de stat".

În condițiile în care comunismul constituie "un atentat permanent împotriva omului", François Mauriac nu poate ignora responsabilitatea intelectualilor. Elogiul comunismului și al lui Stalin, făcut de Pierre Courtade împotriva evidenței este, în viziunea lui François Mauriac, "o obsenitate a spiritului". Pamfletarul redutabil care a fost François Mauriac își avertizează compatrioții fideli partidului comunist că cei pe care-i servește nu le vor ierta niciodată vina "de a fi respirat încă din copilărie atmosfera acestei lumi liberale". Scriitorii comuniști ca Louis Aragon, Paul Eluard sau Claude Roy își pot cultiva liniștiți utopia pentru că "patria îi apără împotriva partidului". "Nu vă temeți, tovarăși: Republica burgheză vă protejea-

ză. Grație regimului democratic, puteți asculta mai degrabă de propria conștiință decât de comitetul central," scrie François Mauriac în septembrie 1952. Sau tot atunci, această afirmație de o feroce ironie, ce ne trezește nouă, românilor, dureroase amintiri: "Nici o companie de asigurări pe viață n-ar dori s-o numere astăzi pe d-na Anna Pauker printre clienții săi".

François Mauriac, polemistul, este un luptător, o voce a secolului XX. Verbul său a deranjat, fără îndoială, a neliniștit chiar redutabila poliție politică a Uniunii Sovietice și a țărilor satelite. Într-o perioadă în care erau stigmatizate numai atrocitățile fasciste, François Mauriac a pus semnul egalității între cele două totalitarisme ale secolului XX, la fel de răspunzătoare de umilirea condiției de om. Pamfletele publicate în ziarele vremii și adunate apoi în *Mémoires politiques* sau *Bloc-Notes*, mai puțin cunoscute la noi, sunt revelatoare pentru spiritul său justițiar. Până la sfârșitul vieții, el va rămâne convins că "șeful nazist care scotea revolverul când, în fața lui, se vorbea despre spirit, nu făcea un gest nazist: era un reflex, îndrăznesc să spun, totalitar."

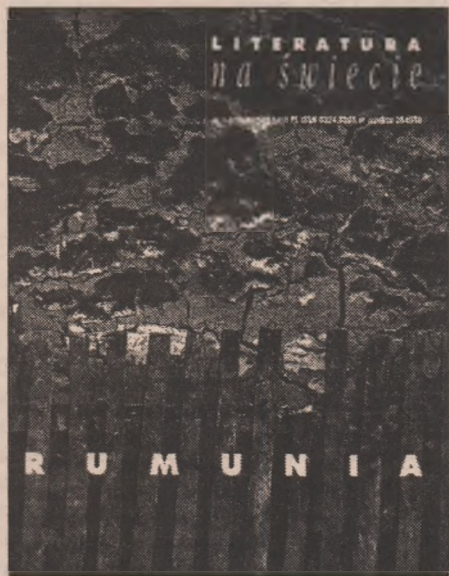
Sonia Cuciureanu

Revista revistelor străine

"Literatura na swiecie"

PRESTIGIOASA revistă literară poloneză "Literatura na swiecie" ("Literatura în lume") și-a publicat în luna mai noul număr, 1-2/2000, intitulat simplu *Rumunia*. Lansarea lui a avut loc la Târgul Internațional de Carte de la Varșovia, unde România a fost oaspete de onoare anul trecut, marcând astfel încă un moment de recunoaștere și apreciere a literaturii române în Polonia.

Finanțată de Biblioteca Națională, aflată la rândul ei sub patronajul Ministerului Culturii, "Literatura na swiecie" apare din anul 1971 (din 1994, când funcția de redactor-șef a fost preluată de Piotr Sommer și-a schimbat caracterul și formatul). Anual apar opt numere, patru obișnuite și patru duble, destinate prezentării literaturilor străine, întotdeauna prin texte inedite în Polonia. Adesea, revista prezintă fenomene experimentale, avangardiste (lucru pe care alți editori nu au curajul să-l facă), promovează autori necunoscuți, literaturi neglijate în Polonia, cu condiția ca nivelul lor să fie înalt, iar traducerea foarte bună. Niciodată însă "Literatura na swiecie" nu a

fost un sac pestril al ciudațeniilor, din contră, fiecare număr este gândit ca un întreg: sau este prezentată literatura unei țări, sau a unei arii geografice, încercându-se ca alegerea autorilor să nu fie una aleatorie (în această serie au apărut, de

exemplu, numere dedicate literaturilor elvețiene, scandinave, cel destinat poeziei irlandeze și acum cel românesc), sau este prezentat un singur autor, cum a fost cazul lui Paul de Man sau al lui Gorki, anul trecut. În realitate, se poate vorbi, de fapt, de o carte care seamănă cu o revistă.

Numărul românesc, dublu, de peste patru sute de pagini, conține o selecție din literatura română postbelică - eseistică, proză, poezie, căreia i se alătură un personaj - fascinantul Urmuz.

Revista se deschide cu opt poeme de Gellu Naum, din volumele *Descrierea turnului* (1975) și *Partea cealaltă* (1980), cu siguranță o lectură inedită, captivantă pentru cititorii polonezi. Traseul poetic se oprește apoi la Nicolae Prelipceanu, Dorin Tudoran, Petru Romoșan, Denisa Comănescu, Mircea Cărtărescu, Mariana Marin, Marta Petreu, Simona Popescu. Pentru proză au fost selectate texte de Ștefan Bănuțescu, Radu Petrescu, Norman Manea, două nuvele de Paul Georgescu, fragmente din *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu și *Exuvii* de Simona Popescu, iar în partea finală

sunt publicate eseuri de Ion Bogdan Lefter și Gheorghe Crăciun despre literatura deceniilor '60-'80.

Volumul, elegant în prezentare, cu fotografii ale autorilor și note concise despre activitatea lor, este realizarea redactorului Anna Gorecka și, bineînțeles, a traducătorilor, ce au reușit echivalări remarcabile, avându-se în vedere dificultatea textelor. Îi voi aminti pe Ireneusz Kania, Kazimierz Jurczak - care a tradus, pe lângă proză, o mare parte a versurilor -, secondat de Anna Jurczak și Irena Harasimowicz-Zarzecka, Jerzy Kotlinski, Ewa Rossi, Magdalena Mazinska, Zdzisław Hryhorowicz, prezent aici și cu un text teoretic despre Urmuz, Halina Mirska Lasota, Justyna Struzinska și Tomasz Dobrogoszcz.

Pentru noi, apariția acestui volum în Polonia are o însemnătate specială. Suntem încă departe de o coerență a traducerilor în limba polonă, iar prezența în librării a literaturii române, mai ales a celei contemporane, promovate cu precădere în paginile acestui număr, e slabă. Însă încet-încet, fizionomia ei se poate contura. Acesta e și meritul revistei - o picătură de literatură română care apropie două lumi dornice să se cunoască, argument și provocare pentru viitoare traduceri.

Sabra Daici

Mic manual de existentialism

ÎN ULTIMII ani, o modă pentru mulți inexplicabilă stăpânește aproape abuziv Vechiul Continent: e vorba de voga unui soi de jurnal intim al lui Fernando Pessoa intitulat *Livro do desassossego*, *Cartea neliniștirii*, care parcurge numeroase țări, neliniștind pe toată lumea. Ce-i drept, moda Pessoa bîntuie de aproape trei decenii; prestigiul poeziei sale, în fulminantă ascensiune, iriază acum asupra a tot ceea ce poetul portughez, dispărut în 1935 într-un perfect anonim, a scris vreodată. La ora actuală, una dintre fantomele care umblă prin Europa poartă numele de *Cartea neliniștirii* (apărută integral în românește, ediția Dinu Flămînd, 2 volume, Editura Fundației Culturale Române, 2000).

Moda are totuși o explicație istorică: Fernando Pessoa, marele introspectiv, a lăsat mii de pagini confesive, s-a destăinuit în zeci de variante, dar n-a ținut ceea ce se cheamă un "jurnal". Actuala carte a apărut abia în 1982, cînd o bună cunosătoare a manuscriselor pessoaniene, Maria Aliete Galhoz, a pus cap la cap fragmentele confesive disperate (dintre care unele purtau dată, altele se puteau situa doar cu vagă aproximație) și a compus această carte. Arhitectura celor două volume publicate în 1982 reprezintă mai degrabă opera editoarei decît a lui Pessoa însuși. Mai mult, Fernando Pessoa ar fi vrut ca, prin această scriere în proză, să impună un nou heteronim, Bernardo Soares; cu alte cuvinte, ar fi vrut să se retragă din nou în spațiile unui personaj fictiv, așa cum făcuse compunînd versuri iscălite Ricardo Reis ori Álvaro do Campos. N-are importanță! Datorită acestei întreprinderi editoriale admirate astăzi, posedăm în românește un text de interes excepțional pentru literatura europeană a secolului.

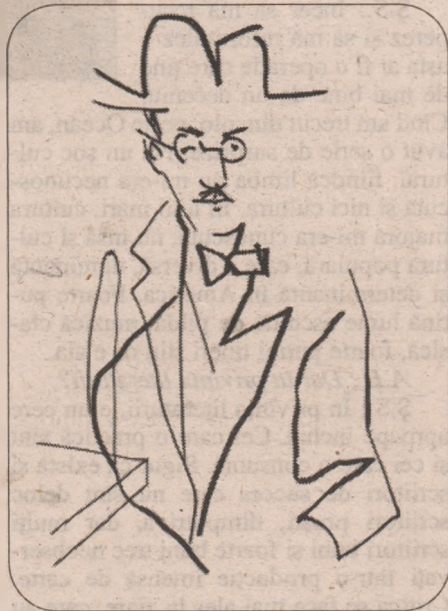
Nu toate însemnările din uriașa suită memorialistică, redactată la persoana întii singular, au aceeași greutate specifică; există, de exemplu, pagini fără semn autobiografic, brodînd pe o temă culturală, și care reprezintă nucleul unui eseu; în altele, însă, se transcrie fidel o experiență personală, dezvoltată ulterior în poezii, unele celebre. Pentru familiarul lui Pessoa, este emoționantă și instructivă identificarea acestor prime însemnări – etapă vizibilă în drumul spre capodoperă. Faimosul poem-lemnă *Tabacaria* are la bază o însemnare fugară din volumul I (fragm. 53), care a luat ulterior forma celebrelor versuri. De asemenea, există transcrieri de stări ori de fapte pe care autorul însuși le trece de la început sub zodia perisabilului.

Dincolo de aceste trei tipuri de notații, rămîne însă *restul* – și tocmai acest *rest* este covîrșitor. În acele puncte privilegiate, autorul se privește, metaforic, în oglindă și descoperă angoasele, contradicțiile și irezolvabilul proprii naturii umane. În jur, Lisabona epocii interbelice, cu pitorescul ei vetust, cu decorul astăzi aproape în întregime dispărut, reconstituibil doar prin fotografii de epocă. Calmul acestui oraș de alură provincială poartă, în *Cartea neliniștirii*, semn universal: se transformă în contingentul pur, indeterminat spațial ori temporal. Iar personajul care trăiește, prin accident, în acest mediu este Omul contemporan cu majusculă, ființa civilizată universală.

În acest gen de însemnări esențiale, Pessoa atacă întotdeauna realitatea prin prisma paradoxului: e calea lui preferată de acces. Dacă numim *Cartea neliniștirii* o "enciclopedie a paradoxului", nu

suntem prea departe de adevăr. Dinamitînd propozițiile curente, poncifele gândirii leneșe, Pessoa o face prin repunerea în discuție a ideilor unanim acceptate.

De la primele capitole ale primului volum, Pessoa-Soares își construiește discursul în mod paradoxal. Oamenii cultivați sunt convinși, de exemplu, că maturitatea aduce perfecțiunea stilului și că tinerețea semnifică incertitudine: Pessoa demonstrează contrariul, exhibînd un text al său de tinerețe, scris cu un geniu pe care între timp l-a pierdut, crede el (I, 12); aceiași oameni cultivați cred, după două secole de romantism, că poezia reprezintă suprema artă literară; poetul Pessoa demonstrează strălucit preeminența prozei asupra oricărei alte forme literare (I, 3); ne închipuim că marile opere literare educă gustul; Pessoa este ferm convins că perfecțiunea se construiește pornind de la banalitate și își oferă binevoitor propriul exemplu, explicînd că și-a format stilul studiînd cu ardoare două manuale insignifiante; *Retorica* lui Figueiredo și cartea despre limba portugheză a Părintelui Freire (I, 8).

Văzut de Julio Pomar (1983)

Și tot așa... Pentru a surpa locul comun cel mai răspîdit cu privire la raportul dintre etic și estetic, el scrie negru pe alb: "Nu am nici un fel de sentiment politic sau social. Am, totuși, un înalt sentiment patriotic. Patria mea e limba portugheză. Nu mi-ar păsa dacă Portugalia ar fi invadată sau anexată, cită vreme n-aș fi incomodat eu personal. Însă urăsc cu o ură adevărată pagina rău scrisă, ca și cum ar fi persoană în carne și oase" (I, 5).

Din notațiile despre cultură ale lui Pessoa reconstituim, piesă cu piesă, o anti-cultură în raport cu cea oficială.

Dacă, așa cum am spus, autorul pare că trăiește în afara spațiului, nu înseamnă că el refuză notarea contingentului; cită vreme acesta are valoare simbolică, cită vreme peisajul, schimbarea vremii, mersul anotimpurilor surprind o mecanică universală, observăm la Pessoa tresăriri ale unui prozator genial. Deși numea cu înduioșare Lisabona "casa mea" (*Lisboa, meu lar!*), el s-a simțit, pînă la ultima fibră, cetățean al universului, cosmopolit absolut, apatrid în ordine sentimentală. Nici un rînd de admirație exclusivă, nici o sintagmă de iubire irațional-națională: pentru autor, Lisabona rămîne un oraș ca oricare altul de pe lume, locul unde hazardul l-a făcut să se nască. Nu reține irepetabilul peisagistic; în schimb, atras de universal, com-

pune de exemplu un extraordinar poem închinat norilor, ca un involuntar punct de plecare pentru cartea de peste decenii a lui Petru Creția, *Norii*. Cu mult înainte de insolitul volum al scriitorului român, o pagină din jurnalul lisabonez al lui Pessoa-Soares îl rezumă în cîteva rînduri: "Nori... Astăzi percep existența cerului, fiindcă există și zile în care nu-l privesc, ci mai degrabă îl simt. Nori... Ei constituie astăzi realitatea principală, iar pe mine mă preocupă ca și cum acoperirea cerului ar fi una din marile primejdii ce amenință destinul meu" (I, 144).

Într-o epocă de exaltare locală și naționalistă ("saudosismul" lusitan atinsese atunci cotele maxime) și, concomitent, de literatură "socială", influențată de ideologia comunistă, Pessoa rămîne perfect izolat, unic, fără atașe vizibile cu lumea în care fusese obligat, biografic, să trăiască.

Dacă înlăturăm toate vîlurile preliminare, dăm, în sfîrșit, peste gîndul pessoanian esențial – cel al vacuumului, al inutilității existențiale. Oarecum contemporan cu exegezele lui Heidegger și Husserl, dar înainte ca existentialismul să fi devenit loc comun în literatura franceză din deceniul '40, un autor portughez izolat și necunoscut traducea doctrina existențialistă în viața lui de zi cu zi, fără a bănui, probabil, căruia curent european de gîndire îi era astfel precursor. Existențialismul pessoanian nu ia alură doctrinară, nu încearcă să traseze o teorie consolidată; acest existentialism lisabonez, puțin conform cu ceea ce vor fi mai tîrziu scrierile lui Sartre, se manifestă spontan în opera unui scriitor genial, arătîndu-ne în ce măsură această stare de spirit plutea cîndva în aerul Europei. Poate că nu e exagerat să-l plasăm în fruntea tuturor, drept cap de serie, pe Fernando Pessoa, care anunță totuși prin zeci de inflexiuni neașteptate literatura de mai tîrziu a lui Sartre, cu care ne-am obișnuit.

CARTEA NELINIȘTIRII cuprinde sute de variante ale unei singure scene fundamentale, ale Scenei fondatoare: surprinderea introspecției fără de sfîrșit a autorului-personaj. Plecînd de la spectacolul străzii, al casei sale, de la lectura unei pagini sau de la apariția unui trecător, Pessoa se întoarce brusc spre sine, conștientîndu-se într-o oglindă interioară și descoperind terifiat acel *Nada*, care avea să fie numit cîteva ani mai tîrziu *le Néant*. "Am avut astăzi, brusc, o senzație absurdă și corectă. Mi-am dat seama, într-un moment de intensă iluminare, că eu nu sunt nimeni. Nimeni, absolut nimeni. Cînd a avut loc acea străfulgerare, acolo unde credeam că se află un oraș rămăsese un cîmp pustiu... Ca să mă pot crea, eu m-am distrus; atît de mult m-am exteriorizat înlăuntrul meu, încît nu mai exist lăuntric. Sunt o scenă vie pe care se exprimă diverși actori jucînd în piese diferite" (I, 18-23). În ordinea aparițiilor succesive, aceasta ar fi cea dintîi scenă-bază, urmată de alte sute.

Ornamentînd însă această conștiință mentală desperată, cită varietate, cită fericire scriptică în *Cartea neliniștirii*! Capacitatea autorului de a surprinde amănuntele vieții, ca pe niște flori rare, pare nelimitată; jurnalul pessoanian lasă impresia că ar putea dura la nesfîrșit. Cînd se oprește, frustrarea noastră se îmbină cu neîncrederea; textul lui Pessoa se transformase într-un fluviu pe

Fernando Pessoa la Lisabona (anii '20)

care ne obișnuisem să-l considerăm etem, aproape de ordinea naturală.

Am încercat eu însumi, cu cîteva ani în urmă, să transpun în românește fragmente din *Cartea neliniștirii*. Dificultățile sunt mari. Pessoa utilizează o limbă portugheză dezinvoltă, în care limbajul neologic se învecinează neașteptat cu expresii populare colocviale; prin limbă, autorul vrea să sugereze atemporalul. În care registru al limbii române contemporane s-ar putea transpune această portugheză învățată tîrziu de un autor genial, care și-a păstrat toată viața fericit distanța față de limba în care scria? Trebuie inventată, în românește, o "limbă Fernando Pessoa".

Dacă îi aducem un elogiu lui Dinu Flămînd, este tocmai acela de a fi încercat compunerea unei asemenea limbi. Și acela de a fi reușit în bună măsură. În fond, trebuia să ofere unul dintre cei mai mari scriitori ai secolului într-o haină verbală care nu a fost nici a lui Liviu Rebreanu, nici a lui Mateiu Caragiale, Camil Petrescu ori Anton Holban. Operațiunea nu mai este lingvistică, ci enciclopedică: ea a reprezentat cea mai grea parte a acțiunii traducătorului. Pentru anumite formule sintetice pessoaniene, fulgurante, și-ar trebui geniul echivalenței. Să mai notăm că, la capitolul pur tehnic, ar fi necesară revederea transcrierii numelor proprii și unificarea acestui sistem de transcriere, pentru uzul cititorilor români. Rezultatul final al aventurii lui Dinu îmbogățește cu o operă reprezentînd mai mult decît simpla traducere.

Bucuria întîlnirii ori a reîntîlnirii cu cea mai explicită față a misteriosului Fernando Pessoa covîrșește însă orice altă reacție. Nu-mi rămîne decît să-l invidiez pe cel care ia pentru prima oară în mînă *Cartea neliniștirii* și să mă gîndesc (ce-i drept, cu oarecare neliniște!) la răsturnările pe care ea le poate provoca într-o conștiință inocentă, la lungul șir de fericiri sau mai ales de nefericiri de care va fi răspunzătoare, pentru un număr neprecizat de ani.

Mihai Zamfir

PRIORITĂȚI ȘI STRATEGII

ÎN TRE 10-12 iunie, Uniunea Scriitorilor a invitat la Neptun traducători din 17 țări, pentru a discuta prioritățile și strategiile difuzării literaturii române în lume. Colocviul, moderat de Laurențiu Ulici și Eugen Uricaru, a fost o întâlnire de lucru pentru găsirea unor căi de înlesnire a traducerii și publicării operelor literare românești în străinătate. Tot ce s-a realizat pînă acum în acest domeniu se datorează inițiativei personale a unor oameni pasionați, convinși că literatura noastră merită cunoscută în țările lor. De la selecție la găsirea unor editori și popularizare în presa culturală, totul a fost lăsat în seama acestor româniști (mulți dintre ei și universitari) sau a unor scriitori români stabiliți în străinătate, fără ca, în țară, să existe un program coerent de susținere a muncii lor. O parte din acești admirabili voluntari în serviciul literaturii române s-au reunit pe terasa Casei Scriitorilor de la Neptun în cele trei zile ale

colocviului: Farkas Jenő (Ungaria), Horst Samson, Johann Lippert, Radu Bărbulescu, Theodor Vasilache (Germania), Ilie Constantin, Paula Bencz, T.L. Courriol (Franta), Ileana Ursu, Milan Nenadic, Miljurko Vukadinovic, Nicu Ciobanu (Iugoslavia), Anastasia Starostina, Kirill Kovaldji (Rusia), Dan Shafran, Jon Milos (Suedia), Victor Ivanovici, Stavros Deligiorgis (Grecia), Jitka Lukesova, Juri Nasinec (Cehia), Libusa Vajdova, Hildegard Buncakova (Slovacia), Brenda Walker (Anglia), Marco Cugno (Italia), Joaquin Garrigos (Spania), Luciano Maia (Brazilia), Aleksander Nwrocki (Polonia), Ștefan Stoenescu, Adrian George Săhlean, Gabriel Stănescu (S.U.A.), Pham Viet Dao (Vietnam) și Saryiev Shomishbay (Kazahstan).

În lipsa celui aflat de necesar și des invocat Institut Român, rămas în stadiul de deziderat al oamenilor de cultură de la noi, colocviul a hotărât înființarea unei

Asociații internaționale a traducătorilor din literatura română - o instituție cu statut, sediu la Uniune și web-site - ca partener pentru sursele oficiale de finanțare, în special pentru programul de subvenții al Ministerului Culturii. În privința formării tinerilor traducători, recrutați dintre studenții cadrelor de românistă, Laurențiu Ulici ne-a informat că, lângă Turnu Severin, într-o clădire spațioasă, e pe cale să ia naștere un Centru pentru cunoașterea literaturii minorităților și traduceri, ce va găzdui bursieri angajați în traducerea unor cărți românești. Deși mai toți vorbitorii s-au plins de dificultatea de a-și procura noile apariții din literatura contemporană, modalitatea de a li se trimite cărțile dorite a rămas în suspensie.

În pauzele dintre discuții - cele mai serioase și mai aplicate din toate întâlnirile similare de pînă acum - am profitat de ocazie să stau de vorbă cu trei dintre participanți.

MARCO CUGNO

A.B.: Știu că, datorită în bună măsură și dvs., literatura română nu e chiar necunoscută în Italia. Numai în ultimul deceniu ați tradus zece cărți - Blaga, Noica, Adrian Marino, Norman Manea, ați alcătuit și publicat din banii dvs. de cercetare o Antologie a poeziei române din sec. XX - toate cu bune și largi ecouri în presa italiană. Inițiativele și eforturile dvs. au fost răsplătite din țară cu grațitudine și admirație, dar numai cu sentimente de destul de dificil de scos cărți. Aș vrea să vorbim puțin despre sprijinul concret de care aveți nevoie.

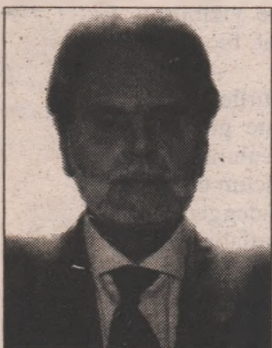
M.C.: Eu cred că inițiativa personală contează cel mai mult, dar, dacă ar exista ceva sprijin, ar fi foarte util. Asta nu mă privește numai pe mine, ci pe toți participanții la acest colocviu, pe toți traducătorii de literatură română. Sprijinul cel mai bun ar fi, în primul rînd, posibilitatea de a avea acces la cărțile care apar în România. Eu nu pot să le cumpăr într-o librărie din Italia sau să fac o comandă, cum procedez cu volumele din S.U.A., de pildă. Încă nu există această modalitate în privința cărților românești. Prin facultate avem legături, primim reviste din care aflăm despre noile apariții, dar, dacă acestea ne interesează, nu ni le putem procura decît cînd venim la București sau prin bunăvoința unor prieteni.

A.B.: Nu credeți că ar fi bine ca la Uniunea Scriitorilor, la Ministerul Culturii, sau la unul din numeroasele departamente care se ocupă de imagine, editorii să depună exemplare din cărțile presupuse de interes "în afară", iar aceste cărți să fie îndreptate spre traducătorii din diferite țări?

M.C.: Ba da, încă din 1990, de la primul congres, organizat de dl Andrei Pleșu, care era atunci ministrul Culturii, participanții au pus problema asta... După un deceniu încă nu s-a rezolvat. Eu sînt în continuare optimist.

A.B.: Cum vă împărțiți între munca de profesor la Universitatea din Torino și cea de traducător?

M.C.: Meseria mea este cea de profesor, dar la un moment dat mi s-a părut normal să nu mă închid în turnul academic de fildeş și să fac și această operă de promovare a literaturii române. Am început încă din anii '60, cînd am venit în România ca lector. Prima mea traducere, făcută atunci, a fost *Iona* de Marin Sorescu, pe care am trimis-o imediat în Italia. Simptomatic e faptul că a fost apreciată atît la editură, cît și la Teatro

Stabile din Torino, unde a fost inclusă în repertoriul pe anul următor, cu Vittorio Gassman; din păcate, s-a schimbat direcția teatrului și proiectul nu s-a mai realizat. Vă închipuiți ce minune ar fi fost pentru tînărul, atunci, Sorescu și pentru cultura pe care o reprezenta...

A.B.: Revenind la profesorat, după cum se poate vedea și la colocviul nostru, majoritatea traducătorilor din literatura română nu mai sînt tineri. Cum se pregătesc, dintre româniști, generațiile care să vă continue?

M.C.: În ceea ce privește Italia, la unele catedre se lucrează în direcția asta. E nevoie însă de timp. În ceea ce mă privește, am sacrificat, pe cît a fost posibil, scrisul propriu (totuși, în fiecare an, funcția mea cere să am un număr de lucrări academice publicate), pentru a oferi studenților instrumente de lucru și a avea mai mult timp pentru pregătirea lor.

A.B.: În cadrul catedrei din Torino la care funcționați există și vreun curs de traduceri literare?

M.C.: Întregul învățămînt universitar italian e acum în restructurare: vom face cursuri de trei ani - *la laurea breve*, plus încă doi, pentru *la laurea specialistica*. Devenim mai... europeni. În orice caz, acum avem probleme complexe de reorganizare. În sistemul care a funcționat pînă anul acesta, eu țineam în primul semestru un curs monografic, pe care îl schimbam de la an la an (în 1999-2000 am ținut un curs despre literatura fantastică românească) și în al doilea semestru - un seminar de traducere literară. Seminarul de anul acesta a fost tot pe literatură fantastică, proze care încă nu fuseseră traduse în italiană. Lucrînd în grupuri mici, sub îndrumarea mea, unii studenți talentați au reușit traduceri bune. Am avut pe parcurs mulți studenți remarcabili, cu aptitudini de traducători. Totul e, după ce termină studiile, să fie susținuți, să aibă posibilitatea de a-și publica traducerile. Ca traducător din română însă nu-ți poți cîștiga existența, nu e o carieră.

A.B.: Și atunci traducătorul de literatură română trebuie să muncească doar din pasiune?

M.C.: Da. Trebuie să-și găsească o slujbă și, pe lângă ea, în timpul liber, să traducă.

A.B.: Pot fi stimulați din țară să o facă?

M.C.: S-a vorbit aici despre înființarea celui Centru pentru traduceri, de lângă Turnu Severin, unde traducătorii pot lucra liniștiți, cu burse. Cred că e o idee foarte bună.

ȘTEFAN STOENESCU

A.B.: Presupun că cititorii care vă cunosc traduceri din literatura engleză și americană, precum și foștii dvs. studenți ar fi curioși să știe ce faceți acum acolo, în America?

Ș.S.: Încerc să mă recuperez și să mă reformulez - asta ar fi o operație care ține de mai bine de un deceniu.

Cînd am trecut dincolo, peste Ocean, am avut o serie de surprize. Nu un șoc cultural, fiindcă limba nu mi-era necunoscută și nici cultura. În linii mari, cultura majoră mi-era cunoscută, nu însă și cultura populară, care e diversă, dominantă și determinantă în America. Foarte puțină lume ascultă, de pildă, muzică clasică, foarte puțini tineri știu ce e aia.

A.B.: Dar în privința literaturii?

Ș.S.: În privința literaturii, e un cerc aproape închis. Cei care o practică sînt și cei care o consumă. Sigur că există și scriitori de succes care nu sînt deloc scriitori proști, dimpotrivă, dar mulți scriitori buni și foarte buni trec neobservați într-o producție imensă de carte. Critica se face mai ales în ziare, care au specialiști competenți, dar un spațiu redus pentru recenzii. O recenzie se limitează la 50 de cuvinte, rareori ajunge la 200 de cuvinte, iar cînd depășește 500 e deja un mare eveniment. Sub acest raport, multe cărți scapă atenției și sînt redescoperite, dacă sînt, cine știe cînd. În ceea ce privește universitatea, nu se practică exercițiul critic decît la nivelul de studiu de pre-licență, acolo se mai face citirea și interpretarea de texte.

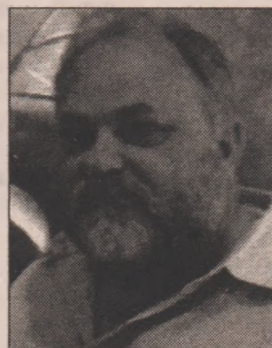
A.B.: O prezentare atît de succintă, de 50 de cuvinte, poate să dea o idee despre carte?

Ș.S.: Da, căci în general publicul nu dorește să fie prea ghidat, judecățile de valoare nu-i sînt utile. Asemenea prezentări se mărginesc la un amănunt biografic picant, sau la o împrejurare a genezei cărții, sau la un aspect al ei, nu epuizează nicicum totalitatea operei literare.

A.B.: Atunci, funcția acestor cronichete e mai curînd de publicitate decît de evaluare?

Ș.S.: Desigur. Din start, de la grădiniță, se cultivă ideea că orice opinie care vine de la altul e neavenită, inutilă, că totul trebuie să plece de la părerea proprie. Care nu se cuvine să fie infirmată sau corectată în public de către profesor. Acest lucru profesorul îl poate face numai între patru ochi, altfel l-ar coborî pe copil sau pe student în ochii congenerilor, ceea ce nu e admis.

A.B.: Credeți că e bine așa?

Ș.S.: E un mod al lor. Eu am venit din cu totul alt tip de școală, dar ambele sisteme au și valențe pozitive și negative.

A.B.: Vi s-a întîmplat să aflați printre studenții dvs. americani oameni cu vocație literară?

Ș.S.: Sincer să vă spun, nu știu prea bine, fiindcă definirea profilului intelectual e vagă în școala ameri-

cană. Poți schimba un domeniu științific cu unul umanist și invers, pînă a ajunge la licență, masterat, doctorat. Deci ideea că omul ar avea o vocație clar conturată - lipsește. Mulți oameni de diferite profesii scriu literatură.

A.B.: Despre cursurile de creative writing ce părere aveți?

Ș.S.: Sînt foarte bune, în primul rînd creează o atmosferă necesară vieții literare, și anume respectul pentru munca celuilalt. Lucrează fiecare cursant după îndrumările unui profesor și apoi se întrunesc în sistem cenaclu, citesc și se discută textele. N-am văzut niciodată pe nimeni minimalizînd, criticînd aspru sau insultînd lucrarea unui coleg. Acolo toată critica e constructivă, omul e încurajat, i se arată de către colegi ce cred ei că ar trebui modificat, iar profesorul - care are o foarte serioasă programă didactică, deci nu improvizează, e și el foarte civilizat în remarcile publice. Doar între patru ochi îi poate spune cursantului exact ceea ce crede despre scrierile lui.

A.B.: Apropo de subiectul colocviului nostru, credeți că există vreo șansă ca, în afară de Eliade, Cioran, Ionesco și Andrei Codrescu, să se impună în America și alte nume de scriitori români?

Ș.S.: E un spațiu deschis. Eu cred că șanse sînt și deja poeții români au început să fie cunoscuți. Trebuie lăudată activitatea lui Adam J. Sorkin, care a tradus mult și a impus cîteva nume sub egida unor prestigioase edituri.

A.B.: Dvs. ați putea să sugerați unor edituri nume pe care le apreciați din literatura română contemporană, sînteți consultat?

Ș.S.: Ar fi bine să fie așa, dar în America se lucrează numai prin agenți literari. Să vă dau un exemplu. Unul din marii poeți americani de azi, John Lawrence Ashbery, a scris o poezie intitulată *Am visat azinoapte că sînt la București*. Am zis eu că e un lucru interesant de comunicat și cititorului român și am vrut să traduc poemul. I-am scris lui Ashbery, care m-a trimis automat la agentul lui. Acesta, fiindcă era vorba de o singură poezie, nu mi-a răspuns, și atunci a trebuit să scriu un lung eseu în care să introduc în chip de citat poezia, altfel nu

În timpul colocviului: Dan Shafran, Victor Ivanovici, Marco Cugno, Farkas Jenő, Ilie Constantin, Adriana Bittel, Stavros Deligiorgis, Brenda Walker. Fotografie de Florin Eșanu

se putea. Revenind la șansele scriitorilor români: dacă au un agent bun, care apreciază scrierile lor, pot ajunge relativ simplu unde trebuie, iar dacă nu au, șansele sînt minime, fiindcă editurile tratează numai cu agenți literari, nu direct cu autorul sau traducătorul.

A.B.: Deci primul pas ar fi traducerea bună, și al doilea, agentul care se ocupă de tot restul, dacă el crede că merită.

Ș.S.: Cam așa.

VICTOR IVANOVICI

A.B.: Ce părere aveți despre constituirea Asociației internaționale a traducătorilor din literatura română? Va fi eficientă această instituție?

V.I.: Depinde de ea. În general, o asociație de genul ăsta e mai bine să existe decît să nu existe. Acuma, ce-ar putea face concret? Există multe asociații similare care au pornit la drum cu mijloace chiar mai modeste decît noi. Ele sînt undeva repertoriile, sînt în orizontul unor organisme ca UNESCO, instituțiile europene etc. Ar fi bine ca Asociația noastră să își dezvolte legături cu Asociația internațională a traducătorilor de literatură, în așa fel încît să intre într-o rețea (e un cuvînt magic rețea, nu?).

A.B.: Pe această rețea ar putea obține eventual fonduri? Mereu ne împotmolim cînd vine vorba de bani.

V.I.: Se pot obține și fonduri, bineînțeles. Eu fac parte din Asociația europeană și mondială de literatură comparată și din Asociația internațională a hispaniștilor și acestea găsesc sponsori pentru congrese, pentru editarea unor volume... Funcționalitatea economică a unor asemenea asociații e că sînt niște instituții legale spre care pot veni bani sau care pot folosi fonduri ce există anume pentru asemenea scopuri.

A.B.: Despre pagina pe Internet a Asociației proaspăt înființată s-a vorbit aici doar în principiu, nu s-a stabilit nimic, s-a vînturat doar ideea. Uite, am fost de curînd la un Colocviu cu traducători din Europa Centrală, la Timișoara, și acolo s-a hotărît în amănunt ce să conțină web-site-ul, cine răspunde de el, cum să fie cit mai util...

V.I.: Cred că înființarea unui web-site e un lucru sine qua non pentru acti-

vitatea asociației – un loc în care să obținem informații, să putem comunica între noi. În primul rînd trebuie publicat acolo statutul asociației și primele circulare care vor duce la constituirea ei. Apoi, tot ce ne poate fi util în muncă: o bancă de date cu toți traducătorii din literatura română, nu doar cei care ne-am întîlnit acum, dar și cu toți româniștii și comparațiștii care se ocupă de cultura română, și cu care traducătorii să se poată sfătui. Fiecare cu bibliografia completă și adresa de e-mail. Cine va face munca asta – rămîne de văzut. Ar trebui un om tînăr, familiarizat cu computerul. Eu unul nu prea mă pricep...

A.B.: Să ne întoarcem la ceea ce vă pricepeți atît de bine. La traduceri literare.

V.I.: În ultima vreme m-am ocupat de traducere în mod teoretic, adică am fost destul de absorbit de programul de masterat în traducere și traductologie, un program-pilot la care am pus umărul să fie demarat la Universitatea din Atena (unde, din păcate, românistică nu există).

A.B.: A terminat vreo serie acest masterat?

V.I.: La toamnă își va prezenta lucrările prima serie specializată în traduceri literare.

A.B.: În ce constă acest program pilot?

V.I.: Există un trunchi de materii teoretice, care se predau tuturor și care are o gamă largă, de la ordinatoarele și instituții europene în extrema tehnică, trecînd prin teoria traducerilor, văzută din punct de vedere lingvistic, prin istoria traducerilor, adică cercetarea marilor momente ale domeniului, la lingvistica de text, transfrască, și pînă la critica traducerilor – ceea ce am predat eu -, adică teoria traducerilor aplicată la evaluarea produsului finit sau a work in progress-ului. Pe lîngă aceste materii, există ateliere unde se lucrează pe texte, gen creative writing.

A.B.: După cîte știu, la universitățile noastre nu există asemenea masterate. Dacă s-ar dori să se organizeze, ați fi dispus să ajutați cu experiența dvs.?

V.I.: Nu numai că aș fi dispus, aș fi chiar foarte bucuros, fiindcă sînt convins de necesitatea formării unor buni traducători.

Adriana Bittel

Piața Mihai Eminescu din Montreal

La inițiativa consulului român la Montreal, Elena Sava Ștefoi, una dintre pietele capitalei regiunii canadiene Quebec va purta, începînd din 15 iunie, numele poetului Mihai Eminescu. În centrul pieței care-i va purta numele va fi înălțată o statuie a lui Eminescu. Proiectul va fi finanțat integral de primăria orașului Montreal, care va aloca suma de 250.000 de dolari canadieni. Statuia va fi dezvelită la 15 iunie 2001.

De asemenea, Consulatul român la Montreal împreună cu primăria orașului Montreal a organizat, între 15 și 17 iunie, o suită de manifestări culturale sub egida "Anul 2000 – anul Eminescu". Între acestea, conferințe ale preotului Gheorghe Calciu Dumitreasa despre importanța unității culturale și spirituale, cu ocazia aniversării a 155 de ani de autocefalie a bisericii ortodoxe române și, în cadrul manifestării "jeunesses musicales du Canada", un concert susținut de artiștii români Matei Varga, pian, și Stana Bunea, harpă.

MERIDIANE

Eveniment literar în S.U.A.

NOUL roman al lui Philip Roth, *The Human Stain* (Ed. Houghton Mifflin, Boston) este considerat un eveniment literar în S.U.A. și deja a fost comentat pe spații largi nu doar în revistele culturale, ci și în publicațiile de mare tiraj, cu superlative nu prea des folosite. "New York Times Book Review" i-a consacrat coperta, și a obținut, de la scriitorul de 67 de ani ("care nu acordă decît foarte rar interviuri"), mărturisirea că Nathan Zuckerman, eroul multora din romanele lui, este un alter ego, un "alter creier". În cei 30 de ani scurși de la marele succes-scandal al romanului *Necazurile lui Portnoy* (tradus și în românește, la Ed. Univers), Roth și-a definit portretul artistic într-o suită de volume despre nenumăratele ciudățenii ale acestui personaj atît de asemănător lui (*Scriitorul din umbră* - 1979, *Zuckerman descătușat* - 1981, *Lecția de anatomie* - 1983, *Zuckerman în lăntuit* - 1985, *Viața contrafăcută* - 1987 - în care se conturează concepția scriitorului despre interacțiunile dintre viață și artă prin intermediul unor strategii narrative de tip postmodern). În anii '90, gloria lui Philip Roth atinge apogeul cu *Sabbath's Theater*, ce a primit National Book Award în 1995 și *American Pastoral*, recompensat cu Premiul Pulitzer în 1997.

În *Pata umană* este folosit din nou trucul romancierului fictiv, sosie în toate privințele a autorului însuși, Nathan Zuckerman, care își asigură cititorul că ceea ce tocmai citește nu e un roman, ci realitate. El recunoaște că a inventat o parte din ceea ce povestește despre Coleman Silk, profesorul de literatură clasică, despre iubita și despre soția lui, fiindcă vrea să transforme povestea adevărată a vieții și morții lui Silk într-un roman cu titlul *Pata umană*, a cărui acțiune se derulează în timpul scandalului Clinton-Lewinsky. În cronica lui din

"Newsweek", David Gates scrie că acest gen de "ventriloquism" auctorial se naște la Roth, ca și la Dickens, dintr-o minte prea plină de ororile realității, între care copii chinuți, veterani din Vietnam traumatizați, analfabetism, abuzuri de tot felul. "Roth exaltă individul față cu grupul, dorința față cu proprietatea, pe slăbul Bill Clinton față cu rectitudinea dușmanilor săi și, mai presus de toate, complexitatea sufletului omenesc. *Pata din titlu* nu e un oarecare eșantion de ADN prelevat de pe o rochie albastră. Ea se întinde mult dincolo de noțiunile convenționale de Bine și Rău" - scrie criticul, aducînd ca argument un citat din Roth: "Lăsăm o pată, o urmă, amprenta noastră. Impuritatea, cruzimea, violența, greșeala, excrementul, sămînța: n-avem alt mijloc de a fi acolo." Un limbaj atît de tare, de angajat, pare să contrazică vicleniile narațiunii și metaficiunii pe care romancierul John Gardner le considera ca simptomatice pentru o anumită "frigiditate" literară. Dar cu Philip Roth lucrurile nu sînt niciodată simple. "Pe fiecare pagină ți se pare că te izbești de adevăruri evidente, dar la fel de des ți se amintește că nu poți cunoaște niciodată adevărul. Personajele principale din *Pata umană* își ascund adevărurile cruciale despre ele, se reinventează pentru a-i amăgi pe toți, chiar și pe cei mai apropiați lor. Cît despre Zuckerman, retras în cabana sa de la munte, mărturisește: «Acum, ca ei sînt morți, nimeni nu mai poate să știe. Iar eu nu pot să fac decît ceea ce fac toți cei care cred că știu. Îmi inchipui. Sînt silit să o fac». Iar pe Zuckerman care își imaginează ce fac personajele, îl inventează, împreună cu tot ansamblul, Philip Roth, propunînd cititorului o strălucită partidă de v-ați ascunselea.

Adaptare A.B.

Gadda disputat

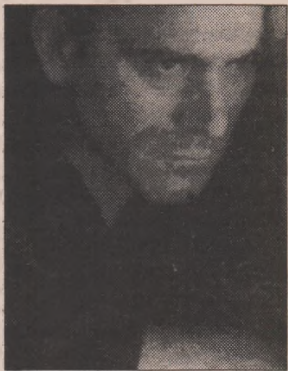
● Roma și Milano își dispută rămășițele pămîntului ale scriitorului Carlo Emilio Gadda, născut la Milano în 1893 și mort la Roma în 1973. Conform ultimei sale dorințe, el ar fi trebuit să fie înmormîntat la cimitirul laic din Roma, dar mormîntul i se află în alt cimitir, de la periferia Capitalei, Prima Porta. Ceea ce îl face pe primarul orașului Milano, membru al partidului de dreapta Forza Italia, să acuze Roma că nu a respectat dorința testamentară a scriitorului, ce s-ar cuveni să-și doarmă somnul de veci în orașul natal. Primarul de stînga al Romei refuză transferul rămășițelor lui Gadda, argumentînd că Milano l-a uitat, nici măcar nu i-a serbat centenarul nașterii în 1993, iar cea mai mare parte a vieții romancierului a locuit și a scris în Capitală.

Modele de femei

● Editura spaniolă Plaza & Janes lansează o nouă colecție intitulată "Modele de femei" ce își propune să înfățișeze panorama feminină de la sfîrșitul secolului XX într-o manieră etnologică.

● Primele titluri dau tonul: *Femei în artă* de Amparo Serrano, *Tirania frumuseții* de Lourdes Ventura, *Lungul drum către egalitate* de Pilar Cernuda și *Cu ce să mă îmbrac?* de Clara Oblgado.

Cariera la Hollywood

● Cînd a părăsit Tirana în 1997, pentru a debarca pe coasta de Vest a Americii, actorul albanez Tim Fflocko n-avea cu el decît o agendă cu numere de telefon și cîteva fotografii. Visul lui era ca, prin intermediul lui James Belushi, și el de origine albaneză, să pătrundă la Hollywood. Și a reușit. Deși nu mai era tînăr, datorită fizicului, regizorii l-au distribuit imediat în roluri de "răi" - teroriști, criminali, duri fără scrupule, mafioți - în timp ce în Albania jucase eroi pozitivi, în special patrioți care mor pentru idealuri naționale. În doar trei ani, numele lui a devenit cunoscut în citadela filmului, mai ales după rolul din *Angel Dance* de David Corley. Acum în vîrstă de 50 de ani, Tim Fflocko a fost contactat de Al Pacino, care i-a oferit un rol de mafiot albanez în filmul pe care îl va turna în curînd, cu Sharon Stone în principalul rol feminin.

Revista revuistelor

Canon și violență

O revistă în care găsești totdeauna texte interesante și bine scrise e *MOZAICUL* din Craiova, editată de Inspectoratul pentru Cultură al Județului Dolj, în colaborare cu Editura AIUS, și cu sprijinul Ministerului Culturii (director – Nicolae Marinescu, redactor-șef – Constantin M. Popa, secretar general – Ilarie Hinoveanu, redactori – Ion Buzera, Gabriel Coșoveanu, Sergiu Ioanicescu, Ion Militaru, Aurelian Zisu). Numărul 4-5, de 32 de pagini, are ca temă *canonul*, un subiect mult discutat în ultima vreme în mediile universitare și în presa culturală. Pe lângă numeroase contribuții eseistice, *Mozaicul* publică și o anchetă cu titlul *Bătălia recanonizării*, cu 9 întrebări referitoare în special la ierarhiile literare, succes și marje de eroare în exercițiul "cotării", demitizări și reevaluări etc. Scriitorii invitați să răspundă la aceste întrebări formulate provocator au, firește, opinii diferite, în special în ceea ce privește scara axiologică în literatura română de azi. Constatând că, pentru publicul de la noi, "contează încă enorm prejudecata canonului", Dumitru Chioaru scrie: "După zece ani de emancipare dintr-o societate totalitară care ne-a impus canonul ei pe criterii ideologice, s-au produs unele revizui critice ale acestuia, nesemnificative în fața unei mentalități conservatoare. «Mari» sunt considerați aceiași scriitori agreați de regimul comunist, deși opera unora s-a perimat nu numai ideologic ci și estetic. Au fost, cei drept, recuperați scriitori din diaspora românească, fără ca integrarea lor să influențeze judecata de valoare și, poate, nici gustul literar al publicului. Explicația rămâne una singură: în ciuda ideologiei și cenzurii impuse de regimul comunist, literatura română s-a făcut în țară, dar valorile pe care ni le-a transmis «epoca de aur» trebuie revizuite critic, fără a substitui criteriul etic celui estetic." El nu crede că procedeele postmoderne pot suplini talentul, care rămâne prima condiție pentru a fi scriitor, iar înțelegerea greșită a performanței și succesului riscă să deregleze criteriile de evaluare. Mihail Galațanu are altă părere: "Succesul reprezintă o receptare promptă și amplă. Marjele de eroare sunt, în general, nesemnificative atunci când există bun-simț. Numai conjuncturalismul cras gafează." Ierarhiile sunt inerente – spune el – iar demitizările nu atacă, în genere, ierarhia, ci imaginea, viziunea asupra unui scriitor. Ovidiu Ghidirmic n-are nici el, în principiu, nimic împotriva demitizărilor, care nu perturbă ierarhia, ci în mod paradoxal o consolidează, dar crede că "în jurul marilor valori trebuie să constituim un cult – dacă se poate spune astfel – național și lucid". Ioan Lascu nu găsește adecvat termenul de *ierarhie* în cazul nostru: "Ierarhiile au importanță în structurile instituționale bazate pe autoritate și subordonare, iar clasamentele sunt neapărat necesare în diverse competiții sportive. În literatură putem vorbi, mai degrabă, de o *scară inefabilă de valori*, pentru stabilirea căreia indispensabilă este o perspectivă temporală. Pe scurt, nu cred în găști, generații, ierarhii și clasamente (inevitabil) de moment." Aceeași necesitate a perspectivei temporale în evaluare apare și la Constantin Dram. ● Hazardul lecturii ne-a adus în față, imediat după *Mozaicul*, un foarte bun număr, 17-18 din *TRIBUNA*, dedicat în mare măsură *violentei*, cu studii serioase ce urmăresc acest aspect în mass-media, modă, publicitate. Pe ultimele pagini ne-a atras atenția un

interviu luat de Ion Mureșan lui André Velter, poet laureat cu numeroase premii franceze, realizator de emisiuni dedicate poeziei la France Culture, coordonatorul colecției "Poésie Gallimard", autor de cronici în "Le Monde". Întrebat dacă există ierarhii poetice în Franța, cel supranumit Monsieur Poésie răspunde: "Există întotdeauna ierarhii, care se stabilesc în funcție de raporturile de forțe, de poziția de putere, de talent. Obiectiv vorbind, alegerea se face dintre poezii publicate la marile edituri, edituri la care mulți nu ajung niciodată. E un fel de nedreptate, dar așa a fost întotdeauna. Sigur, există poeți care pot fi supraevaluați fiindcă au poziții în universități, în critica literară, în media, în edituri. Sunt bine plasat, așa că pot să vorbesc. Nu trebuie să ne facem iluzii în legătură cu criteriile. E evident că timpul își va face treaba. Să nu uităm niciodată că cel mai mare poet francez din secolul al XIX-lea se numea Béranger. Nu Victor Hugo, nu Baudelaire, nu Verlaine, nu Nerval, ci Béranger. Cel mai mare poet al sfârșitului de secol a fost, pentru mulțime, Maurice Rollinat. Nu Lautréamont, nu Rimbaud, nici Mallarmé, ci Maurice Rollinat. Poemul său *Pisica neagră* se cânta acompaniat la pian, era poetul cel mai celebru din epocă. Cred că nu e important să luptăm împotriva ierarhiilor prestabilite, ci mai curând să dăm posibilitatea celor care sunt în afara lor să se facă auziți. Nu e important să spunem «cutare poet e cel mai cunoscut astăzi», că își merită sau nu notorietatea, ci să facem ca alții care nu au fost suficient editați, suficient scoși în față, dar care au o operă «în mers», să fie publicați. E una din ideile pe care le pun în practică, de regulă, prin «Poésie Gallimard»." ● Și fiindcă a venit vorba mai înainte de violența în mass-media, iată cum se poate exprima canonul de impotență literară și invidie Nicolae Iliescu, în rubrica lui din suplimentul gratuit al lui Ion Cristoiu, *ABC* nr. 18, despre recente premii ale Uniunii: "...observăm prezența unui anume Mihăieș în calcăieș. Care și-ar fi dat demisia la auzul vestii că au ieșit la vot Georgică Cușnarencu și Constantin Toiu. Știm de mulți ani că individul are mintea sașie, e o lichea ordinară și o nulitate cu spume. Unii zic că ar fi și puțin lovit la diblă, chiar debil. Ce caută unul ca ăsta în juriu, la București? Să meargă în Banatul lui de unde în ultimii cinci sute de ani nu a ieșit decât Lenau!". În incapacitate de a-și crea un stil propriu, Nic Iliescu îl imită pe Vadim Tudor, cu care seamănă bine, și are șanse mari să îl ajungă pe acela și în sala tribunalului, pentru insultă. Asta dacă îl ia cineva în serios.

Bănescu, Mironov și dl. Goe

Lucru mare de câtă popularitate se bucură Traian Bănescu printre ziariști. Mai mult îmbrâncit de pediști în trenul care avea să-l ducă la primărie, dl Bănescu e cel dintâi primar al Capitalei care le-a făcut un bine bucureștenilor chiar înainte de a călca în primărie. L-a trimis pe doctorul Oprescu înapoi la pacienții săi. Editorialiștii, majoritatea cu musca pe căciulă, fiindcă n-au observat steaua norocoasă de pe fruntea năbădăosului ministru pe vremea când acesta trăgea la vâsle să-și ajungă contracandidații, l-au potopit cu laude pe acest Noe al PD-ului, după ce *i-a luat fața dlui Oprescu* titluri aproape identice au apărut în ADEVĂRUL și în EVENIMENTUL ZILEI, folosind această expresie, valabilă și la pro-

Bilanțul perspectivelor

CHIAR dacă nu și-a făcut planul la primari, P.D.S.R. a dat o lovitură zdravănă la alegerile locale. P.D.-ul a câștigat, probabil, mai mult decât se aștepta, A.P.R. a ieșit pe un loc care îi dă speranțe mari pentru la toamnă, iar P.N.L. nu și-a frânt gîtul după ieșirea din Convenție. În toată această combinație a localelor C.D.R. a ieșit în pierdere, dar dacă privim rezultatele cu mai multă atenție, paguba de acum a Convenției nu e una aducătoare de faliment. Dar nici de posibilă revanșă la toamnă. Sloganul C.D.R., *Numai împreună vom putea reuși*, s-a transformat, în timpul guvernării, în ceva care ar putea fi rezumat în formula *Numai împreună ne putem ataca*. Coalițiile oricum funcționează greoi. Funcționarea unei coaliții în care mai există o coaliție – s-a văzut – nu poate fi decât proastă. Iar C.D.R. nu putea merge bine cîtă vreme P.N.Ț.C.D.-ul, deși lipsit de experiența guvernării și de abilitatea pe care o presupune rolul de vioară într-o coaliție de guvernămînt, lua decizii în forță azi, asupra cărora revenea, tot în forță mâine și justificîndu-le cu tot felul de chitibușuri. Și să nu uităm faptul că în P.N.Ț.C.D. au existat în permanență voci puternice care spuneau altceva decât declarațiile oficiale ale partidului.

În acest moment politic, Convenția nu mai înseamnă decât P.N.Ț.C.D. și ceva. Acest și ceva sînt partide și alte forme de organizare cu drept de vot în interiorul Convenției cu ajutorul cărora P.N.Ț.C.D. își asigură numărul necesar de voturi pentru a se impune, dar care acum au devenit un primejdios balast pentru P.N.Ț.C.D. Fuga liberalilor la alegerile locale, fugă pe care P.N.Ț.C.D. a încercat s-o anatemitizeze, a fost în cele din urmă, o soluție fericită. P.N.L.-ul a mers separat la locale intuind că, la un moment dat, fiecare partid din Convenție va trebui să joace de unul singur, după ce va apărea nota de plată a guvernării. Tărăniștii care, imediat după alegeri, aveau toată dreptatea să se considere cea mai importantă forță din Convenție n-au fost de la bun început un par-

tid unitar. Nu poți fi, simultan, și profund moral și adecvat pragmatic și, să nu uităm, un partid care a rămas cu probleme nerezolvate de pe vremea cînd Maniu și Mihailescu au fost arestați de comuniști. D-nii Ciorbea și Radu Vasile au plecat din partid, unul considerîndu-se proprietarul moralei țărăniște, celălalt al pragmatismului. Paradoxul e că de-abia după aceste două insuccese, P.N.Ț.C.D.-ul a înțeles cum ar putea avea succes. A acceptat un premier tehnocrat, dar în pofida succeselor acestuia, crede P.N.Ț.C.D.-ul că e socotit vinovat de tot ce a mers prost în România. Și se consideră îndreptățit să reînvie Convenția, la mari dimensiuni. Așa ceva nu se mai poate, deoarece în acești patru ani, C.D.R. a fost privită în tot mai mare măsură drept o afacere a țărăniștilor. Cu această variantă de Convenție, țărăniștii au câștigat voturi la alegerile locale. Dar aceasta e Convenția țărăniștă, ca să zic așa. O Convenție care va rămîne în joc, după ce se va scutura de numeroasele formațiuni parazitare. Dar în care P.N.L.-ul n-ar trebui să mai intre.

În forma ei din opoziție, Convenția avea sens pentru a doborî P.D.S.R.-ul de la putere. După ce și-a făcut jocul la putere, Convenția, în forma ei largă, a dovedit că nu poate duce atîtea mesaje și acțiuni politice cîte s-au ciocnit în această formă. Convenția, în formă restrînsă, mai poate aduce voturi, dar dacă și-ar recăpăta configurația pe care a avut-o înainte de alegerile din '96, semnalul ar fi cît se poate de prost. Fiindcă e jenant să te coalizezi pentru a da jos un partid aflat în opoziție. Și nu te mai crede nimeni, cînd, după ce ai fost la putere, vrei să refaci o coaliție care a mers prost, pentru a cîștiga puterea.

P.N.Ț.C.D. va trebui să-și asume Convenția și să-și rezolve problemele de identitate politică, asta dacă vrea să rămînă în zona partidelor importante. Dacă nu, acest partid ar putea avea mari probleme și în privința intrării în Parlament.

Cristian Teodorescu

priu, cînd directorul Spitalului Universitar a aflat ce zic sondajele ultimelor ore din duminica alegerilor. Un reporter al Agenției Mediafax a descris oră de oră atmosfera de la sediul PD, de la primele ore ale dimineții, cînd se părea, potrivit sondajelor realizate la ieșirea de la urne, că doctorul l-a băgat definitiv la reanimare pe nefericitul îngropător de bani publici în asfaltul șoselelor. Spre seară, scrie reporterul Mediafax, sediul PD-ului pînă atunci cam pustiu a început să se populeze. Cînd noaptea a adus ultimele rezultate ale sondajelor, în vila de pe Alea Modrogan sardellele s-ar fi simțit înghesuite, iar în curte și pe stradă începuseră să apară simpatizanții fideli și susținătorii partidului. Cînd s-au anunțat rezultatele sondajelor, tot dispozitivul era pregătit pentru a sărbători victoria noului primar. Dacă nici PD-ul n-a crezut în zodia norocoasă a dlui Bănescu, să le dăm și ziariștilor dreptul de a lua de bune zisele analiștilor politici care după primul tur au decretat că noul primar al Bucureștiului va fi dl Oprescu. Cum se poate ieși din încurcătură într-o asemenea situație? Căci „bizonul” cum își numea dl Cristoiu cititorii, pe vremea cînd conducea ziare care se vindeau, adică omul de rînd care așteaptă să fie luminat de ziarul pe care îl cumpără, rămîne nedumerit dacă una îi spune ziarul și alta vede el că se întîmplă. Astfel că fără a se fi vorbit, editorialiștii au transformat alegerea lui Traian Bănescu fie într-o minune, fie într-un eveniment epocal. În ADEVĂRUL, Cristian Tudor Popescu asemuiește izbînda tenacului pedist cu căderea comunismului, deoarece și una și cealaltă n-au fost prevăzute de analiștii politici. Cu mici diferențe de proporții, editorialistul nu se înșală. În aceeași zi, de-

parte de țară, Cornel Nistorescu și Horia Alexandrescu își descriau impresiile de călătorie în și prin Brazilia, scăpînd evenimentul epocal din România. Pentru cîtiva directori de ziare se pare că punctul optim din care se puteau vedea alegerile locale din țară a fost jungla Amazonului. De acolo, însă, cînd țara murea și învia cutremurată de alegerile locale, cu tot cu minunea dlui Bănescu, aceștia au produs niște reportaje publicitare, exact adică ce așteptau cititorii de la ei, pentru a se limpezi după alegeri. Dar să revenim la editorialiștii rămași în țară. Mai puțin comparația mai sus citată, Cristian Tudor Popescu a scris unul dintre cele mai patrunzătoare comentarii ale sale. În CURENTUL, Tia Șerbănescu a publicat un *bref* antologic spunînd exact ceea ce era de spus: că atunci cînd au pe cine, alegătorii se duc să voteze, idee în care se întîlnește cu Cristian Tudor Popescu, cu diferențele de abordare și de limbaj știute. Emoționați probabil de alegerile locale, autorii subiectului de limba română pentru capacitate, au încurcat *Vizită cu Dl Goe*, ceea ce pentru un elev ar fi echivalat cu pierderea examenului. Pentru autorii acestei enormități, ea a fost taxată ca o simplă scăpare. Și asta s-a petrecut înaintea meciului care a pus pe jar toată țara, cel dintre România și Anglia. Atunci să zicem că ar mai fi fost de înțeles această scăpare. La fel cum ar fi fost de înțeles și impresia dlui Alexandru Mironov că s-au întors zilele revoluției cînd a dat buzna într-o emisiune a TVR pentru a citi un protest electoralist în direct, pentru că așa au vrut pectoralii de *șefist* ai domniei sale – crezîndu-se la *Star Trek*. Meciul însă a venit ceva după aceea, cu pupături și regrete târzii.

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 65.000 lei; 6 luni - 130.000 lei;
1 an - 260.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 5.000 lei
La redacție: 4.000 lei